

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΜΣ «ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»**

***ΤΟΠΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ, ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΗΣ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ***

ΔΡ. ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΚΑΤΟΥ

ΒΟΛΟΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2017

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

ΠΜΣ: ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: ΤΟΠΙΑΚΟΣ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ, ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ
ΧΩΡΟΥ ΤΗΣ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΔΡ. ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΚΑΤΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΟΛΓΑ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

**ΜΕΛΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:
ΑΣΠΑΣΙΑ- ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΩΡΑΙΤΗΣ
ΟΛΓΑ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ**

ΒΟΛΟΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2017

Περίληψη

Η διατριβή εξετάζει μια μελέτη περίπτωσης ενός μνημείου πολιτιστικής κληρονομιάς, το οποίο περιλαμβάνει στοιχεία ιστορικού, αρχιτεκτονικού και αγροτικού τοπίου αλλά και άλλα υλικά και άυλα στοιχεία. Το μνημείο χωροθετείται εντός του αστικού ιστού του Καλλικρατικού Δήμου Λάρισας, στα όρια της πόλης της Λάρισας. Η Λάρισα είναι μια πόλη της κεντρικής Ελλάδας και ένα σημαντικό εμπορικό και αγροτικό οικονομικό κέντρο. Το υπό εξέταση μνημείο είναι η «Αβερώφειος Γεωργική Σχολή», του οποίου ο θεμέλιος λίθος τέθηκε το 1901.

Η Σχολή λειτουργεί ως εκπαιδευτικός οργανισμός προσανατολισμένος στον αγροτικό τομέα, έχει κηρυχθεί διατηρητέα και στην διοίκηση και διαχείρισή της εμπλέκονται πέντε δημόσιοι θεσμοί. Το κύριο πρόβλημα και θέμα με την «Αβερώφειο Γεωργική Σχολή» είναι ότι, παρόλη την σημασία της και την ιστορία της, η περιοχή και η σχολή κινδυνεύει με απαξίωση εξαιτίας φαινομένων υποβάθμισης (κτιριακής και εκπαιδευτικής) και απομόνωσης.

Η διατριβή υποστηρίζει ότι η απαξίωση της Σχολής θα μπορούσε να αναχαιτιστεί, αν η περιοχή και η Σχολή εντασσόταν και ενσωματώνονταν στην πόλη της Λάρισας από αστική-πολεοδομική, λειτουργική-εκπαιδευτική και στρατηγική άποψη. Για τον σκοπό αυτό, προτείνεται η ανάπλαση και αναγέννηση της περιοχής της «Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής» και η αξιοποίησή της ως περιαστικό αγροτικό εκπαιδευτικό πάρκο με τοπική, περιφερειακή και εθνική εμβέλεια.

Λέξεις- Κλειδιά: αγροτικό εκπαιδευτικό πάρκο, αστική ένταξη, περιαστικό πάρκο, πολιτιστική κληρονομιά.

Summary

The Msc thesis examines a case study of a monument of cultural heritage, which includes elements of historical, architectural and rural landscape, as well as other material and intangible elements. The monument is located within the urban area of the Kallikratian Municipality of Larissa, on the outskirts of the city of Larissa. Larissa is a city of central Greece and an important commercial and rural economic center. The monument under consideration is the "Averofios Agricultural School", which was established in 1901.

The School operates as an educational organization geared to the agricultural sector, has been declared preserved by the Greek Ministry of Culture and its administration and management involves five public institutions. The main problem and issue with the "Averofios Agricultural School" is that, despite its significance and history, the area and the school are at risk of depreciation due to degrading phenomena (building and education) and its further isolation.

The Msc thesis argues that the obsolescence of the School could be stopped if the area and the School were incorporated and integrated into the city of Larissa from urban, urban, operational, educational and strategic point of view. For this purpose, it is proposed to regenerate and regenerate the area of the "Averofios Agricultural School" and to use it as a peri-urban rural educational park with local, regional and national scope.

Key words: browhfield, cultural heritage led regeneration, peri-urban park, rural educational park, urban integration.

Πίνακας Περιεχομένων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ	6
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
1.2 Η ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΩΣ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ	8
1.3 ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ	11
1.4 Η ΒΑΣΙΚΗ ΥΠΟΘΕΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΟΥ ΕΠΕΞΕΡΓΑΖΕΤΑΙ Η ΔΙΑΤΡΙΒΗ	15
1.5 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	17
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ, ΤΟΥ ΤΟΠΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ, ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΗΣ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ	 21
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	21
2.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΠΩΝ ΠΟΥ ΚΑΤΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΑΥΤΗ (HERITAGE LED REGENERATION)	22
2.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	27
2.4 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΥΠΟΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΚΑΙ ΕΜΦΑΝΙΖΟΥΝ ΣΗΜΑΔΙΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗΣ (BROWNFIELDS)	31
2.5 ΣΥΝΘΕΣΗ: Η ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ ΣΥΓΚΕΡΑΣΜΟΥ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ	36
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΝΑΛΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ	 40
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	40
3.2 Η ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΣΧΟΛΗ: ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	41
3.2.1 Η «ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ»- ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	41
3.2.2 Η «ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ» ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ	44

3.2.3 Η «ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΣΧΟΛΗ»- Η ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	46
3.2.4 ΤΑ ΚΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ	48
3.3 ΤΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ	51
3.3.1 Η «ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ» ΩΣ «ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΤΗΜΑ»	51
3.3.2 Η «ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ» ΩΣ «ΕΘΝΙΚΟ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ»	53
3.3.3 Η «ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ» ΩΣ «ΕΡΓΟ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟ ΜΝΗΜΕΙΟ»	54
3.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	55
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΤΟΠΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ, ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΛΟΓΩ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΗΣ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ- Η ΠΡΟΤΑΣΗ	58
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	58
4.2 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	59
4.3 ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΜΕ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ ΤΗΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ- ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ	63
4.4 ΤΑ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΑ ΠΑΡΚΑ: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	67
4.4.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΑΡΚΩΝ	67
4.4.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΑΡΚΩΝ	71
4.4.3 Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΑΡΚΩΝ	72
 ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	75
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	78

Κατάλογος Εικόνων, Φωτογραφιών και πινάκων

Εικόνα 1: Η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή- Πανοραμική άποψη	9
Εικόνα 2: Η μία (καλή) όψη της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής	10
Εικόνα 3: Η άλλη (άσχημη) όψη της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής	11
Εικόνα 4: Η σημερινή όψη της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής	13
Εικόνα 5: «Μαρτυρίες» της ελληνικής και βιομηχανικής αγροτικής ιστορίας	14
Εικόνα 6: Μαθητές της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής το 1920	43
Εικόνα 7: Τοπογραφική απεικόνιση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής	50
Εικόνα 8: Λειτουργική σύνδεση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής με τις άλλες εκπαιδευτικές δομές	65
 Πίνακας 1: Χωρικά κριτήρια ταξινόμησης της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής	 63
Πίνακας 2: Χαρακτηριστικά των περιαστικών πάρκων	68
Πίνακας 3: Χαρτογράφηση των περιαστικών πάρκων σύμφωνα με τις 4 τυπολογίες	70

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διατριβή που ακολουθεί εξετάζει την Αβερώφειο Γεωργική Σχολή και ο βασικός της στόχος είναι αφενός η περιγραφή και ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασής της και αφετέρου η επεξεργασία μιας πρότασης αναγέννησής της, η οποία προϋποθέτει πρώτα την αποκατάσταση του χώρου της. Η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή, ως μελέτη περίπτωσης, παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον: Έχει μακρά ιστορία, αποτελεί έναν ιδιαίτερο τόπο, ορίζει ένα πολυδιάστατο και πολυσύνθετο τοπίο, δεν αφορά ένα μεμονωμένο κτίριο αλλά μια μεγάλη έκταση με 43 κτίρια υψηλής αρχιτεκτονικής αισθητικής, χωροθετημένα στα όρια της πόλης της Λάρισας, εντός της θεσσαλικής πεδιάδας, τα οποία όμως στην πλειοψηφία τους υπολειτουργούν ή είναι εγκαταλειμμένα. Βασική θέση της διατριβής είναι ότι η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή, ως δείγμα αρχιτεκτονικής, ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, πρέπει να διατηρηθεί. Κεντρική ιδέα και υπόθεση της διατριβής είναι η επένδυση στην κληρονομιά που φέρει η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή και κατ' επέκταση η αναγέννηση και αποκατάσταση του χώρου της οφείλει να «κατευθύνεται» και να «καθοδηγείται» από αυτή την κληρονομιά. Σε αυτό το πλαίσιο, η πρόταση που επεξεργάζεται η διατριβή είναι η δημιουργία ενός περιιαστικού αγροτικού εκπαιδευτικού πάρκου στον χώρο της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής. Με αυτόν τον τρόπο πιστεύεται ότι κληροδοτούνται τα περιουσιακά στοιχεία που φέρει η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή στην κοινωνία, εκφράζονται τα άυλα και υλικά στοιχεία του αγροτικού, αρχιτεκτονικού και ιστορικού τοπίου που ορίζει και αξιοποιούνται τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής, ενώ «θεμελιώνονται» οι κατάλληλες βάσεις για την επιβίωση στο μέλλον αφού το όλο εγχείρημα εστιάζει και στον αγρότη και τις ανάγκες του κατά μήκος όλης της αλυσίδας αξίας και του συνολικού κύκλου του προϊόντος που παράγει.

Ποιοι είναι όμως οι λόγοι που καθιστούν επιτακτική την αναγέννηση και αποκατάσταση του χώρου της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής; Είναι συναισθηματικοί; προφανώς ναι αλλά αυτό δεν αρκεί στην εποχή μας, μια εποχή όπου οι περιοχές ή καλύτερα οι τόποι καλούνται στις μέρες μας να λειτουργήσουν σε ένα περιβάλλον που καθολικά παγκοσμιοποιείται μέρα με τη μέρα. Έννοιες όπως αυτές της

ανταγωνιστικότητας και της ελκυστικότητας της εικόνας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, σε σημείο που να αντιμετωπίζονται σαν κοινά προϊόντα και υπηρεσίες που προσπαθούν να τοποθετηθούν και κατ' επέκταση να γίνουν απόκτημα των πολιτών-καταναλωτών. Σε αυτό το πλαίσιο, περιοχές- τόποι «μάχονται» για να κερδίσουν ολόένα και μεγαλύτερο τμήμα των αγορών στόχων τους. Πρόκειται για μια μάχη αμφίρροπη και δύσκολη και ένα «παιχνίδι» από το οποίο προκύπτουν νικητές και χαμένοι, με τις συνέπειες για τους χαμένους να είναι ιδιαίτερα σημαντικές, τα μερίδια της αγοράς του «νικητή» να είναι ιδιαίτερα σημαντικά και η κατάταξη στην παγκόσμια ιεραρχία υψηλή.

Ανάλογα εγχειρήματα, μεγαλύτερα ή μικρότερα σχέδια αναγέννησης και αποκατάστασης και παραδείγματα, λιγότερο ή περισσότερο επιτυχημένα έχουν προφανώς καταγραφεί στην διεθνή βιβλιογραφία και σε ανάλογες μελέτες και κείμενα αναφοράς. **Οι βασικές αρχές που διέπουν τις κατά γενική ομολογία επιτυχημένες παρεμβάσεις είναι οι εξής:** Προσαρμογή στις ανάγκες της περιοχής- τόπου, συγκερασμός χρήσεων γης που φαινομενικά «ανταγωνίζονται» μεταξύ τους, προστασία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, σχεδιασμός πέρα από τα «στενά τεχνικά και περιορισμένα εδαφικά όρια» και επεξεργασία προτάσεων, οι οποίες έχουν ευρύ γεωγραφικό πεδίο, αφορούν πολλές χρήσεις γης ή πολλούς ενδεικτικούς ενδιαφερόμενους και έχουν ορίζοντα μακροπρόθεσμο.

Οι παραπάνω βασικές αρχές αποτελούν και τους κύριους πυλώνες πάνω στους οποίους στηρίζεται η πρόταση αναγέννησης και αποκατάστασης της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής. Η τελευταία αλλά όχι λιγότερο σημαντική ιδέα που λήφθηκε υπόψη είναι αυτή που έχει να κάνει με το αρχέτυπο του κάθε τόπου: Οι τόποι εξελίσσονται μέσα στο χρόνο αντανακλώντας τις ευρύτερες αλλαγές που συντελούνται και οι άνθρωποι επεμβαίνουν σε αυτούς μέσω των πολιτιστικών, κοινωνικών και οικονομικών τους δραστηριοτήτων. Οι τόποι αποτελούν μέρος του ιστορικού περιβάλλοντος μιας περιοχής και καλύπτουν επίσης ένα σύνολο διαφορετικών αξιών συνυφασμένων στον ευρύτερο ιστό. Μία από αυτές τις αξίες είναι αυτή της ιστορικής μαρτυρίας. Καθώς το ιστορικό περιβάλλον διαμορφώθηκε και εξελίχθηκε κατά τη διάρκεια των αιώνων, αντανakλά τα σημάδια της κοινωνικοοικονομικής και τεχνολογικής εξέλιξης. Η υφιστάμενη κοινωνικοοικονομική κατάσταση επίσης αντανakλάται στο δομημένο περιβάλλον. Έτσι, οι τόποι χαρακτηρίζονται από στοιχεία ευημερίας ή παρακμής. Το

γεγονός αυτό είναι ιδιαίτερα πρόδηλο σε χώρους, όπου παρατηρείται γήρανση και παραμέληση των κτιρίων. Η κληρονομιά που φέρει ένας τόπος θεωρείται στις μέρες μας όχι μόνο πολιτιστικό και ιστορικό πλεονέκτημα αλλά και οικονομικό. Οι τόποι άρχισαν να επενδύουν στο πολιτιστικό κεφάλαιο του ιστορικού χώρου. Επομένως, οι ανάγκες των ιστορικών προς αναγέννηση και αποκατάσταση τόπων απαιτούν αποφάσεις και ενέργειες που να αντιμετωπίζουν τα προβλήματά τους με **ολιστικό τρόπο**. Η αειφόρος ανάπτυξη και διατήρηση του τόπου πρέπει να μπορεί να ενσωματώνει τη φυσική συντήρηση και αποκατάσταση των υφιστάμενων κτιρίων με γνώμονα την ίδια την κοινωνία. Τέλος, σε κάθε περίπτωση πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιδράσεις των μέτρων αναγέννησης ενός χώρου στην ευρύτερη περιοχή στην οποία εντάσσεται ή με την οποία συνδέεται.

1.2 Η ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΩΣ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή βρίσκεται στα δυτικά της πόλης της Λάρισας σε μια έκταση 40 περίπου στρεμμάτων (βλέπε εικόνα 1). Η ιστορία της αρχίζει το 1901, μετά την απόφαση της πολιτείας να αξιοποιήσει τη σπουδαία χρηματική δωρεά του Γεωργίου Αβέρωφ (μέσω της διαθήκης του το 1899) προς το ελληνικό δημόσιο, με σκοπό την σύσταση γεωργικού σχολείου. Λειτουργήσε για πρώτη φορά το 1911. Η επιλογή της Λάρισας ως τόπος λειτουργίας της σχολής ήταν επιθυμία του δωρητή, αλλά σημαντικό ρόλο έπαιξε και η γεωγραφική της θέση, αφού επρόκειτο για μια πόλη στο κέντρο της τεράστιας θεσσαλικής πεδιάδας. Ως καταλληλότερος χώρος εγκατάστασης της επελέγη μια περιοχή του κτήματος «Ακ-Σεράι», η οποία προερχόταν από τα κτήματα του Στεφάνοβικ που είχαν περιέλθει στο κράτος με πολύ χαμηλό τίμημα. Το 1903 η περιοχή παραχωρήθηκε από το Υπουργείο Οικονομικών και τον Ιούνιο του 1908 άρχισαν οι εργασίες κατασκευής των κτιρίων.

Η σχολή είχε ως σκοπό να μορφώσει και να καταρτίσει γεωπόνους. Αποτελεί σημαντικό σταθμό στην ιστορία της γεωργικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Υπήρξε το πρώτο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο της χώρας. Κατά την μακρά διάρκεια της λειτουργίας της η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή άλλαξε πολλές φορές χρήση, επίπεδο εκπαίδευσης και μερικές φορές υπέστη ολιγόχρονη διακοπή της λειτουργίας της. Την μεγαλύτερη άνησής της γνώρισε το 1918, όταν η Σχολή είχε μετατραπεί σε Μέση Γεωργική Σχολή

και την διεύθυνσή της ανέλαβε ο Φιλοποίμην Τζουλιάδης, ο οποίος με την παρουσία του σφράγισε ολόκληρη την περίοδο λειτουργίας της Σχολής, που κράτησε για 26 συνεχή χρόνια. Στην περίοδο αυτή αναφέρεται και το έργο «Ο Συνταγματάρχης Λιάπκιν» του Μ. Καραγάτση, γνωστό μυθιστόρημα, γιατί η πλοκή του περιστρέφεται γύρω από τα έργα και τις ημέρες του Βασίλι Βασίλιεβιτς Νταβίντοφ, ταγματάρχη της τσαρικής φρουράς, που έφθασε σαν εμigrés στη Λάρισα και προσελήφθη ως ζωοτέχνης κτηνίατρος στην Αβερώφειο Γεωργική Σχολή, μιας και είχε κάνει ανώτερες σπουδές στη Γερμανία.

Εικόνα 1: Η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή- Πανοραμική άποψη

Συνεπώς, η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή είναι το αποτέλεσμα της τελευταίας επιθυμίας ενός μεγάλου Έλληνα ευεργέτη, η οποία υλοποιήθηκε χάριν στην ύπαρξη μιας διαθήκης και ενός κληροδοτήματος και χωροθετήθηκε σε ένα δημόσιο κτήμα, το οποίο είχε παραχωρηθεί από τους Οθωμανούς με την προσάρτηση της Θεσσαλίας στην υπόλοιπη Ελλάδα εκείνης της εποχής. Αποτελεί ένα αρχιτεκτονικό σύνολο 43 κτιρίων τα οποία είναι κατασκευασμένα σε διαφορετικές χρονικές περιόδους, αλλά όλα με την ίδια ή σχετική τεχνοτροπία, η αρχιτεκτονική και πολιτιστική αξία των οποίων άλλωστε

αναγνωρίστηκε και στην πράξη με την κήρυξή τους ως διατηρητέα (μνημείο) από το σχετικό Υπουργείο (βλέπε εικόνα 2). Η κατάσταση των κτιρίων είναι διαφορετική με

Εικόνα 2: Η μία (καλή) όψη της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής

κάποια να χρειάζονται συγκεκριμένες ή ευρύτερες επισκευές και άλλα να χαρακτηρίζονται ως επικίνδυνα και συνεπώς να μην μπορούν να χρησιμοποιηθούν. Αυτή η τελευταία παράμετρος συνθέτει και την σημερινή της εικόνα, η οποία είναι πολύ διαφορετική από αυτή του ένδοξου παρελθόντος. Παράλληλα οι ελλείψεις σε προσωπικό, η υποβάθμιση του εκπαιδευτικού της ρόλου και χαρακτήρα, η εγκατάλειψη και η μη χορήγηση κονδυλίων για την συντήρηση των διατηρητέων κτιρίων της Σχολής και των εγκαταστάσεων, συνθέτουν ένα σκηνικό εγκατάλειψης του χώρου (βλέπε εικόνα 3). Ενός χώρου που βρίσκεται στην «καρδιά» του Θεσσαλικού κάμπου και το

όνομα του οποίου πάντα ήταν συνυφασμένο με την πρόοδο και την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα στη σύγχρονη ελληνική ιστορία. Στο πλαίσιο αυτό το πρώτο ερώτημα που τίθεται είναι το ακόλουθο: **Πρέπει ο χώρος της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής να αποκατασταθεί και κατ' επέκταση να αναγεννηθεί;**

Εικόνα 3: Η άλλη (άσχημη) όψη της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής

1.3 ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΟΤΥΠΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή επιλέχθηκε αρχικά ως θέμα διατριβής γιατί πρόκειται για μια τοποθεσία και ένα μνημείο το οποίο είναι πολύ σημαντικό για την πόλη της Λάρισας. Οι παλαιότερες γενιές την θυμούνται γιατί την έχουν ζήσει από κοντά, αφού

εκεί γιόρταζαν την πρωτομαγιά και όχι μόνο και οι νεώτερες γενιές την γνωρίζουν μέσα από τις αναμνήσεις και τις μαρτυρίες των παλαιότερων. Ωστόσο η διαδικασία αναζήτησης βιβλιογραφίας και η μελέτη της ιστορίας της διαμόρφωσαν τελικά τον πραγματικό λόγο επιλογής του συγκεκριμένου θέματος, ο οποίος είναι διαφορετικός από τον αρχικό:

Ένας σημερινός Ηπειρώτης γεννημένος στο υπό οθωμανική κυριαρχία Μέτσοβο τον 19^ο αιώνα μεταναστεύει στην Αίγυπτο νέος ακόμα και χωρίς κάποια μόρφωση, όπου και καταφέρνει να αποκτήσει τεράστια περιουσία εμπορευόμενος αγροτικά προϊόντα χάριν στην τόλμη του, το δαιμόνιο, την σκληρή δουλειά και την κατάλληλη αξιοποίηση των συγκυριών εκείνης της εποχής. Ακολουθεί μια μετρημένη ζωή χωρίς πολυτέλειες και ακρότητες, δεν κάνει ποτέ του οικογένεια και αποφασίζει τέσσερις μήνες πριν πεθάνει να δωρίσει μέσω της διαθήκης του στο τότε ελληνικό κράτος ένα μεγάλο ποσό για την ανέγερση γεωργικής σχολής στην Λάρισα μεταξύ άλλων. Τι οδηγεί έναν τέτοιο άνθρωπο στο να «απαιτήσει» την δημιουργία γεωργικής σχολής στην Λάρισα, δηλαδή σε μια πόλη και σε μια περιοχή στην οποία δεν είχε ποτέ ζήσει ούτε καν διασχίσει, σε ένα επιστημονικό αντικείμενο άγνωστο, σε μια εποχή κατά την οποία η απόκτηση γνωστικού αντικειμένου στα αγροτικά ήταν απλά άχρηστη στην Θεσσαλία των μεγάλων γαιοκτημόνων και τσιφλικιών και σε μια περιοχή η οποία μπορεί να είχε προσαρτηθεί στην υπόλοιπη Ελλάδα αλλά ήταν ακόμα πολύ νωρίς για οποιαδήποτε πρωτοβουλία, πόσο μάλλον για οποιαδήποτε συζήτηση περί εκπαίδευσης;

Είναι προφανές ότι αυτός ο Ηπειρώτης έβλεπε ή καλύτερα προέβλεπε κάτι και αυτό το κάτι δεν ήταν τίποτα άλλο από την πεποίθηση ότι η Θεσσαλία με την πεδιάδα της θα αποτελούσε την κινητήρια δύναμη οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας στον αγροτικό τομέα αλλά όχι μόνο και σε αυτή την προσπάθεια και διαδικασία η κεντρική θέση και μακρά ιστορία της πόλης της Λάρισας θα διαδραμάτιζε κομβικό ρόλο. Αυτός ο Ηπειρώτης επίσης αναγνώριζε ότι οικονομική ανάπτυξη χωρίς εκπαίδευση ήταν πρακτικά αδύνατη, γι' αυτό και συνέβαλε στο να δημιουργηθούν οι βάσεις για την απόκτηση εκπαιδευμένου προσωπικού στον αγροτικό τομέα.

Συνεπώς, για την συγγραφέα της διατριβής η ιστορική αξία της Σχολής ως εν δυνάμει σημείο αναφοράς και τοπόσημο για την περιοχή αλλά και ολόκληρη την χώρα είναι ο πρωταρχικός λόγος για τον οποίο η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή πρέπει να διατηρηθεί

και η διατήρησή της προϋποθέτει την αναγέννησή της η οποία μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από την αποκατάσταση του χώρου της. Επιπρόσθετα, το ζήτημα διατήρησης και προστασίας της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της Σχολής, προφανώς δεν μπορεί να αμφισβητηθεί από κανέναν, και απλά ενισχύει τα επιχειρήματα υπέρ της διατήρησης και αναγέννησης. Τέλος, ένα άλλο ιδιαίτερο ζήτημα είναι αυτό του τοπίου στο οποίο εντάσσεται η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή. Το τοπίο αυτό δεν είναι άλλο από αυτό της θεσσαλικής πεδιάδας ή αλλιώς του γνωστού σε όλους θεσσαλικού κάμπου. Η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή χωροθετείται στα όρια της πόλης της Λάρισας και εντός της θεσσαλικής πεδιάδας. **Η διττή ύπαρξη ή καλύτερα συνύπαρξη δύο τόσο διαφορετικών τοπίων, του αρχιτεκτονικού και του αγροτικού τοπίου, με το πρώτο να χαρακτηρίζεται κυρίως από υλικά στοιχεία και το δεύτερο από άυλα, είναι αυτό που καθιστά το συγκεκριμένο θέμα διατριβής τόσο προκλητικά ελκυστικό.**

Εικόνα 4: Η σημερινή όψη της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής

Συνεπώς υπάρχουν τέσσερα βασικά δεδομένα πάνω στα οποία στηρίζεται η ανάλυση και η πρόταση στην οποία καταλήγει αυτή η διατριβή:

1. Την ανάδειξη της ιστορικής της αξίας της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής και τον απόλυτο σεβασμό στο όραμα και την επιθυμία του δωρητή και δημιουργού της Γεωργίου Αβέρωφ.
2. Την ύπαρξη της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής η οποία εξακολουθεί να αποτελεί έναν ζωντανό εκπαιδευτικό οργανισμό, παρόλα τα μεγάλα προβλήματα που αντιμετωπίζει (βλέπε εικόνα 4).
3. Την υποχρέωση διατήρησης και προστασίας της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής, μιας και πρόκειται για ένα αρχιτεκτονικό σύνολο 43 κτιρίων τα οποία στο σύνολό τους (μαζί με τον περιβάλλοντα χώρο) έχουν κριθεί διατηρητέα και συνεπώς αποτελούν μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς.

Εικόνα 5: «Μαρτυρίες» της ελληνικής και βιομηχανικής αγροτικής ιστορίας

4. Την χωροθέτηση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής στα όρια της πόλης της Λάρισας και εντός της θεσσαλικής πεδιάδας, ενός σημείου αναφοράς με τεράστια ιστορική, οικονομική, πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική σημασία. Άλλωστε, μια απλή επίσκεψη στο χώρο μαρτυρά ότι ένα κομμάτι της ελληνικής και βιομηχανικής και αγροτικής ιστορίας είναι εκεί (βλέπε εικόνα 5).

Ολοκληρώνοντας αυτή την ενότητα, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η ανάλυση και πρόταση της μελέτης περίπτωσης της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής δεν βασίζεται σε κάποια υφιστάμενη ή σε εξέλιξη μελέτη ή κείμενο αναφοράς. Από έρευνα που διεξήχθη για τους σκοπούς της συγκεκριμένης εργασίας προέκυψε ότι η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή δεν εντάχθηκε ποτέ σε κάποιο ακαδημαϊκό, μελετητικό κείμενο ή πρόταση χρηματοδότησης κάποιου δημόσιου φορέα, εκτός από την περίπτωση εκπόνησης μιας διδακτορικής διατριβής, η οποία όμως εστίασε στο ζήτημα της γεωργικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα και σε αυτό το πλαίσιο μελετήθηκε η Σχολή. Συνεπώς το κείμενο που ακολουθεί βασίζεται σε ίδια έρευνα (διαδικτυακή και βιβλιογραφική), συλλογή πληροφοριών όπως αυτές προέκυψαν μετά από την παραχώρηση συνεντεύξεων και την απομαγνητοφώνηση του περιεχομένου τους και οι απόψεις που παραθέτονται είναι καθαρά προσωπικές.

1.4 Η ΒΑΣΙΚΗ ΥΠΟΘΕΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΠΟΥ ΕΠΕΞΕΡΓΑΖΕΤΑΙ Η ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Η βασική υπόθεση της διατριβής είναι ότι η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή αποτελεί κεφάλαιο για την πόλη της Λάρισας, την Περιφέρεια και την Ελλάδα. Δεν είναι μόνο το κτιριακό της απόθεμα το οποίο πρέπει αλλά και αξίζει να διατηρηθεί. Πρόκειται άλλωστε για μια σχολή που παρέμεινε ζωντανή στο πέρασμα του χρόνου με τα όποια προβλήματα της (βλέπε εικόνα 4). Η διατριβή θεωρεί ότι η ιστορία της σχολής και αυτό που δυνητικά μπορεί να προσφέρει στην τοπική, αλλά όχι μόνο, κοινωνία είναι το πιο σημαντικό περιουσιακό της στοιχείο και αυτό που πρέπει να αναδειχθεί ώστε να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της σημερινής κοινωνίας και οικονομίας. Σε κάθε περίπτωση δεν πρέπει να απαξιωθεί περεταίρω το κεφάλαιό της, συνεπώς η μετεξέλιξή της κρίνεται αναγκαία και αναπόφευκτη. Σε αυτό το πλαίσιο, η βασική πρόταση συνίσταται στο να εξελιχθεί η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή σε ένα περιαστικό αγροτικό εκπαιδευτικό πάρκο, όπου μεταξύ άλλων θα δημιουργηθεί ένα σύγχρονο

κέντρο παροχής αγροτικής εκπαίδευσης, κατάρτισης και κυρίως επιχειρηματικότητας για νέους και μεγαλύτερους αγρότες και αγρότισσες καθώς και για τους πολίτες της ευρύτερης περιοχής, το οποίο όμως επίσης θα πρέπει να ενσωματώνει και δραστηριότητες τουρισμού και αναψυχής για λόγους καθαρά οικονομικής βιωσιμότητας.

Βασικό επιχείρημα της παραπάνω πρότασης είναι ότι η τεχνολογία και η ένταξή της στον αγροτικό κύκλο είναι κομβικά ζητήματα αν η βασική παράμετρος είναι η οικονομική βιωσιμότητα. Άλλωστε ανταγωνιστικότητα χωρίς τεχνολογική προαγωγή και ανάπτυξη δεν υφίσταται και αφού οι τόποι αλλά και οι φορείς «τοποθετούνται» στην παγκόσμια ιεραρχία με βάση το πόσο ελκυστικοί και ανταγωνιστικοί είναι, εύκολα γίνεται αντιληπτή η σημασία της τεχνολογίας, η οποία απαιτεί την δημιουργία ενός κατάλληλου συνεργατικού και αλληλεπιδραστικού περιβάλλοντος για να ευδοκιμήσει (αγροτικό επιχειρηματικό πάρκο). Στην προκειμένη περίπτωση προτείνεται η δημιουργία και χωροθέτησή του στην περιοχή της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής, επειδή ακριβώς ο τόπος είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με την θεσσαλική πεδιάδα και το αγροτικό παρελθόν τόσο της περιοχής όσο και της χώρας.

Σε μια πρώτη θεώρηση, η πρόταση που εξεργάζεται η διατριβή χαρακτηρίζεται από πλήθος πλεονεκτημάτων:

1. Χωροθετείται στα όρια της πόλης της Λάρισας με προφανείς τις δυνατότητες σύνδεσης της Σχολής και της περιοχής του πάρκου με τις λοιπές αστικές δραστηριότητες και την τοπική κοινωνία.
2. Βρίσκεται πάνω ή πολύ κοντά σε κύριους οδικούς άξονες (εθνικό δίκτυο Λάρισας- Τρικάλων, διέξοδος προς Τρίκαλα και Ήπειρο και σύνδεση με την Εγνατία οδό και εγγύτητα με την περιφερειακή οδό της πόλης της Λάρισας μέσω την οποίας παρέχεται σύνδεση με την εθνική οδό Λάρισας- Καρδίτσας και το πρωτεύων εθνικό οδικό δίκτυο).
3. Γειτνιάζει με τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς φορείς, αν και αυτοί παρέχουν διαφορετικό επίπεδο εκπαίδευσης, με προφανείς τις δυνατότητες συνεργασίας και συνέργειας.
4. Παρέχει την στοιχειώδη κτιριακή και όχι μόνο υποδομή, με την έννοια ότι μπορεί τα κτίριά της να χαρακτηρίζονται από μικρότερα ή μεγαλύτερα προβλήματα και

κάποια να είναι εντελώς ακατάλληλα, ωστόσο το όλο εγχείρημα δεν ξεκινά από το μηδέν όσον αφορά στην παροχή της αναγκαίας υποδομής.

5. Έχει στην κατοχή της αγροτική γη, την οποία αυτή την στιγμή υπενοικιάζει σε τρίτους ιδιώτες αγρότες για ίδιο όφελος.
6. Αποτελεί σημείο αναφοράς, είναι αναγνωρίσιμη και έχει ένα λιγότερο ή περισσότερο αποδεκτό όνομα στην τοπική, περιφερειακή και ίσως εθνική αγροτική κοινότητα.

Ωστόσο, κάθε πρόταση «αναγέννησης» της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής έχει μηδενική ως και ελάχιστη πιθανότητα επιτυχίας, αν πρώτα η σχολή δεν «ενταχθεί» στην πόλη της Λάρισας, δηλαδή στον σχεδιασμό και προγραμματισμό της πόλης αλλά και της περιοχής. Η ένταξή της αποτελεί το πρώτο βήμα ώστε μέσα από συγκεκριμένες ενέργειες και δράσεις να καταφέρει να αποτελέσει σημείο αναφοράς στην ευρύτερη περιοχή και σε αυτό το πλαίσιο να συνδεθεί η ταυτότητα της πόλης της Λάρισας και της περιοχής με την Αβερωφείο Γεωργική Σχολή. Ας σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι με τον όρο «ένταξη» της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής εννοείται η πολεοδομική (ενσωμάτωση και σύνδεση της Σχολής με την πόλη της Λάρισας), λειτουργική-εκπαιδευτική (ενσωμάτωση και σύνδεση της Σχολής με το σύμπλεγμα των υπόλοιπων εκπαιδευτικών-ερευνητικών μονάδων και δομών, όπως για παράδειγμα το ΤΕΙ Θεσσαλίας, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και το ΕΘΙΑΓΕ) και στρατηγική της ένταξη (ενσωμάτωση και σύνδεση της Σχολής με τον ευρύτερο σχεδιασμό του Δήμου Λαρισαίων και της Περιφέρειας Θεσσαλίας, ως πολιτικοί φορείς τοπικής εξουσίας και διακυβέρνησης).

1.5 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Σκοπός της παρούσας διατριβής είναι αφενός η αιτιολόγηση των λόγων διατήρησης της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής και αφετέρου η περαιτέρω ανάδειξή της μέσα από την αναγέννηση και αποκατάσταση του χώρου της. Η συγγραφέας της διατριβής πιστεύει ότι αυτό που διαφοροποιεί και ξεχωρίζει την Αβερωφείο Γεωργική Σχολή είναι η ιστορία της, η χωροθέτησή της και η γεωγραφική αλλά και οργανική σύνδεσή της με την θεσσαλική πεδιάδα.

Παίρνοντας ως δεδομένη την ύπαρξή της, δίνεται έμφαση στο συγκριτικό της πλεονέκτημα, δηλαδή την ιστορική, κοινωνική και πολιτιστική της σημασία, με στόχο την δημιουργία μιας βιώσιμης προοπτικής και συνεπώς οικοδόμησης ενός οικονομικού στόχου τοπικά, περιφερειακά αλλά και εθνικά. Αν η εργασία αυτή αποτελέσει την αφετηρία για να παροτρύνει δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς να «ασχοληθούν» περαιτέρω με την Αβερώφειο Γεωργική Σχολή προς την κατεύθυνση που προτείνεται, δηλαδή αυτή του περιαστικού αγροτικού εκπαιδευτικού πάρκου, τότε θα έχει επιτευχθεί ο βασικός σκοπός της. Η προσέλκυση επενδύσεων αλλά και διαφορετικών κατηγοριών επισκεπτών και/η αγροτών είναι μόνο ένα ενδεικτικό υπόδειγμα ανάπτυξης, που μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο μέσα από την υλοποίηση και άλλων οριζόντιων και κάθετων κατάλληλων πολιτικών και αποφάσεων στον άξονα της ανάδειξής της μέσα από την αναγέννηση και αποκατάσταση του χώρου της.

Μια έρευνα καλείται να απαντήσει ορισμένα ερωτήματα με τη χρήση κάποιων εργαλείων, όπως είναι η ανάλυση ιστορικών δεδομένων από αρχεία, κάτι που εφαρμόζεται κυρίως στις οικονομικές επιστήμες, η σύνταξη προσωπικού ιστορικού, οι έρευνες κοινής γνώμης και οι μελέτες περιπτώσεων (case studies), οι οποίες προσδιάζουν στις κοινωνικές επιστήμες. Με δεδομένο το θέμα της συγκεκριμένης διατριβής, επιβάλλεται μια σφαιρική μελέτη των διαφόρων παραγόντων, οι οποίοι συνεχώς μεταβάλλονται. Στην παρούσα εργασία ως μεθοδολογική προσέγγιση χρησιμοποιείται η βιβλιογραφική ανασκόπηση και η μέθοδος της ανάλυσης ιστορικών δεδομένων, η οποία είναι ευρέως διαδεδομένη και αποδεκτή και κατατάσσεται στην κατηγορία των ποιοτικών ερευνών.

Κάθε εργασία που προϋποθέτει έρευνα χρησιμοποιεί εργαλεία πρωτογενούς, δευτερογενούς έρευνας ή τον συνδυασμό των παραπάνω. Η πρωτογενής έρευνα περιλαμβάνει την έρευνα σε ένα θέμα από τον ίδιο τον ερευνητή, ενώ αντίθετα η δευτερογενής έρευνα περιλαμβάνει την συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών από προηγούμενες δημοσιευμένες έρευνες άλλων μελετητών σχετικά με το θέμα που εξετάζεται. Η δευτερογενής έρευνα είναι βασισμένη στην συλλογή και ανάλυση διαφορετικών πληροφοριών που προέρχονται από διάφορες πηγές, το οποίο συνιστά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση. Η δευτερογενής έρευνα σχετίζεται με την συλλογή στοιχείων που έχουν προκύψει από τη διεξαγωγή πρωτογενούς έρευνας προηγούμενων μελετητών σχετικά με το υπό εξέταση ζήτημα ή απλά καταγραφή θεωρητικών

στοιχείων σχετικά με αυτό το θέμα. Αυτή η μέθοδος επιτρέπει να παρατεθούν και να συγκριθούν στοιχεία από διάφορους ερευνητές μέσα από τη διεθνή βιβλιογραφία. Σύμφωνα με τον Birmingham (2001) η δευτερογενής έρευνα από την μία παρέχει ένα θεωρητικό υπόβαθρο της έρευνας που διεξάγεται και από την άλλη παρέχει την αιτιολόγηση για τη διεξαγωγή μίας επιπλέον έρευνας στο κάθε φορά πεδίο ενδιαφέροντος.

Από μεθοδολογικής άποψης, κάθε έρευνα δύναται να βασιστεί σε ποσοτική έρευνα, σε ποιοτική ή στον συνδυασμό τους (Jonker και Pennink, 2003· Scanlon, 2001). Οι δύο αυτές μέθοδοι διαφέρουν στον σκοπό, στο αντικείμενο στο οποίο επικεντρώνονται, στον τρόπο με τον οποίον τίθενται οι ερωτήσεις στο δείγμα της έρευνας, καθώς και στον τρόπο ερμηνείας και ανάλυσης των αποτελεσμάτων. Σκοπός της ποσοτικής έρευνας είναι η εύρεση σχέσεων μεταξύ διαφόρων παραγόντων. Η ποσοτική έρευνα αναφέρεται στη συστηματική διερεύνηση φαινομένων με στατιστικές μεθόδους, μαθηματικά μοντέλα και αριθμητικά δεδομένα. Χρησιμοποιείται συνήθως αντιπροσωπευτικό δείγμα παρατηρήσεων και επιδιώκεται γενίκευση σε ένα ευρύτερο πληθυσμό. Η συλλογή δεδομένων γίνεται με δομημένα πρωτόκολλα, όπως ερωτηματολόγια, κλίμακες και δοκίμια επιτευγμάτων.

Αυτοτελώς ή συμπληρωματικά προς τις ποσοτικές τεχνικές, η ποιοτική προσέγγιση στην έρευνα στοχεύει στην διερεύνηση και κατανόηση σε βάθος των κοινωνικών φαινομένων. Παρέχοντας τη δυνατότητα στον ερευνητή να αντλήσει πλούσιες πληροφορίες για το υπό εξέταση θέμα, η ποιοτική έρευνα αποτελεί την ενδεδειγμένη μεθοδολογία για να απαντηθούν τα ερωτήματα που σχετίζονται με το "Γιατί;" και το "Πώς;" των φαινομένων. Το βασικό πλεονέκτημα των ποιοτικών μεθόδων που εξυπηρετεί αυτή την στόχευση είναι η ευελιξία που χαρακτηρίζει την ερευνητική διαδικασία.

Η ποιοτική έρευνα αποτελεί την κατάλληλη μεθοδολογική επιλογή για να διερευνηθούν σε βάθος οι αναπαραστάσεις, οι στάσεις, οι αντιλήψεις, τα κίνητρα, καθώς και τα συναισθηματικά και συμβολικά/ φαντασιακά δεδομένα και δεδομένα της συμπεριφοράς των ατόμων. Στόχος της ποιοτικής διερεύνησης δεν αποτελεί απλά η περιγραφή μιας στάσης ή μιας συμπεριφοράς αλλά η ολιστική κατανόηση. Η ποιοτική έρευνα διερευνά την εμπειρία των ατόμων και τα υποκειμενικά νοήματα που τη συγκροτούν,

εστιάζοντας πάντα στο ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό (αξιακό και ιδεολογικό) πλαίσιο (context) στο οποίο εγγράφεται. Χαρακτηριστικά της ποιοτικής προσέγγισης είναι το μικρό δείγμα συμμετεχόντων, η ανάλυση λόγου ή/και κειμένων. Οι μεικτές προσεγγίσεις συνδυάζουν ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους κατά το μεθοδολογικό τους σχεδιασμό για να αξιοποιούν καλύτερα τα πλεονεκτήματα της κάθε μεθόδου και αντιμετωπίζουν αποτελεσματικότερα τις αδυναμίες της κάθε μιας.

Η παρούσα διατριβή βασίζεται κυρίως σε δευτερογενή έρευνα, σε κάποια σημεία της διατριβής προχωρά σε πρωτογενή έρευνα, χρησιμοποιεί τον μηχανισμό της παραχώρησης συνεντεύξεων και κατ' επέκταση παραθέτει το επεξεργασμένο και απομαγνητοφωνημένο υλικό αυτών και αξιοποιεί το μεθοδολογικό εργαλείο της ποιοτικής έρευνας.

Από άποψη δομής το υπόλοιπο της εργασίας διαρθρώνεται ως εξής: Στο κεφάλαιο 2 συζητείται το θεωρητικό πλαίσιο της διατριβής το οποίο βασίζεται σε βιβλιογραφική ανασκόπηση και στο οποίο ο βασικός στόχος είναι η παρουσίαση των βασικών θεωριών και εννοιών του τοπιακού σχεδιασμού, της αναγέννησης και αποκατάστασης χώρων, όπως αυτή της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής και κυρίως ο συγκερασμός ανάμεσά τους, ώστε να σκιαγραφηθεί το μεθοδολογικό πλαίσιο με το οποίο θα «κτιστεί» η βασική ιδέα της διατριβής. Το τρίτο κεφάλαιο είναι το κεφάλαιο περιγραφής του περιβάλλοντος της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής, δηλαδή γίνεται αναφορά στο παρελθόν και αναλύεται η «υφιστάμενη κατάσταση», δηλαδή η διατριβή εστιάζει στο «σήμερα». Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο, αναπτύσσεται η πρόταση η οποία πιστεύεται ότι οδηγεί στην ανάδειξη, αναγέννηση και αποκατάσταση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής. Η εργασία ολοκληρώνεται με την ενότητα των τελικών συμπερασμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ, ΤΟΥ ΤΟΠΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ, ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΗΣ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

2.2 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διατριβή που ακολουθεί εξετάζει την Αβερώφειο Γεωργική Σχολή, ως μια μελέτη περίπτωσης όπου θα γίνει απόπειρα εφαρμογής των βασικών αρχών της κληρονομιάς και της αναγέννησης που καθοδηγείται από αυτή (heritage led regeneration), του τοπιακού σχεδιασμού, και της αποκατάστασης του χώρου της (brownfield regeneration). Ο συνδυασμός και συγκερασμός των παραπάνω τριών φαινομενικά διαφορετικών θεωρήσεων κρίνεται απαραίτητος και αναγκαίος στην μελέτη περίπτωσης της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής, ανάγκη στην οποία η διατριβή αναφέρθηκε ήδη στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Σε αυτό το πλαίσιο το κεφάλαιο που ακολουθεί χωρίζεται σε τρία μέρη: Το πρώτο μέρος εστιάζει στην έννοια της κληρονομιάς και στα ζητήματα που σχετίζονται με αυτή. Σε αυτή την ενότητα η κληρονομιά ενός τόπου συνδέεται με την αναγέννησή του. Παρουσιάζονται χαρακτηριστικά παραδείγματα σχετικών παρεμβάσεων κυρίως από την Ευρώπη και καταγράφονται οι βασικές προκλήσεις αλλά και τα διδάγματα-συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν από κάθε παρέμβαση με την έννοια ότι κάθε παράδειγμα αποτελεί μοναδική περίπτωση.

Στο δεύτερο μέρος η συζήτηση μετατοπίζεται στην έννοια του τοπίου και στις βασικές αρχές του τοπιακού σχεδιασμού. Στο κεφάλαιο της εισαγωγής (κεφάλαιο 1) υπογραμμίστηκε ότι η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή ορίζει ένα πολυδιάστατο και πολυσύνθετο τοπίο. Βασική άποψη της διατριβής είναι ότι ορίζει ένα καταρχήν ιστορικό τοπίο, ενώ το σύνολο των κτιρίων της συνθέτει ένα αρχιτεκτονικό τοπίο. Επίσης δεν πρέπει να λησμονηθεί ότι η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή χωροθετείται εντός της μεγάλης θεσσαλικής πεδιάδας, γεγονός που συνεπάγεται την περαιτέρω «παρεμβολή» και «εμπλοκή» του αγροτικού τοπίου.

Τέλος το τρίτο μέρος του κεφαλαίου αναλύει το πλαίσιο αναγέννησης και αποκατάστασης των εγκατελειμμένων χώρων, τους οποίους η διεθνής βιβλιογραφία περιγράφει ως «brownfields». Στο κεφάλαιο της εισαγωγής (κεφάλαιο 1) έγινε αναφορά στο γεγονός ότι η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή υπολειτουργεί και εμφανίζει εικόνα εγκατάλειψης. Ο στόχος της ενότητας αυτής είναι να παρουσιάσει τα βασικά χαρακτηριστικά των παρεμβάσεων που έχουν καταγραφεί στην διεθνή βιβλιογραφία και να καταλήξει σε ένα είδος κατευθυντήριου οδηγού, ο οποίος θα ενσωματωθεί στην πρόταση αναγέννησης και αποκατάστασης της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής.

2.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΠΩΝ ΠΟΥ ΚΑΤΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΑΥΤΗ (HERITAGE LED REGENERATION)

Η έννοια της κληρονομιάς είναι παλιά ωστόσο η αξιοποίηση των ζητημάτων που σχετίζονται με αυτή με την μορφή οικονομικού πλεονεκτήματος σε έναν τόπο είναι σχετικά καινούρια. Πρόσφατη είναι και η άποψη ότι *«η κληρονομιά ανήκει σε όλους και η προστασία και διατήρηση του ιστορικού περιβάλλοντος αποτελεί ευθύνη κάθε μέλους της κοινωνίας»* (Prott και O’Keefe, 1988). Σε αυτό το πλαίσιο, *«οι ιστορικοί τόποι, είτε παραμένουν ανέπαφοι είτε όχι, αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό δεσμό με το παρελθόν της περιοχής που ανήκουν, του πολιτισμού της και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Σε έναν κόσμο που όλο και περισσότερο κυριαρχεί ένα κοινό ή παρόμοιο στυλ αρχιτεκτονικής και τεχνολογίας κτιρίων, οι ιστορικοί τόποι προσφέρουν μια μοναδική αίσθηση οικειότητας σε σχέση με τον υπο αναφορά τόπο, το οποίο και διαφοροποιεί τον έναν από τον άλλο»* (European Commission, 1990). Παράλληλα *«οι άνθρωποι αποτιμούν το ιστορικό περιβάλλον, ως μέρος της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς. Ο ιστορικός τόπος αντικατοπτρίζει τη γνώση, τις πεποιθήσεις και τις παραδόσεις των διαφόρων κοινοτήτων. Δείχνει ιδιομορφίες, περιεχόμενο και ποιότητα στους τόπους που ζούμε, προσφέροντας την αίσθηση της συνέχειας και την προέλευση της ταυτότητας»* (English Heritage, 2008).

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι η έννοια και το περιεχόμενο της κληρονομιάς συνεχώς αναθεωρείται και αναδιαμορφώνεται. Από άποψη περιεχομένου, καλύπτει τοπία, κτίρια, συλλογές, καθώς και άυλα στοιχεία, όπως την ταυτότητα, την παράδοση, τη γλώσσα και τη μουσική (Vecco, 2010). Από άποψη χρονικής αναφοράς, μπορεί να αφορά στην εποχή της προ-ιστορίας είτε στην νεώτερη εποχή. Σε όλες τις περιπτώσεις, τα βασικά της στοιχεία συνδέονται με τα χαρακτηριστικά της ιστορικής ή πολιτιστικής

αξίας που αξίζει να διατηρηθούν και τις αξίες με τις οποίες η κοινωνία τα συνδέει. Το ιδιαίτερο με την κληρονομιά σε σχέση με το ιστορικό περιβάλλον είναι τα ενδογενή ή εγγενή στοιχεία που σχετίζονται με αυτή και ο τρόπος με τον οποίο αυτά μπορούν να αποδοθούν σε έναν τόπο καθώς και τα οργανικά οφέλη που μπορούν να προκύψουν από αυτή (CHCfE Consortium, 2015).

Τα εγγενή στοιχεία (αξίες) περιλαμβάνουν 4 πτυχές:

- Την γνώση- η οποία θεωρεί την κληρονομιά έννοια «κεντρική» σε σχέση με το πώς μαθαίνουμε τους εαυτούς μας και την κοινωνία,
- Την ταυτότητα- η οποία αφορά ένα άτομο, μια κοινότητα, τη χώρα ή την περιοχή,
- Το κληροδότημα- το οποίο σημαίνει ότι πρέπει να «φροντίσουμε» για την κληρονομιά ώστε να την «παραδώσουμε σωστά» στις μελλοντικές γενιές,
- Την μοναδικότητα- διαφορετικότητα- η οποία αναφέρεται στο τι κάνει κάτι να φαίνεται ιδιαίτερο και μοναδικό (CHCfE Consortium, 2015).

Τα οργανικά οφέλη αφορούν 4 πτυχές επίσης:

- Τα οικονομικά οφέλη από την άποψη της αναγέννησης, της απασχόλησης, των επιχειρήσεων και της οικονομικής ανάπτυξης,
- Τα οφέλη για την περιοχή, από την άποψη της βελτίωσης της εικόνας, της δημιουργίας ενός ασφαλέστερου περιβάλλοντος, κ.λπ.,
- Τα οφέλη για την κοινότητα, από την άποψη της τοπικής υπερηφάνειας, του αυξημένου συλλογικού πνεύματος,
- Ατομικά οφέλη, από την άποψη των θέσεων εργασίας, των ευκαιριών για εθελοντισμό, κ.λπ. (CHCfE Consortium, 2015).

Οι τόποι με κληρονομιά αντιμετωπίζουν μοναδικές προκλήσεις στον 21^ο αιώνα εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης η οποία πιέζει υπέρ της κοινής επωνυμίας και της τυποποίησης, των τεχνολογικών εξελίξεων οι οποίες μεταβάλλουν τις μορφές εργασίας και διαβίωσης και τέλος της θρησκευτικής και εθνικής μισαλλοδοξίας η οποία οδηγεί σε πόλεμο και καταστροφή. Οι παραπάνω παράγοντες, μεμονωμένα και συλλογικά, μπορούν να οδηγήσουν σε σημαντική απώλεια του ιστορικού ιστού και της ταυτότητας, στοιχεία κρίσιμα για την ευημερία και την κοινωνική συνοχή στους διάφορους τόπους.

Στις παρεμβάσεις και στα σχέδια αναγέννησης που κατευθύνονται από την ύπαρξη κληρονομιάς (heritage led regeneration) ενυπάρχει ο στόχος της αειφόρου ανάπτυξης, η οποία επιδιώκει αφενός την διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω της εξεύρεσης νέων χρήσεων των ιστορικών κτιρίων και αφετέρου τη διασφάλιση της συνεχούς βιωσιμότητας των αποθεμάτων της. Η αειφόρος ανάπτυξη μπορεί να ορίζεται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους, αλλά σε σχέση με την κληρονομιά προϋποθέτει την μακροπρόθεσμη δέσμευση όσον αφορά στην προστασία και στην επαναχρησιμοποίηση των ιστορικών και πολιτιστικών πόρων/ περιουσιακών στοιχείων. Στο πλαίσιο αυτό υπογραμμίζεται μεταξύ άλλων ότι πρώτον, η επαναχρησιμοποίηση των υφιστάμενων κτιρίων και η προσαρμογή του τοπίου βοηθούν να ενισχυθεί η αίσθηση του τόπου, δεύτερον, οι όποιες παρεμβάσεις δεν χρειάζεται να είναι μεγάλης κλίμακας διότι ελοχεύει ο κίνδυνος να χαθεί το ιδιαίτερο ίχνος που χαρακτηρίζει τους ιστορικούς τόπους, τρίτον, το ιστορικό περιβάλλον συμβάλλει στην ποιότητα ζωής και εμπλουτίζει τον βαθμό κατανόησης της πολυμορφίας και της μεταβαλλόμενης φύσης των κοινοτήτων, και τέταρτον, οι ιστορικοί τόποι αποτελούν ένα ισχυρό επίκεντρο δράσης σε επίπεδο κοινότητας (EAHTR, 2007).

Η επένδυση στην κληρονομιά παρέχει ένα βασικό σύνδεσμο μεταξύ της αειφόρου ανάπτυξης και των πιο παραδοσιακών αντιλήψεων όσον αφορά στις παρεμβάσεις αναγέννησης περιοχών, οι οποίες επικεντρώνονται περισσότερο στη δημιουργία θέσεων εργασίας. Μια πρόσφατη έκθεση της κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου διαπίστωσε ότι η βελτίωση του ιστορικού περιβάλλοντος και η εξασφάλιση της επαναχρησιμοποίησης των κτιρίων που έχουν ιστορική αξία μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην αναγέννηση των τόπων. Η μελέτη τόνισε ότι οι χρήσεις των ιστορικών κτιρίων πρέπει να επιτρέπεται να αλλάζουν προκειμένου να ικανοποιούν τις νέες απαιτήσεις. Η έκθεση υπογράμμισε ότι *«τα ιστορικά κτίρια δρουν καταλυτικά στην υλοποίηση διαρθρωτικών οικονομικών αλλαγών, προσελκύοντας επενδύσεις και απασχόληση υψηλότερης αξίας και παρέχοντας το πλαίσιο για τη δημιουργική, υψηλής ποιότητας σύγχρονη σχεδίαση. Το ιστορικό περιβάλλον και ο σχεδιασμός αποτελούν βασικά στοιχεία σε μια επιτυχημένη αναγέννηση»* (EAHTR, 2007).

Το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας όσον αφορά στον ρόλο, την σημασία και την αξία της αναγέννησης που κατευθύνεται από την ύπαρξη κληρονομιάς (heritage led regeneration) βασίζεται στις ευρωπαϊκές εμπειρίες κατά τη διάρκεια των τελευταίων 20

ετών. Σε όλες τις περιπτώσεις η βασική πρόκληση επικεντρώνεται στο να προσδιοριστούν οι ενέργειες και οι βασικές διεργασίες που θα χρειαστούν σε στρατηγικό επίπεδο, δηλαδή σε μια επαρκή κλίμακα για την πραγματοποίηση ευρύτερων κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών ωφελειών. Τα βασικά συμπεράσματα που απορρέουν από την μελέτη και ανάλυση των διαθέσιμων ευρωπαϊκών παραδειγμάτων μπορούν να ταξινομηθούν σε τέσσερις βασικούς πυλώνες: Στρατηγική σκέψη και δράση, εστίαση στην ταυτότητα και την διαφοροποίηση, επένδυση στην αναγέννηση - ιδίως όσον αφορά στην δημόσια σφαίρα (public realm) και συλλογική εργασία και συνεργασία μέσω διαφορετικών εταιρικών σχημάτων (World Bank, 2013). Ωστόσο πάνω απ' όλα και ίσως το πιο σημαντικό είναι η ύπαρξη ενός συνολικού σχεδίου.

Με βάση τους παραπάνω πυλώνες και λαμβάνοντας υπόψη τις καλές πρακτικές και την υφιστάμενη διεθνή βιβλιογραφία, η οποιαδήποτε επιτυχημένη αναγέννηση η οποία συνδέεται με ζητήματα κληρονομιάς προϋποθέτει τα εξής:

- Ισχυρή πολιτική (εθνική/ τοπική/ περιφερειακή) ηγεσία η οποία να είναι ικανή να αναπτύξει ένα όραμα για το μέλλον, που να εμπνέει τους ανθρώπους και να τους ενθαρρύνει να συμμετέχουν μέσω δημιουργικών αλληλεπιδραστικών διαδικασιών. Πρέπει να υπάρχει μία σαφής καθοδήγηση και δέσμευση από αρμόδιους δημόσιους οργανισμούς σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο (Dinardi, 2015).
- Επαρκείς και εύκολα διαθέσιμοι οικονομικοί πόροι για τη στήριξη των σχεδίων αναγέννησης, τα οποία σχέδια συνήθως αποτιμώνται οριακά θετικά όσον αφορά στην οικονομική βιωσιμότητά τους καθώς και ένα εύκολα κατανοητό κανονιστικό πλαίσιο (Licciardi και Amirtahmasebi, 2012).
- Αποτελεσματική συμμετοχή της Κοινότητας μέσω ανάλογων σχημάτων και εμπλοκή όλων των φορέων που δυνητικά ενδιαφέρονται για την προς αναγέννηση περιοχή. Ταυτόχρονη διασφάλιση της εταιρικής σχέσης: το έργο θα πρέπει να ξεκινά με την δέσμευση της Κοινότητας. Οι συζητήσεις μεταξύ της Κοινότητας, των τοπικών πολιτικών αρχών και των άλλων ενδιαφερόμενων μερών πρέπει να ξεκινήσουν στο αρχικό στάδιο υλοποίησης της παρέμβασης. Με αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται ότι διαφορετικές επιλογές μπορούν να συζητηθούν και τα σχέδια μπορούν να τροποποιηθούν σε πρώιμο στάδιο (Phillips και Stein, 2016).
- Ουσιαστική κατανόηση της ιστορίας και του πολιτισμού του υπό αναγέννηση τόπου, των ανθρώπων και των χώρων που θα αναγεννηθούν. Η μοναδικότητα και η

ιδιαιτερότητα δίνει στην περιοχή και στους ανθρώπους της την αίσθηση της ταυτότητας και του «ανήκειν». Αυτή η αίσθηση θα πρέπει να συμπεριληφθεί στο οπτικό τοπίο, στους δρόμους, στους χώρους, στα κτίρια. Παράλληλα, είναι απαραίτητη η διαβεβαίωση ότι αυτό που αξίζει διατηρείται στις αναμνήσεις και στις εμπειρίες των ανθρώπων (π.χ. μελέτες περίπτωσης Μπέλφαστ, Νιουκαστλ και Γκέτεμποργκ και το «ευρωπαϊκό κέντρο αλληλεγγύης στο Γκανσκ») (Swensen, 2012).

- Πλήρης καταγραφή των έργων και των δραστηριοτήτων της αναγέννησης του χώρου και των κτιρίων, αναφορά για οποιαδήποτε πρόοδο εργασιών εκ του σύνεγγυς και απόλυτη διαφάνεια στην ενημέρωση της προόδου εργασιών. Τα παραπάνω πρέπει να παρουσιάζονται δημοσίως για να ευνοηθεί και να ενισχυθεί η κυριότητα και δικαιοδοσία των εταιρικών σχημάτων που συμμετέχουν στο όλο εγχείρημα (Pendlebury και Porfyriou 2017).
- Σωστός συντονισμός όσον αφορά στην εύρεση κατάλληλου ρυθμού/βήματος προόδου και υλοποίησης της αναγέννησης. Ένα σχέδιο που υλοποιείται πολύ γρήγορα μπορεί να βλάψει την περιοχή παρέμβασης και την Κοινότητα, ενώ αντίθετα ένα σχέδιο που υλοποιείται πολύ αργά δεν καταφέρνει να διατηρήσει την «ορμή», την δέσμευση και τον ενθουσιασμό που χρειάζεται για να έχει το σχήμα επιτυχία (Pedersen, 2002).
- Υψηλή ποιότητα στην κατασκευή και στην επιλογή υλικών, και τα δύο θα πρέπει να σέβονται την τοπική κουλτούρα και τις παραδοσιακές ικανότητες σε μια περιοχή. Επιπλέον ο σχεδιασμός που θα επιλεγεί θα πρέπει να ενσωματώνει τα πιο πρόσφατα πρότυπα ενεργειακής απόδοσης (Hassler, 2009· Thomsen και Van der Flier, 2009).
- Μακροπρόθεσμη παρακολούθηση των αποτελεσμάτων και ποσοτικοποίηση των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών ωφελειών, αφού πρώτα καθοριστούν οι στόχοι και μετρηθούν τα αποτελέσματα (π.χ. μελέτη περίπτωσης της Grainger Town) (Said, 2012).
- Αξιοποίηση διαφορετικών πολιτισμικών προσεγγίσεων που αφορούν άτομα καθώς και κτίρια, ένταξη των πιο πρόσφατων ιστορικών γεγονότων, ως επίκεντρο για τον πολιτιστικό τουρισμό (ευρείες στρατηγικές όπως στο Μπέλφαστ, "πολιτιστικά τετράγωνα" μέχρι στρατηγικές που επικεντρώνονται στις πρόσφατα ιστορικά γεγονότα όπως το Gdansk της "αλληλεγγύης") (O'Brien, 2012).
- Αξιοποίηση των δημόσιων επενδύσεων και απόδοση σε αυτές του ρόλου του καταλύτη στο σχέδιο αναγέννησης. Η εμπλοκή του δημόσιου τομέα δημιουργεί ένα

κλίμα εμπιστοσύνης και λειτουργεί ως «ντόμινο» για την προσέλκυση περαιτέρω επενδύσεων (ιδιωτικών και δημόσιων) καθώς και για την επέκταση του σχεδίου πέρα από το αρχικό κτίριο ή χώρο (π.χ. μελέτες περίπτωσης της Grainger Town, η συνοικία Haga, η αποκατάσταση στην Ībeda και στη Βερόνα και οι δημόσιες επενδύσεις στα σχέδια αναγέννησης στο Γκετεμπορκ και Νιουκαστλ υπογραμμίζουν τη σημασία της ηγεσίας και τον «εκτονωτικό» οικονομικό ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης) (Meyer και Lyons, 2000).

- Αναγνώριση του ηγετικού ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης και αποτίμηση των αντίστοιχων ρόλων των άλλων δημοσίων, ιδιωτικών τομέων με στόχο την προώθηση μιας διακυβέρνησης που δεν αποκλείει κανέναν (inclusive) (π.χ. μελέτες περίπτωσης της Pedagogen και της Haga στο Γκέτεμποργκ) (Andres και Chapain, 2013).
- Προώθηση συμπράξεων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα σε ευρωπαϊκό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, καθώς και σε τοπικό επίπεδο ώστε να μεγιστοποιηθούν οι επενδύσεις στην πολιτιστική κληρονομιά (π.χ. οι μελέτες περίπτωσης δείχνουν την σημασία των επενδύσεων της ΕΕ μέσω των Διαρθρωτικών Ταμείων σε Úbeda και Gdansk, της εθνικής χρηματοδότησης στη συνοικία Haga στο Γκέτεμποργκ ή του οργανισμού περιφερειακής ανάπτυξης και χρηματοοικονομικών συνεισφορών στην περίπτωση της Grainger Town στο Newcastle) (Alberti & Giusti, 2012· McManus και Carruthers, 2014).
- Παράλληλα αποδοχή των επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα, με στόχο την ανάπτυξη καινοτόμων εταιρικών σχέσεων δημοσίου/ιδιωτικού τομέα και εξέταση νέων κοινών προσεγγίσεων στη χρηματοδότηση, διαχείριση των κινδύνων και την παροχή δημόσιας ωφέλειας (π.χ. οι μελέτες περίπτωσης του Μπέλφαστ, του Γκέτεμποργκ, μέσω του ιδρύματος στη Βερόνα και της συνεργασίας δημόσιου και ιδιωτικού τομέα στο Grainger Town στο Newcastle) (Lazzeretti, 2002· 2003, Lazzeretti, et al. 2010).

2.3 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Το τοπίο ορίζεται ως τα ορατά χαρακτηριστικά μιας έκτασης γης, οι μορφές της και οι τρόποι ενσωμάτωσής σε φυσικά ή ανθρωπογενή χαρακτηριστικά. Περιλαμβάνει τα φυσικά στοιχεία των γεωφυσικά καθορισμένων επιπέδων, όπως τα βουνά, τα υψώματα,

τα υδάτινα σώματα (όπως ποτάμια, οι λίμνες, θάλασσα), τα ζωντανά στοιχεία της γης, συμπεριλαμβανομένης της εγχώριας βλάστησης, τα ανθρώπινα στοιχεία (τη χρήση, τα κτίρια και τις δομές) και τα μεταβατικά στοιχεία όπως ο φωτισμός και οι καιρικές συνθήκες. Συνδυάζοντας τόσο τη φυσική προέλευσή τους όσο και την πολιτιστική επικάλυψη της ανθρώπινης παρουσίας, που συχνά δημιουργείται εδώ και χιλιετίες, τα τοπία αντικατοπτρίζουν μια ζωντανή σύνθεση ανθρώπων και έναν τόπο που είναι ζωτικός για την τοπική και εθνική ταυτότητα. Ο χαρακτήρας ενός τοπίου βοηθά στον προσδιορισμό της αυτοπροσωπογραφίας των κατοίκων και της αίσθησης του τόπου που διαφοροποιεί μια περιοχή από άλλες περιοχές. Είναι το δυναμικό σκηνικό για τη ζωή των ανθρώπων. Το τοπίο μπορεί να είναι τόσο ποικίλο όσο η γεωργική γη, ένα πάρκο ή μια έρημος. Η γη έχει μια ευρεία γκάμα τοπίων (συμπεριλαμβανομένων των παγωμένων τοπίων των πολικών περιοχών), των ορεινών τοπίων, των τεράστιων και άγριων τοπίων της ερήμου, των νησιών και των παράκτιων τοπίων, των πυκνά δασωμένων ή δασωμένων τοπίων (συμπεριλαμβανομένων των παλαιών βόρειων δασών και των τροπικών δασών) και των γεωργικών τοπίων εύκρατης και τροπικής φύσης περιοχές. **Η δραστηριότητα τροποποίησης των ορατών χαρακτηριστικών μιας έκτασης γης αναφέρεται ως εξωραϊσμός** (Olwig, 1996).

Τα γεωργικά τοπία αποτελούν μαρτυρία της μακράς αλληλεπίδρασης της ανθρωπότητας με τη γη, αποτελούν συχνά μοναδικά παραδείγματα συνύπαρξης ανθρώπων και φύσης, που επηρεάζουν ο ένας τον άλλον. Επιδεικνύουν πλούσια πολιτιστική και τοπική ποικιλομορφία, βιώσιμα συστήματα χρήσης γης και, σε ορισμένες περιπτώσεις, τον καθημερινό αγώνα των ανθρώπων για επιβίωση υπό ακραίες κλιματικές και περιβαλλοντικές συνθήκες (UNESCO, 2013). Τα γεωργικά τοπία συνήθως ορίζονται ως το οπτικό αποτέλεσμα των χρήσεων γης και των συστημάτων διαχείρισης σε μια περιοχή (Kizos και Koulouri, 2005). Ωστόσο αν και τέτοιοι ορισμοί είναι επαρκείς για την ανάλυση της γεωργίας και της κτηνοτροφίας σε μια περιοχή, το βασικό τους μειονέκτημα είναι ότι δεν έχουν ευρύτερη αντίληψη για το επίπεδο του τοπίου ως κλίμακα ανάλυσης. Μια τέτοια ευρεία προσέγγιση πρέπει να περιλαμβάνει μια οικολογική διάσταση με την έννοια ότι τα τοπία είναι οικότοποι οργανισμών και ειδών και οι αλλαγές στις γεωργικές πρακτικές επιδρούν στην βιοποικιλότητα (Stobbelaar και van Mansvelt, 2000) καθώς και μια συμβολική διάσταση, καθώς το τοπίο είναι ένα μέσο εκπροσώπησης, διαμόρφωσης και συμβολισμού του περιβάλλοντος (Antrop, 2006) για τους χρήστες που ζουν,

επισκέπτονται, καταναλώνουν και φαντάζονται (Appleton, 1996). Σε αυτό το πλαίσιο, και τα γεωργικά τοπία αντιπροσωπεύουν σύμβολα και ιδεολογίες (Palang et al., 2005).

Τα γεωργικά τοπία αλλάζουν. Η ανάλυση ενός συγκεκριμένου τοπίου πρέπει να καλύπτει το φυσικό σύστημα (βιοτικοί και αβιοτικοί παράγοντες όπως η χλωρίδα, η πανίδα, κλίμα, γεωλογία, ανακούφιση, εδάφη και βροχοπτώσεις) και τα χαρακτηριστικά του τοπίου (χρήσεις γης, ορόσημα, παραγωγική δομή, κατασκευές κ.λπ.). Επιπλέον, αυτό που θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη είναι το κοινωνικοοικονομικό σύστημα, με τους οικονομικούς, πολιτικούς, πολιτιστικούς και κοινωνικούς παράγοντες (Muir, 2003) καθώς και οι τοπικές και παγκόσμιες επιρροές, όπως πολιτικές, αγορές, αλλαγές στην τεχνολογία κ.λπ. Σε κάθε περίπτωση είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι ιστορικές και γεωγραφικές αλλαγές ενός τοπίου, καθώς τα τοπία είναι ιστορικές οντότητες και η έρευνα του παρελθόντος είναι ζωτικής σημασίας για την κατανόηση της σύγχρονης δυναμικής τους (Kizos και Koulouri, 2005).

Ο τοπιακός σχεδιασμός έχει πολλά επίπεδα αναφοράς και υλοποίησης. Μπορεί να αφορά δρόμους (Yiling και Ying, 2015), δάση (Lapstun, 2015), ποτάμια και γενικότερα υδάτινα στοιχεία (European Environment Agency, 2016), ενέργεια (RobINETTE και Mc Clennon, 1983), πόλεις και γενικότερα περιοχές με έντονη αστικοποίηση (Steiner, 2008), ψυχαγωγία (Kučinskienė, 2012), εξορυστική δραστηριότητα (Wang, et al. 2001), αγροτική γη (Estrada-Carmonaa et al., 2014), αρχαιολογικούς χώρους (Carvalho et al. 2013) κ.λ.π.. Για παράδειγμα στον τοπιακό σχεδιασμό σε σχέση με την αστικοποίηση η κύρια πρόκληση αφορά στο γεγονός ότι οι περισσότερες πόλεις επεκτείνονται σε υφιστάμενη αγροτική γη. Σε αυτή την περίπτωση ο τοπιακός σχεδιασμός συνδέεται με την διατήρηση και ανάπτυξη των φυσικών πόρων του τοπίου καθώς η αστικοποίηση λαμβάνει χώρα. Ο τοπιακός σχεδιασμός δεν συνεπάγεται πάντα μια μέθοδο οικολογικού σχεδιασμού, γι 'αυτό πρέπει να θεωρηθεί ότι ο «σχεδιασμός είναι μια διαδικασία που χρησιμοποιεί τις επιστημονικές και τεχνικές πληροφορίες για την εξέταση και την επίτευξη συναίνεσης στη βάση μιας σειράς επιλογών.» (Lee et al. 2014).

Πέρα από το γεγονός ότι ο τοπιακός σχεδιασμός συνδέεται με τόσο πολλά επίπεδα αναφοράς και υλοποίησης, το μεγαλύτερο ίσως ζήτημα είναι ότι τα τοπία εξελίσσονται μέσα στο χρόνο, που σημαίνει ότι και ο σχεδιασμός πρέπει να εξελίσσεται και να

προσαρμόζεται αντανακλώντας τις ευρύτερες αλλαγές που έχουν αντίκτυπο σε ολόκληρη την περιοχή. Οι άνθρωποι άλλωστε επεμβαίνουν στα τοπία μέσω των δραστηριοτήτων εντός αλλά και μέσω των δικτύων στα οποία συμμετέχουν, είτε αυτά είναι πολιτιστικά, οικονομικά είτε θρησκευτικά. Το τοπίο αποτελεί μέρος του ιστορικού περιβάλλοντος μιας περιοχής. Υπό αυτή την έννοια δεν είναι απλώς μια συλλογή ιστορικών κτιρίων, μνημείων, οροσήμων και ανοικτών χώρων, αλλά καλύπτει επίσης ένα σύνολο διαφορετικών αξιών συνυφασμένων στον ευρύτερο ιστό. Το δομημένο περιβάλλον φέρει τα ίχνη και τις μαρτυρίες όλων των περιόδων ανάπτυξής τους και όλων των πολιτισμών που έχουν περάσει από αυτούς.

Καθώς το ιστορικό περιβάλλον διαμορφώθηκε και εξελίχθηκε κατά τη διάρκεια των αιώνων, αντανακλά τα σημάδια της κοινωνικοοικονομικής και τεχνολογικής εξέλιξης. Η οικονομική αναδιοργάνωση καθώς και οι επιρροές από άλλες περιοχές επιφέρουν συχνά αλλαγές στην τυπολογία. Συνεπώς, όλες αυτές οι αλλαγές αντανακλώνται στη φυσική εμφάνιση του τοπίου. Πέραν της ιστορικής του σημασίας, το τοπίο έχει συμβολικές αξίες. Αποτελεί την υλική έκφανση της συλλογικής μνήμης της κοινωνίας. Οι πνευματικές αξίες συνδέονται άρρηκτα με τις τοποθεσίες και επηρεάζουν σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται το χώρο γύρω παρακμής. Το ιστορικό τοπίο θεωρείται στις μέρες μας όχι μόνο πολιτιστικό και ιστορικό πλεονέκτημα αλλά και οικονομικό. Η πολιτιστικά υποκινούμενη αναβίωση συνδέεται με την αυξανόμενη αναγνώριση της αξίας του ιστορικού περιβάλλοντος και ειδικότερα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Αρκετές περιοχές και μέρη σε διάφορα σημεία του πλανήτη χρησιμοποίησαν το ιστορικό περιβάλλον και την παραδοσιακή αρχιτεκτονική ως παράγοντα προσέλκυσης επενδύσεων, ιδιαίτερα στον τομέα του τουρισμού. Οι περιοχές και τα μέρη άρχισαν να επενδύουν στο πολιτιστικό κεφάλαιο του ιστορικού χώρου. Η άνοδος των μη συμβατικών και μη παραδοσιακών μορφών τουρισμού έδωσε μεγάλη ώθηση στα έργα συντήρησης κτιρίων, στην αναβίωση παραδοσιακών δραστηριοτήτων.

Επομένως, οι ανάγκες των ιστορικών προς αναγέννηση και αποκατάσταση περιοχών απαιτούν πολιτικές αποφάσεις και ενέργειες που να αντιμετωπίζουν τα προβλήματά τους με ολιστικό τρόπο. Η αειφόρος διατήρηση του τοπίου πρέπει να είναι σε θέση να ενσωματώνει τη φυσική συντήρηση και αποκατάσταση των υφιστάμενων κτιρίων, μέσω πολιτικών αποφάσεων που έχουν ως γνώμονα την ίδια την κοινωνία και

προάγουν την κοινωνική ισορροπία και συνοχή. Η οικονομική δραστηριότητα οφείλει να καλύπτει τις ανάγκες των κατοίκων και των χρηστών της περιοχής, χωρίς να ασκεί υπερβολική αναπτυξιακή πίεση στο ιστορικό περιβάλλον. Οι όποιες δραστηριότητες πρέπει να είναι ανάλογες του χώρου και όχι κυρίαρχες στη γενική οικονομική δραστηριότητα της περιοχής. Τέλος, ένα τοπίο αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης περιοχής. Επομένως πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιδράσεις των μέτρων αναβίωσης ενός χώρου στην ευρύτερη περιοχή στην οποία εντάσσεται ή με την οποία συνδέεται.

2.4 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΧΩΡΩΝ ΠΟΥ ΥΠΟΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΝ ΚΑΙ ΕΜΦΑΝΙΖΟΥΝ ΣΗΜΑΔΙΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗΣ (BROWNFIELDS)

Η αναγέννηση και αποκατάσταση χώρων που υπολειτουργούν και εμφανίζουν σημάδια εγκατάλειψης είναι ένα τεράστιο αλλά όχι καινούριο ζήτημα. Το δίκτυο CABERNET¹ ορίζει ως εγκαταλελειμμένους χώρους τύπου brownfield τις εκτάσεις οι οποίες **πρώτον** έχουν επηρεαστεί από πρώην χρήσεις του χώρου ή των γύρω εκτάσεων, **δεύτερον** είναι εγκαταλελειμμένες ή υπολειτουργούν, **τρίτον** είναι κυρίως σε πλήρως ή μερικώς ανεπτυγμένες αστικές περιοχές, **τέταρτον** απαιτούν παρέμβαση, ώστε να ευθυγραμμιστούν με ευεργετική χρήση και **πέμπτον** μπορεί να έχουν πραγματική ή υποτιθέμενη μόλυνση και συνεπώς ανάλογα προβλήματα (CABERNET, 2006).

Με βάση τον ορισμό που προηγήθηκε, αναγνωρίζονται και τονίζονται τα ζητήματα της εγκατάλειψης, της μόλυνσης αλλά και της παρέμβασης. Σε αυτό το πλαίσιο η επαναχρησιμοποίηση «εγκαταλελειμμένων (βιομηχανικών) περιοχών» με στόχο την αναγέννηση και αποκατάστασή τους είναι κοινωνικά, οικονομικά, περιβαλλοντικά και πολιτισμικά σημαντική για την ανάπτυξη των τόπων και των περιοχών και μια πολύτιμη εναλλακτική οικιστικής ανάπτυξης και «απάντησης» σε σχέση με επιλογές του παρελθόντος, όπως αυτή της αστικής εξάπλωσης (urban sprawl).

¹ Το CABERNET (Concerted Action on Brownfield and Economic Regeneration Network) είναι ένα πολυεπιστημονικό δίκτυο αποτελούμενο από 8 ομάδες εμπειρογνομόνων που στοχεύει στη οικοδόμηση νέων πρακτικών λύσεων για τους αστικούς εγκαταλελειμμένους χώρους. Το δίκτυο ενισχύει την αποκατάσταση των βιομηχανικών εγκαταστάσεων, ανάλογα με το πλαίσιο της αιφόρου ανάπτυξης των ευρωπαϊκών πόλεων, μέσω της δημιουργίας ενός πλαισίου συντονισμένης έρευνας και ανάπτυξης εργαλείων.

Ο όρος «εγκαταλελειμμένη (βιομηχανική) περιοχή» είναι ένας αγγλοαμερικανικός όρος που χρησιμοποιείται στον αστικό σχεδιασμό για να περιγράψει οποιαδήποτε προηγουμένως αναπτυχθείσα έκταση που δεν χρησιμοποιείται επί του παρόντος, μολυσμένη ή μη. Στη Βόρεια Αμερική, ο όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια έκταση η οποία χρησιμοποιούνταν προηγουμένως για βιομηχανικό ή εμπορικό σκοπό με γνωστή ή πιθανολογούμενη ρύπανση συμπεριλαμβανομένης της μόλυνσης του εδάφους λόγω επικίνδυνων αποβλήτων ή μόλυνσης (Alker, et al. 2000· Tang & Nathanail, 2012). Στον Καναδά ο παραπάνω όρος περιλαμβάνει οποιαδήποτε έκταση η οποία εγκαταλείφθηκε, παραμένει αδρανής ή υποχρησιμοποιείται με εμπορικές ή βιομηχανικές ιδιότητες (συνήθως βρίσκεται σε αστικές περιοχές) όπου στο παρελθόν δραστηριότητες είχαν προκαλέσει μόλυνση του περιβάλλοντος, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν δυνατότητες αναδιαμόρφωσης ή άλλες οικονομικές ευκαιρίες. Σήμερα στις ΗΠΑ ο όρος ισχύει γενικότερα για τις προηγουμένως χρησιμοποιούμενες εκτάσεις ή για τμήματα βιομηχανικών ή εμπορικών εγκαταστάσεων που πρόκειται να αναβαθμιστούν. Η παραπάνω έκταση είναι μια έκταση γης που είχε χρησιμοποιηθεί ή είχε χτιστεί προηγουμένως, σε αντίθεση με την έκταση που δεν έχει οικοδομηθεί ποτέ (greenfield land), η οποία υπόκειται σε ορισμένους νομικούς αποκλεισμούς και προσθήκες για την ανάπτυξη και τις χρήσεις γης, και στην οποία η επέκτασή της, επανεπεξεργασία ή επαναχρησιμοποίησή της μπορεί να περιπλέκεται από την παρουσία ή τη δυνητική παρουσία επικίνδυνων ουσιών, ρύπων ή άλλων μολυσματικών παραγόντων (Maliene et al. 2012).

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο παραπάνω όρος έχει διερμηνευτική σημασία σχεδόν ισοδύναμη με την αμερικανική χρήση που περιγράφεται παραπάνω, δηλαδή κενή ή εγκαταλελειμμένη γη ή περιουσία, συνήθως βιομηχανικής φύσης. Ωστόσο, όσον αφορά στον βρετανικό αστικό σχεδιασμό και την χωροταξία, ο όρος είναι πιο πολύπλοκος και συχνά συνδυάζεται με τον τεχνικό όρο «προηγουμένως ανεπτυγμένη γη» (previously developed land). Η «προηγουμένως ανεπτυγμένη γη» προσδιορίστηκε αρχικά στην πολιτική σχεδιασμού ως «γη με σκοπό την οικιστική- στεγαστική ανάπτυξη» στην Αγγλία και την Ουαλία και ήταν κάτι διακριτό από την «εγκαταλελειμμένη (βιομηχανική) περιοχή» (brownfield), η οποία ήταν απροσδιόριστη αλλά διαφορετική. Από το 2012, χρησιμοποιείται εναλλακτικά είτε η έννοια της «προηγουμένως ανεπτυγμένης

έκτασης» είτε αυτή της «εγκαταλελειμμένης (βιομηχανικής) περιοχής» και σε αυτή περιλαμβάνεται:

- Γη που είναι ή έχει καταληφθεί από γεωργικά ή δασικά κτίρια.
- Γη που έχει αναπτυχθεί για την εξόρυξη μεταλλικών ορυκτών (εξόρυξη) ή τη διάθεση αποβλήτων μέσω χωματερών, όπου έχει προβλεφθεί αποκατάσταση μέσω διαδικασιών ελέγχου της ανάπτυξης.
- Γη σε κατοικημένες περιοχές, όπως ιδιωτικοί κήποι κατοικίας, πάρκα, χώροι αναψυχής και εκτάσεις.
- Γη η οποία αναπτύχθηκε στο παρελθόν αλλά όπου τα υπολείμματα της μόνιμης δομής ή της πάγιας δομής της επιφάνειας έχουν αναμειχθεί στο τοπίο κατά τη διάρκεια του χρόνου (Adams και De Sousa, 2010).

Γενικά, εκτάσεις τύπου «brownfield» εντοπίζονται σε βιομηχανικές περιοχές της πόλης, σε τοποθεσίες με εγκαταλελειμμένα εργοστάσια ή εμπορικά κτίρια ή άλλες εργασίες που έχουν προκαλέσει ρυπογόνα φαινόμενα, όπως οι χαλυβουργίες, τα διυλιστήρια ή οι χώροι υγειονομικής ταφής. Μικρά «brownfields» μπορεί επίσης να βρεθούν σε παλαιότερες γειτονιές, όπως για παράδειγμα σε περιοχές με πρώην μονάδες καθαρισμού ή βενζινάδικα τα οποία παρήγαγαν υψηλά επίπεδα επιφανειακών ρύπων. Χαρακτηριστικές μολυσματικές ουσίες οι οποίες εντοπίζονται σε τέτοιες εκτάσεις περιλαμβάνουν διαρροές υδρογονανθράκων, διαλύτες, παρασιτοκτόνα, βαρέα μέταλλα όπως μόλυβδο (π.χ. χρώματα) και αμιάντο (Wong και Băing, 2010).

Οι πρώτες προσπάθειες αποκατάστασης και αναγέννησης εγκαταλελειμμένης γης ξεκίνησαν το 1975. Η πρώτη γενιά πρωτοβουλιών επικεντρώθηκε στα πρώην ορυχεία άνθρακα και εξόρυξης μετάλλων μέσω των προγραμμάτων Rechar and Resider (Kurtovicia, et. al., 2014). Οι εκτάσεις με πρώην κλωστοϋφαντουργικές επιχειρήσεις και ναυπηγεία μεταμορφώθηκαν με τα προγράμματα Retex and Renaval. Οι εμπειρίες του παρελθόντος τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Αμερική καθώς και οι βέλτιστες πρακτικές δείχνουν ότι ο σχεδιασμός και η όποια πρόταση αναγέννησης και αποκατάστασης θα πρέπει να:

- Ενσωματώνει τις «εγκαταλελειμμένες (βιομηχανικές ή όχι) περιοχές» σε μια ολοκληρωμένη χωροταξική στρατηγική (land use strategy) για ολόκληρη την υπό αναγέννηση και αποκατάσταση περιοχή, όποια και αν είναι η κλίμακα της ανάλυσης (ένα πολυκεντρικό σύνολο πόλεων, μια μητρόπολη, μία ολόκληρη πόλη ή μια

περιοχή της πόλης) η οποία να λαμβάνει υπόψη τους περιορισμούς που απορρέουν από την ανάπτυξη νέων εκτάσεων (greenfield development) και την αναγέννηση των «εγκαταλελειμμένων (βιομηχανικών ή όχι) περιοχών».

- Λαμβάνει υπόψη τον μεγάλο αριθμό «εγκαταλελειμμένων (βιομηχανικών ή όχι) περιοχών», ένας αριθμός που ολόένα και αυξάνει, ως αποτέλεσμα της τρέχουσας οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης, η οποία έχει αναδείξει και νέα προβλήματα, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταλελειμμένων από τις δραστηριότητες εμπορίου, τη στέγαση, τις υποδομές και τον τουριστικό τομέα περιοχών.
- Εξασφαλίζει ότι οι αρμόδιοι για τη χάραξη πολιτικής θα λάβουν υπόψη διαφορετικές εν δυνάμει προοπτικές και εναλλακτικές όταν εξετάζουν τις «εγκαταλελειμμένες (βιομηχανικές ή όχι) περιοχές» και ότι δεν θα αντιμετωπίσουν το όλο πρόβλημα μονομερώς, μυωπικά και μονοδιάστατα.
- Θέσει προτεραιότητες με την έννοια ότι η αναγέννηση και ανάπλαση των «εγκαταλελειμμένων (βιομηχανικών ή όχι) περιοχών» θα πρέπει να συνδεθεί με την τρέχουσα ή προβλεπόμενη οικονομική πραγματικότητα. Αυτό μπορεί να γίνει και εξαρτάται από το αν η υπό αναφορά έκταση είναι αυτο-αναπτυσσόμενη χωρίς κρατική ή άλλη υποστήριξη- συνδρομή (τύπου Α), ή μια ένα δυνάμει έκταση η οποία απαιτεί κάποια κρατική ή άλλη υποστήριξη- συνδρομή (τύπου Β), ή πρόκειται για μια έκταση που πρέπει να διατηρηθεί ως έχει ή είναι προστατευόμενη (τύπου C) και η οποία απαιτεί τόσο πολύ (κρατική) υποστήριξη η οποία δεν μπορεί να υλοποιηθεί χωρίς την ουσιαστική δημόσια στήριξη. Σε αυτό το πλαίσιο επειδή το όλο σχέδιο μπορεί να αποτύχει εξαιτίας των πρωτοβουλιών που ανέλαβε κάποιος δημόσιος φορέας, η ίδια η παρέμβαση θα πρέπει να βαθμονομηθεί.
- Υιοθετεί μια μακροπρόθεσμη και "κυκλική" θεώρηση του ζητήματος αναγνωρίζοντας ότι όλες οι αναπτυξιακές παρεμβάσεις είναι προσωρινές, είτε για δέκα, είκοσι, πενήντα ή πεντακόσια χρόνια.
- Χρησιμοποιεί τις στρατηγικές αναγέννησης και αποκατάστασης των «εγκαταλελειμμένων (βιομηχανικών ή όχι) περιοχών» ως τμήμα μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης για την ανάπτυξη του τόπου και της περιοχής η οποία εξισορροπεί ανάμεσα στους περιβαλλοντικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες και διασφαλίζει ότι η όποια παρέμβαση συμβάλει στην ποιότητα του τοπιακού περιβάλλοντος και στην αντιμετώπιση της αστικής- οικιστικής εξάπλωσης, αν το όλο εγχείρημα αφορά μια αστική περιοχή (Tölle, 2009).

Παράλληλα οι εμπειρίες του παρελθόντος καθώς και οι βέλτιστες πρακτικές υπογραμμίζουν ότι αναγέννηση και αποκατάσταση μιας «εγκαταλελειμμένης (βιομηχανικής ή όχι) περιοχής» σημαίνει επαναχρησιμοποίηση, το οποίο συνεπάγεται εξεύρεση μιας δεύτερης χρήσης για μια δομή που είχε αρχικά κατασκευαστεί για διαφορετικό σκοπό και ότι ίσως η διαδικασία ανακύκλωσης να ενδίκνυται περισσότερο παρά η πραγματική επαναχρησιμοποίηση. Μάλιστα, τα ευρωπαϊκά και αμερικάνικα παραδείγματα υποστηρίζουν ότι όπου είναι εφικτή η επαναχρησιμοποίηση αυτή θα πρέπει να προκρίνεται διότι αφορά επαναχρησιμοποίηση των κτιρίων σε τοποθεσίες πολιτιστικής κληρονομιάς, στρατιωτικές εγκαταστάσεις, θρησκευτικά κτίρια και νεώρια παραλιακής ανάπτυξης (Davison και Legacy, 2014· Jamecny και Husar, 2016).

Ολοκληρώνοντας αυτή την ενότητα, η ύπαρξη εγκαταλελειμμένων περιοχών είναι ένα υπαρκτό και δύσκολο διαχειρίσιμο πρόβλημα. Οφείλεται προφανώς στις ευρύτερες αλλαγές που έχουν συντελεστεί και έχουν οδηγήσει στη γρήγορη και ευρεία εγκατάλειψη ορισμένων περιοχών και στην αργή πτώση και παρακμή άλλων. Ωστόσο η αύξηση και διατήρηση αυτών των περιοχών θέτει θέματα αποτελεσματικότητας στις αστικές χρήσεις γης και μη βιώσιμης διαχείρισής της. Τέτοιες περιοχές μπορούν να ασκήσουν αρνητική επίδραση στην περιβάλλουσα περιοχή και την κοινότητα, και να εμποδίσουν την αποτελεσματική αναγέννηση. Η αναγέννηση τέτοιων περιοχών μπορεί να υποκινήσει ευκαιρίες σε πολυάριθμα επίπεδα και να βελτιώσει την αστική ποιότητα ζωής, ενισχύοντας την αστική ανταγωνιστικότητα και μειώνοντας την αστική εξάπλωση. Αν και υπάρχουν πολυάριθμες προκλήσεις, όπως ο προσδιορισμός λύσεων για το πιεστικό ζήτημα των μεταφορών κ.λπ., η ευεργετική επαναχρησιμοποίηση και αναγέννηση τέτοιων περιοχών είναι σημαντική, εισχωρώντας και προσκρούοντας σε τόσα πολλά άλλα ζητήματα, απαιτώντας ένα υψηλό επίπεδο τεχνικής και πολιτικής εστίασης. Η εύρεση λύσεων για τέτοιες περιοχές συνδέεται με την αναζήτηση λύσεων που στοχεύουν σε ένα βιώσιμο μέλλον για τη γη και τις πόλεις με τις οποίες εμπλέκεται ή γειτνιάζει.

2.5 ΣΥΝΘΕΣΗ: Η ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ ΣΥΓΚΕΡΑΣΜΟΥ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΝ

Οι βασικές αρχές τριών φαινομενικά διαφορετικών θεωρήσεων παρουσιάστηκαν σε αυτό το κεφάλαιο: Πρώτον, της κληρονομιάς και της αναγέννησης που καθοδηγείται από αυτή (heritage led regeneration), του τοπιακού σχεδιασμού και της αποκατάστασης εγκαταλελειμμένων χώρων (brownfields). Ο συνδυασμός και συγκερασμός των παραπάνω θεωρήσεων κρίθηκε απαραίτητος και αναγκαίος στην μελέτη περίπτωσης της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής εξαιτίας της ιδιαίτερης φύσης της και της πολυπλοκότητας των ζητημάτων που εμπλέκονται σε αυτή. Πιο συγκεκριμένα:

Η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή αποτελεί ένα αρχιτεκτονικό σύνολο 43 κτιρίων υψηλής αισθητικής και ανάλογου αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος. Η έννοια του αρχιτεκτονικού συνόλου εμφανίζεται για πρώτη φορά στα κείμενα της Σύμβασης του Παρισιού (1972)², για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή αποτελεί ένα τέτοιο σύνολο και στο πλαίσιο αυτό επειδή στην περίπτωση της υπάρχει και ανάλογος περιβάλλον χώρος μπορεί να στηριχθεί το επιχείρημα ότι **το αρχιτεκτονικό σύνολο των 43 κτιρίων εντάσσεται σε ένα κατ' αναλογία**

² N.1126/81: «Περί κυρώσεως της εις Παρισίους την 23 Νοεμβρίου 1972 υπογραφείσης Διεθνούς Συμβάσεως δια την προστασία της Παγκοσμίου Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς», Αρ. 1: Δια τους σκοπούς της παρούσας Συμβάσεως θεωρούνται ως «πολιτιστική κληρονομιά», [...], σύνολα οικοδομημάτων: ομάδες κτιρίων μεμονωμένων ή ενοτήτων (οικισμών) τα οποία, λόγω της αρχιτεκτονικής των, της ομοιογένειάς των ή της θέσεών των, έχουν παγκόσμιον αξίαν από της απόψεως της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης,[...].

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία αρχιτεκτονικά σύνολα ορίζονται ως «ομάδες κτιρίων μεμονωμένων ή ενοτήτων (οικισμών) τα οποία, λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειάς τους ή της θέσης τους, έχουν εξαιρετική (παγκόσμια) αξία από την άποψη της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης». Τα χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής των κτιρίων, η ομοιογένεια και η θέση, είναι επομένως με βάση τον ορισμό τα κριτήρια με τα οποία χαρακτηρίζονται ως «σύνολα» οι ομάδες κτιρίων, ενώ η παγκόσμια αξία τους μπορεί να προέρχεται από την ιστορία, την τέχνη ή την επιστήμη. Ο ορισμός αυτός είναι εξαιρετικά ευρύς, και δίνει τη δυνατότητα να ενταχθούν στην κατηγορία των συνόλων κτίρια και οικισμοί εφόσον αιτιολογείται η παγκόσμια εξαιρετική τους σημασία. Η αρχιτεκτονική αποτελεί κριτήριο όχι για την πιστοποίηση της αξίας τους αλλά για το χαρακτηρισμό τους ως σύνολα. Το ίδιο ισχύει και για την ομοιογένεια και τη θέση οι οποίες αποτελούν ικανές αλλά όχι και αναγκαίες συνθήκες για το χαρακτηρισμό κτιρίων και οικισμών ως συνόλων.

αρχιτεκτονικό τοπίο. Ωστόσο η «εμπλοκή» του τοπίου στην μελέτη περίπτωσης της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής δεν σταματά στην αρχιτεκτονική του διάσταση. Η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή χωροθετείται εντός της θεσσαλικής πεδιάδας, η οποία από μόνη της διαμορφώνει ένα άλλο ιδιαίτερο τοπίο, **δηλαδή ένα αγροτικό τοπίο.** Παράλληλα, η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή κατέχει στην ιδιοκτησία της και εκτάσεις καλλιεργήσιμης αγροτικής γης, συνεπώς η εμπλοκή του αγροτικού τοπίου είναι τελικά ακόμα περισσότερο ενισχυμένη. Τέλος, Η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή ορίζει και ένα **ιστορικό τοπίο**, μιας και η ιστορία της είναι μακρά, σημαντική και θεωρείται το πρώτο γεωπονικό πανεπιστήμιο της Ελλάδας. Από τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι το τοπίο με τις τρεις διαστάσεις του (αγροτικό, αρχιτεκτονικό και ιστορικό) και η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή είναι αλληλένδετες με της εξής έννοια: Η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή ορίζει ένα πολυδιάστατο τοπίο και τα φαινομενικά ασύνδετα τοπία με τα οποία συνδέεται η σχολή την προσδιορίζουν περαιτέρω ενισχύοντας τα ζητήματα κληρονομιάς που σχετίζονται με αυτή. Συνεπώς, η εμπλοκή των δύο πρώτων θεωρήσεων, δηλαδή αυτή της κληρονομιάς και του τοπιακού σχεδιασμού στοιχειοθετούνται πλήρως στην περίπτωση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής.

Η τρίτη θεώρηση δηλαδή αυτή της αποκατάστασης του χώρου της διαπιστώνεται εύκολα με μια απλή επίσκεψη στην Σχολή. Η αποκατάσταση του χώρου της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής είναι απαραίτητη διότι συνολικά ένα μεγάλο τμήμα της έκτασής της εμφανίζει σημάδια εγκατάλειψης και ένας μεγάλος αριθμός από τα 43 κτίρια της χαρακτηρίζονται επικίνδυνα, άρα ο χώρος σε κάθε περίπτωση υπολειτουργεί και υπό την έννοια αυτή θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως εγκαταλελειμμένος τύπου «brownfield» σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία. Ωστόσο, με βάση την ανάλυση της ενότητας 2.4 είναι προφανές ότι **η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή δεν είναι ένας «παραδοσιακός» εγκαταλελειμμένος χώρος τύπου «brownfield»**, αλλά έχει στοιχεία από αυτό και ικανοποιεί πλήρως το δεύτερο και τέταρτο και μερικώς το πρώτο και πέμπτο από τα κριτήρια που συνήθως χρησιμοποιούνται για την ένταξη ενός χώρου σε αυτή την κατηγορία.

Η διατριβή θεωρεί ότι οι έννοιες της αναγέννησης και της αποκατάστασης του χώρου είναι κατ' ουσίαν αλληλένδετες. Προφανώς η αναγέννηση προϋποθέτει την αποκατάσταση του χώρου, αλλά δεν είναι καθόλου σίγουρο ότι ένας αποκαταστημένος χώρος θα είναι και αναγεννημένος. Επιπρόσθετα, στην περίπτωση της Αβερωφείου

Γεωργικής Σχολής η εμπλοκή του τοπιακού σχεδιασμού είναι επίσης αναπόφευκτη, διότι πρόκειται για μια έκταση με πολλά πρόσωπα και ιδιαιτερότητες, όπως ήδη έχει τονιστεί. Τέλος, η ενσωμάτωση και των ζητημάτων που σχετίζονται με την κληρονομιά γίνεται και αυτή κατανοητή με βάση τα παραπάνω, μια κληρονομιά που είναι και σε αυτό το επίπεδο πολυδιάστατη, μιας και υπάρχουν 43 κτίρια διατηρητέα, μια μακρά και σημαντική ιστορία και ένας εκπαιδευτικός φορέας από τον οποίο αποφοίτησαν οι πρώτοι πτυχιούχοι γεωπόνοι στην Ελλάδα.

Συνεπώς, με βάση τον συνδυασμό και τον συγκερασμό των παραπάνω θεωρήσεων, η διατριβή θεωρεί ότι η αναγέννηση και αποκατάσταση του χώρου της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής πρέπει να κατευθύνονται από την κληρονομιά που φέρει η Σχολή και την ανάδειξη των ιδιαίτερων στοιχείων που συνδέονται με αυτή. Η κληρονομιά αποτελεί κεντρικό πυλώνα της ταυτότητας του τόπου. Πρόκειται για ένα μη αμφισβητήσιμο περιουσιακό στοιχείο του οποίου η ιστορική και πνευματική αξία είναι αδύνατο να εκφραστεί με απόλυτους και συμβατικούς χρηματοοικονομικούς όρους. Υπάρχει όμως μια ευρεία αποδοχή και αναγνώριση ότι η κληρονομιά συμβάλει θετικά σε διάφορες πλευρές της ανθρώπινης ευημερίας, της οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής και περιβαλλοντικής. Σε αυτό το πλαίσιο, και οι βασικές αρχές του τοπιακού σχεδιασμού πρέπει να προσαρμοστούν και να ευθυγραμμιστούν με την παραπάνω θεώρηση, διότι αυτό που διαφοροποιεί τον χώρο έχει να κάνει πρωτίστως με την κληρονομιά της. Άρα τα όποια ψήγματα τοπιακού σχεδιασμού πρέπει να εστιάσουν στο πώς η κληρονομιά μπορεί να αλληλεπιδράσει και να «εισβάλλει» στο πολυδιάστατο τοπίο (αρχιτεκτονικό, αγροτικό, ιστορικό) της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής, ώστε αυτή να ενισχυθεί και να αναδειχθεί περαιτέρω. Η πρόταση δηλαδή στρέφεται γύρω από αυτό που η διεθνής βιβλιογραφία ονομάζει αναγέννηση κατευθυνόμενη από ζητήματα που σχετίζονται με την κληρονομιά «heritage led regeneration».

Η παραπάνω προσέγγιση θεωρείται ότι είναι η πλέον κατάλληλη στην μελέτη περίπτωσης της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής: Η κληρονομιά αποτελεί έννοια δυναμική στον χώρο και στον χρόνο, δηλαδή μεταβάλλεται και εξαρτάται από το πέρασμα του χρόνου, την μεταβολή του περιεχομένου της και τις ανθρώπινες εμπειρίες και προσδοκίες. Η κληρονομιά δεν αναγνωρίζει δικαιώματα ιδιοκτησίας, με την έννοια ότι δεν μπορεί να οικειοποιηθεί από μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα. Η κληρονομιά

αντίθετα ανήκει σε όποιον θέλει να συνπορευτεί με αυτή. Η προστασία συνδέεται με την παρουσία μιας μόνιμης, συνεχούς και καθολικής σημασίας- ερμηνείας του αντικειμένου, αλλά η κληρονομιά αποδέχεται πολλαπλές σημασίες ανάλογα με τον χρήστη της. Η κληρονομιά αναφέρεται σε συγκεκριμένα αντικείμενα, συνδέεται με το συμβολικό περιεχόμενο που τα αντικείμενα παράγουν και περικλείει και την μη- υλική διάσταση. Συνθέτει επίσης και ένα προϊόν αγοράς το οποίο ανταποκρίνεται στις κοινωνικές ανάγκες.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί και όπου περιγράφεται και αναλύεται το παρελθόν και παρόν της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής στοιχειοθετείται περαιτέρω η δυναμική της διάσταση στον χώρο και χρόνο μέσα από τις μεταβολές που έχει υποστεί. Όσο για την μη οικειοποίηση του περιεχομένου της, αυτή είναι προφανής με την έννοια ότι η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή ήταν και είναι ένας εκπαιδευτικός οργανισμός και εξ' ορισμού ότι αφορά την παιδεία δεν υπόκειται σε περιορισμούς και όρια. Συνεπώς και η ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης και του περιβάλλοντος που ακολουθεί επιχειρηματολογεί υπέρ της αποκατάστασης και της κατευθυνόμενης από ζητήματα που σχετίζονται με την κληρονομιά αναγέννησης «heritage led regeneration».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΝΑΛΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο που προηγήθηκε υπογραμμίστηκε η ανάγκη ενσωμάτωσης και εφαρμογής των βασικών αρχών του τοπιακού σχεδιασμού, της αναγέννησης και αποκατάστασης του χώρου σε μελέτες περίπτωσης όπως αυτή που εξετάζει η συγκεκριμένη διατριβή, δηλαδή αυτή της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής. Η αναφορά και σύνδεση με το τοπίο είναι απαραίτητη διότι η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή, ως αρχιτεκτονικό σύνολο 43 κτιρίων με ανάλογο περιβάλλοντα χώρο και αγροτική γη να την περιβάλλει δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί μεμονωμένα αλλά μόνο ενταγμένη στο ευρύτερο τοπίο, το οποίο στην περίπτωση της είναι και αγροτικό αλλά και πολιτιστικό. Η ανάγκη αναγέννησής της απορρέει από το γεγονός ότι εμφανίζει σημάδια εγκατάλειψης και έντονης παραμέλησης τα οποία δεν θα μπορούν να καταστήσουν την Σχολή σε πορεία αντιστρέψιμη αν δεν ληφθούν άμεσα μέτρα. Τέλος, η προσπάθεια αποκατάστασης του χώρου κρίνεται σκόπιμη λόγω της ιστορικής και πολιτιστικής της σημασίας: Αποτέλεσε το πρώτο γεωπονικό πανεπιστήμιο της Ελλάδας και αποτελεί μνημείο αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Κάθε αντικείμενο ή/και μελέτη περίπτωσης εντάσσεται σε ένα συγκεκριμένο χωρικό και χρονικό πλαίσιο. Το ίδιο συμβαίνει και με την Αβερωφείο Γεωργική Σχολή: Αναπτύσσεται και διαμορφώνεται μέσα σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό, γεωγραφικό, οικονομικό, κοινωνικό, αστικό και πολιτιστικό πλαίσιο αναφοράς, δηλαδή αυτό που επικρατούσε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, περίοδο κατά την οποία η Σχολή θεσμοθετήθηκε και λειτούργησε. Ωστόσο, η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή είναι ένας ζωντανός οργανισμός, ο οποίος εκτός από παρελθόν έχει και παρόν. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο και το παραπάνω αντικείμενο ή/και μελέτη περίπτωσης πρέπει να εξεταστεί και με τους όρους του σήμερα, δηλαδή λαμβάνοντας υπόψη τα βασικά της δεδομένα όπως και τους περιορισμούς από τους οποίους διέπεται. Σε αυτό το πλαίσιο το κεφάλαιο που ακολουθεί περιγράφει και αναλύει και την υφιστάμενη

κατάσταση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής, δηλαδή το «περιβάλλον» μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε και εξελίχθηκε.

3.4 Η ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ: ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

3.2.1 Η «ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ»- ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ³

Με το νόμο ΒΩΛΕ' της 18/20 Φεβρουαρίου 1901 της κυβέρνησης Γεωργίου Θεοτόκη προβλέφθηκε με δαπάνες του κληροδοτήματος η σύσταση γεωργικής σχολής στη Λάρισα με την επωνυμία «Αβερώφειος Γεωργική Πρακτική Σχολή Λάρισας». Σύμφωνα με τον ιδρυτικό νόμο σκοπός της σχολής ήταν η μόρφωση γεωπόνων ικανών που μετά την αποφοίτησή τους θα μπορούσαν να ασχοληθούν με τη γεωργία και τις γεωργικές βιομηχανίες ως διευθυντές, ενοικιαστές ή επιστάτες κτημάτων στους τομείς της γαλακτοκομίας, τυροκομίας, οινοποιίας, σηροτροφίας, μελισσοκομίας κ.λ.π.. Απώτερος στόχος ήταν η εξέλιξη της Αβερωφείου σε κέντρο έρευνας και μελέτης της ελληνικής γης με σκοπό την καλύτερη απόδοση των καλλιεργειών αλλά και την ανάπτυξη πολυπλεύρως της γεωργικής βιομηχανίας. Η ίδρυσή της ήρθε να καλύψει ένα τεράστιο κενό στο χώρο της γεωργικής εκπαίδευσης, δεδομένου ότι την περίοδο αυτή μόνο ένα γεωργικό σχολείο λειτουργούσε, η Κασσαβέτεια σχολή στην περιοχή του Αλμυρού. Με την απόφασή της αυτή η κυβέρνηση προσδοκούσε να καταστεί η Αβερώφειος Σχολή φυτώριο νέων γεωπόνων αλλά και κέντρο έρευνας και μελέτης με σκοπό τη βελτίωση της καλλιέργειας των δημητριακών. Φυσικά, όπως κανείς εύκολα αντιλαμβάνεται, ήταν μια εποχή με διαφορετικά προβλήματα από αυτά της σημερινής γεωργίας (Κανδήλα, 2001).

Η επιλογή της τοποθεσίας μόνο τυχαία δεν ήταν. Το βασικό της πλεονέκτημα ήταν η γεωγραφική της θέση, δηλαδή δίπλα στην εύφορη θεσσαλική πεδιάδα. Η περιοχή είχε υποδειχθεί κατά καιρούς και παλαιότερα ως κατάλληλη για λειτουργία γεωργικής σχολής. Ήταν η μια από τις τρεις περιοχές (οι άλλες δύο η Αθήνα και η Τίρυνθα) όπου προβλεπόταν η ίδρυση γεωργικής σχολής με βάση το νομοσχέδιο του 1884. Η επιλογή

³ Μέρος της ενότητας που ακολουθεί είναι το αποτέλεσμα απομαγνητοφώνησης του περιεχομένου συνέντευξης η οποία παραχωρήθηκε από τους τέως και νυν Διευθυντές της Σχολής κ. Μπενέκο και κ. Κλεισιάρη για τους σκοπούς της διατριβής.

της Λάρισας το 1901 σχετίζεται άμεσα με την επιθυμία του διαθέτη του κληροδοτήματος Γεωργίου Αβέρωφ, όπως αυτή εκφράσθηκε στη διαθήκη του. Σίγουρα όμως η τελική απόφαση ανήκε στην πολιτεία που σεβάσθηκε φυσικά την επιθυμία του δωρητή παράλληλα όμως έκρινε ως καταλληλότερη την περιοχή λόγω και της γεωγραφικής θέσης αλλά και της τεράστιας θεσσαλικής πεδιάδας (Κυπριανός και Χουμεριανός, 2003).

Η διάρκεια της φοίτησης ήταν τριετής και γίνονταν δεκτοί νέοι άνω των 16 ετών, έχοντες ενδεικτικό Β' τάξης Γυμνασίου. Οι μαθητές διακρίνονταν σε οικότροφους και εξωτερικούς. Καθορίζονταν ακόμα τα τροφεία και δίδακτρα που θα πλήρωναν ετησίως οι μαθητές, ο αριθμός των μαθητών, οικότροφων και εξωτερικών, η σύνθεση του προσωπικού και του Συμβουλίου της σχολής ενώ με βασιρικά διατάγματα θα καθορίζονταν το αναλυτικό πρόγραμμα διδασκαλίας, τα καθήκοντα του διδακτικού προσωπικού, το ζήτημα της εισαγωγής και των εξετάσεων των μαθητών και άλλα. Στο 14^ο και τελευταίο άρθρο του νόμου προβλεπόταν η έναρξη της ίδρυσης της σχολής να γίνει αμέσως μετά την καταβολή του κληροδοτήματος στην Εθνική Τράπεζα (Κανδήλα, 2001).

Μέχρι και το 1914, η Σχολή λειτούργησε με τα δύο τμήματα (ένα ανώτερο και ένα κατώτερο). Η μικρή όμως προσέλευση μαθητών στο κατώτερο τμήμα σε συνδυασμό με την ίδρυση πρακτικών γεωργικών σχολείων διετούς φοίτησης σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, οδήγησε στην κατάργηση του κατώτερου τμήματος στην Αβερωφείο Σχολή, η οποία τα επόμενα χρόνια λειτούργησε μόνο με ένα τμήμα. Τον Απρίλιο του 1918, η Αβερωφείος μετατράπηκε σε Μέση Γεωργική Σχολή. Η αλλαγή αυτή εντάχθηκε στο πλαίσιο μιας συστηματικότερης οργάνωσης και συστηματοποίησης της γεωργικής εκπαίδευσης που έγινε την περίοδο αυτή και προέβλεπε τη δημιουργία σχολείων και των τριών βαθμίδων. Ιδρύθηκαν κατώτερα σχολεία στοιχειώδους εκπαίδευσης με σκοπό τη δημιουργία γεωργικών τεχνιτών και την κατάρτιση των γεωργών, μέσες σχολές τριετούς φοίτησης στη Λάρισα, Θεσσαλονίκη και Πάτρα και Ανώτερη Γεωπονική Σχολή στην Αθήνα. Με αξιόλογους συνεργάτες θα λειτουργήσει κανονικά για 26 συνεχή χρόνια και θα αναλάβει το κύριο έργο της εκπαίδευσης και κατάρτισης μέσω στελεχών της γεωργίας, ιδιαίτερα μετά τις διαδοχικές καταργήσεις των αντίστοιχων σχολών της Θεσσαλονίκης και της Πάτρας (Κανδήλα, 2001).

Εικόνα 6: Μαθητές της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής το 1920

Οι αλλαγές στην αγροτική οικονομία της χώρας με την εξάλειψη των μεγάλων κτημάτων, καθώς και η λειτουργία των δύο πανεπιστημιακών σχολών, της Γεωπονικής Σχολής της Αθήνας το 1920 και της Γεωπονο-δασολογικής Σχολής Θεσσαλονίκης το 1926, καθιστούσαν πια τη λειτουργία των Μέσων Σχολών όχι απαραίτητη. Η Αβερώφειος Σχολή θα λειτουργήσει λοιπόν ως μέση μέχρι και το 1944. Με νόμο της 28ης Μαρτίου του 1944 η Σχολή μετατράπηκε σε Πρακτική Γεωργική Σχολή διετούς φοίτησης. Καθ' όλη την περίοδο 1911-1944 με την παρουσία αξιόλογων γεωπόνων η Αβερώφειος Σχολή επιτέλεσε σημαντικό εκπαιδευτικό έργο. Αποτέλεσε, λόγω της μοναδικότητάς της, την Ανώτερη Γεωργική Σχολή της Ελλάδας, τουλάχιστον μέχρι το 1920 που άρχισε η λειτουργία της Ανώτατης Γεωπονικής Σχολής της Αθήνας. Στις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, όταν ο αριθμός των γεωπόνων με ανώτερες σπουδές ήταν ελάχιστος, οι «μεσογεωπόνοι» της Αβερωφείου αλλά και των άλλων μέσων σχολών στελέχωσαν τις γεωργικές υπηρεσίες, καθοδήγησαν τους γεωργούς και διέδωσαν τις νεότερες μεθόδους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Κατάφεραν να

διαδώσουν τις νέες και βελτιωμένες μεθόδους της γεωργίας, δένδροκομίας και κτηνοτροφίας. Δίδαξαν στους γεωργούς τον τρόπο κλαδέματος και εμβολιασμού των δένδρων, την καταπολέμηση των ασθενειών των φυτών. Ήταν εκείνοι που προπαγάνδισαν τη χρήση των λιπασμάτων, την περίοδο κατά την οποία η χρήση των λιπασμάτων ήταν άγνωστη και περιορισμένη μόνο σε γεωργικά ιδρύματα. Πρωταγωνίστησαν στην καταπολέμηση των μεγάλων προβλημάτων της γεωργίας. Ήταν εκείνοι που ανέλαβαν στο μεγαλύτερο μέρος και επιτέλεσαν το δύσκολο έργο της αποκατάστασης των προσφύγων, της απαλλοτρίωσης των τσιφλικιών και της διανομής των αγροκτημάτων. Η προσφορά τους ήταν κατά κοινή ομολογία ανυπολόγιστης αξίας. Ορισμένοι μάλιστα αναδείχθηκαν σε κορυφαίες μορφές του γεωπονικού χώρου (Μουζέλης, 1980).

3.2.2 Η «ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ» ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΑ

Μετά τον 2^ο Παγκόσμιο πόλεμο οι εξελίξεις στον τομέα της γεωργίας υπήρξαν ραγδαίες. Οι τεράστιες κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές παγκόσμια, η αύξηση της ζήτησης των αγροτικών προϊόντων, το αίτημα για καλύτερη ποιότητα αυτών και οι τεχνολογικές εξελίξεις οδήγησαν στην αλλαγή της φυσιογνωμίας της γεωργίας που από την παραδοσιακή της μορφή αναγκάστηκε να περάσει στην επιχειρηματική μορφή. Οι εξελίξεις αυτές παγκόσμια επέβαλαν αλλαγές και στην οργάνωση της γεωργικής εκπαίδευσης. Οι Μέσες Γεωργικές Σχολές της Λάρισας και της Πάτρας είχαν ήδη ολοκληρώσει την βασική τους αποστολή και η λειτουργία τους κρίθηκε περιττή. Έτσι με το νόμο 1394 της 28 Μαρτίου 1944 η Αβερωφείος έπαυσε να λειτουργεί ως Μέση Γεωργική Σχολή και στο εξής θα λειτουργούσε «*αφ' ενός μεν ως πρότυπον κτήμα δια την πρακτικήν εξάσκησιν και εφαρμογήν φοιτητών της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής Αθηνών, αφ' ετέρου δε ως Πρακτική Γεωργική Σχολή υπό την επωνυμίαν "Αβερωφείος Πρακτική Γεωργική Σχολή" με δύο τμήματα προς εκπαίδευσιν α) τεχνιτών οδηγών γεωργικών μηχανών και β) τεχνιτών τυροκόμων*» (Κανδήλα, 2001).

Η Αβερωφείος Σχολή πρωτολειτούργησε ως πρακτικό σχολείο το σχολικό έτος 1949-50. Αρχικά λειτούργησε μόνο το τμήμα τεχνιτών τυροκόμων ως τακτικό σχολείο. Στο τμήμα αυτό, διάρκειας δύο ετών περίπου, φοιτούσαν απόφοιτοι δημοτικού σχολείου. Η διδασκαλία έδινε βάρος στην πρακτική άσκηση και εργασία των μαθητών στα εργαστήρια και στις αποθήκες της Σχολής ενώ η θεωρητική εκπαίδευση περιοριζόταν

σε δύο ή τρεις ώρες ημερησίως. Στα δεκαεννιά χρόνια λειτουργίας του τμήματος γαλακτοκομίας αποφοίτησαν 313 μαθητές, προερχόμενοι από όλα τα μέρη της Ελλάδας κυρίως από γεωργοκτηνοτροφικές περιοχές. Το τμήμα γαλακτοκομίας λειτούργησε μέχρι και το σχολικό έτος 1968-69. Τον Οκτώβριο του 1969 αποφασίσθηκε η αναστολή της τακτικής εκπαίδευσης μαθητών στο τμήμα γαλακτοκομίας - τυροκομίας λόγω ακαταλληλότητας των κτιριακών εγκαταστάσεων. Με απόφαση του Υπουργείου Γεωργίας σταμάτησε η λειτουργία του τμήματος γαλακτοκομίας μέχρις ότου ανεγερθούν νέες κτιριακές εγκαταστάσεις και συμπληρωθεί ο απαραίτητος εξοπλισμός αυτών έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις εκπαιδευτικές ανάγκες του τμήματος (Κανδήλα, 2001).

Παράλληλα με το τμήμα γαλακτοκομίας, την ίδια περίοδο 1950-1969 στην Αβερώφειο Σχολή λειτούργησαν διάφορα σχολεία βραχείας εκπαίδευσης. Σκοπός των σχολείων αυτών ήταν η εκπαίδευση και κατάρτιση παιδιών από γεωργικές περιοχές και ενηλίκων γεωργών σε διάφορους κλάδους της γεωργίας, της κτηνοτροφίας και των γεωργικών βιομηχανιών. Ήταν ουσιαστικά μια νέα μορφή παροχής πρακτικών γεωργικών και κτηνοτροφικών γνώσεων στους ήδη ασχολούμενους με τους τομείς αυτούς αλλά και σε αυτούς που θα ασχολιόταν μελλοντικά. Οι εκπαιδευόμενοι διέμεναν κατά το χρόνο της εκπαίδευσης τους στο οικοτροφείο της Σχολής. Η εκπαίδευση γινόταν κυρίως με πρακτική εξάσκηση των μαθητών στα διδασκόμενα αντικείμενα ενώ τα θεωρητικά μαθήματα ήταν περιορισμένα στα απολύτως απαραίτητα για την κατανόηση των διδασκομένων. Το σύνολο των μαθητών που παρακολούθησε τα σχολεία βραχείας διάρκειας όλων των τύπων που οργανώθηκαν και λειτούργησαν στην Αβερώφειο υπολογίζεται περίπου σε 3.300 (Κανδήλα, 2001).

Καθ' όλη την περίοδο αυτή η εκμετάλλευση του κτήματος εξακολούθησε να γίνεται κανονικά με επιστημονικό τρόπο, με σκοπό τόσο την κάλυψη δαπανών της λειτουργίας της Σχολής όσο και την πρακτική άσκηση των μαθητών όλων των τύπων σχολείων που λειτούργησαν και τη διάδοση στους γεωργούς και κτηνοτρόφους της περιοχής βελτιωμένων προϊόντων όλων των κλάδων παραγωγής. Με τη μορφή αυτή η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή λειτούργησε μέχρι και το 1969. Τη χρονιά αυτή σταμάτησε κάθε εκπαιδευτική δραστηριότητα στη Σχολή, λόγω προβλημάτων των κτηρίων της. Η Αβερώφειος Σχολή τα επόμενα χρόνια θα χάσει τον κύριο εκπαιδευτικό της χαρακτήρα. Από το 1972 και μετά περιορίζεται μόνο στην οργάνωση κατά τακτά

χρονικά διαστήματα σχολείων βραχείας διάρκειας. Η παραχώρηση μάλιστα χιλίων πεντακοσίων στρεμμάτων του κτήματος της για την ίδρυση των Κ.Α.Τ.Ε (σημερινό Τ.Ε.Ι.) θα οδηγήσει στη διακοπή της λειτουργίας της ως πρότυπου κτήματος. Η συρρίκνωση αυτή του κτήματος, η δραματική μείωση του διδακτικού αλλά και εργατικού προσωπικού της, η εγκατάλειψη των κτηρίων και η ολοσχερής παραμέληση της από την πολιτεία αλλοίωσαν εντελώς την εικόνα της Σχολής κατά τη δεκαετία του 1970. Το 1990 και μετά από πολλές προσπάθειες η Σχολή αποκτά πάλι τον εκπαιδευτικό της χαρακτήρα. Ξαναλειτουργεί ως τεχνική επαγγελματική σχολή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με δύο ειδικότητες, τεχνιτών αγροτικών μηχανημάτων και τεχνιτών ζωοτεχνίας (Κανδήλα, 2001).

3.2.3 Η «ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ»- Η ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ⁴

Η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή αντιμετώπισε πολλά προβλήματα με το πέρασμα του χρόνου. Επαναλειτούργησε μετά την αποκατάσταση των φθορών στις κτιριακές της εγκαταστάσεις, και με αυτόν τον τρόπο αναβίωσε μια ενενηντάχρονη ιστορία, ενώ οι εργασίες επανέφεραν την Αβερώφειο στα εκπαιδευτικά δρώμενα της Λάρισας. Έτσι τον Ιούνιο του 1992, μετά από είκοσι τρία χρόνια, απονεμήθηκαν πτυχία στους πρώτους 14 Τεχνίτες αγροτικών μηχανημάτων. Πριν από αυτή την ημερομηνία, τα τελευταία Πτυχία είχαν απονεμηθεί το 1969. Μεταξύ των ενεργειών και δράσεων που η Σχολή πραγματοποίησε προκειμένου να επανατοποθετηθεί στον εθνικό εκπαιδευτικό χάρτη είναι οι ακόλουθες:

- Το 1998, ξεκίνησαν εργασίες αναπαλαίωσης στο «Διοικητήριο», τη «Βιβλιοθήκη» και το «Εργαστήριο Ζωοτεχνίας» και αποκτήθηκε σύγχρονο εποπτικό υλικό, ενώ ψηφιοποιήθηκε η διαχείριση της τροφικής εκμετάλλευσης των ζώων του Αγροκτήματος.
- Το 1999, μηχανοργανώνεται η Βιβλιοθήκη της “Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής”, η οποία περιέχει μεγάλο αριθμό συγγραμμάτων, ελληνικών και κυρίως ξενόγλωσσων, γεωπονικού χαρακτήρα, τα περισσότερα του περασμένου αιώνα.
- Το 2002, η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή διοργάνωσε για πρώτη φορά στην Ελλάδα, σε συνεργασία με το περιοδικό «ΑΓΡΟΤΟΡΑΜΑ» το 1ο Πανελλήνιο

⁴ Η ενότητα που ακολουθεί είναι το αποτέλεσμα απομαγνητοφώνησης του περιεχομένου συνέντευξης η οποία παραχωρήθηκε από τους τέως και νυν Διευθυντές της Σχολής κ. Μπενέκο και κ. Κλεισιάρη για τους σκοπούς της εργασίας.

Πρωτάθλημα άροσης. Πρόκειται για ένα πρωτότυπο διαγωνισμό με «όπλα» γεωργικούς ελκυστήρες και άροτρα και οι συμμετέχοντες διαγωνίζονται, όχι στην ταχύτητα αλλά στην ποιοτική άροση. Ένας διαγωνισμός που έχει γίνει πια θεσμός.

- Το 2011, γιορτάστηκαν τα εκατό (100) χρόνια από την έναρξη της λειτουργίας της με διάφορες εκδηλώσεις, έκθεση φωτογραφίας και υλικού, ομιλίες, επίδειξη νέων και παλαιών μηχανημάτων, πρωτάθλημα οργώματος και αθλητικές δραστηριότητες με μεγάλη συμμετοχή των Λαρισαίων που έδειξαν έτσι την αγάπη τους για τη Σχολή.

Το σημερινό πλαίσιο λειτουργίας της Σχολής διαμορφώθηκε το 1990 (Π.Δ 92/02.04.1990). Τότε η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή Λάρισας μετατράπηκε σε Τεχνική Επαγγελματική Σχολή Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Από το 1999, η Σχολή μεταφέρθηκε στον Οργανισμό ΟΓΕΕΚΑ «ΔΗΜΗΤΡΑ» και το 2012 στον νέο συγχωνευθέντα Οργανισμό ΕΛΓΟ «ΔΗΜΗΤΡΑ» που εποπτεύεται από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων. Η Σχολή λειτουργεί ως ΕΠΑΣ και κατά το σχολικό έτος 2013 -2014 φοίτησαν σε αυτή 100 μαθητές απ' όλη την Ελλάδα με τους 55 απ' αυτούς να διαμένουν δωρεάν στο Οικοτροφείο της Σχολής. Για να εγγραφεί κάποιος στη Σχολή πρέπει να έχει τελειώσει την Α' Τάξη του Γενικού ή Επαγγελματικού Λυκείου.

Οι σπουδαστές της παρακολουθούν ένα σύγχρονο και εξειδικευμένο πρόγραμμα που περιλαμβάνει: Πρώτον, την ειδικότητα των «Τεχνιτών Αγροτικών μηχανημάτων» (μαθήματα όπως Γεωργική Τεχνική, Γεωργικός Ελκυστήρας και Γεωργικά Μηχανήματα). Δεύτερον, την ειδικότητα των «Τεχνιτών Ζωοτεχνίας» (μαθήματα που αφορούν στην Εκτροφή και Διατροφή των Αγροτικών Ζώων, στη Βιολογική Κτηνοτροφία, στη Μελισσοκομία κ.α). Το πρόγραμμα σπουδών ολοκληρώνεται στα εργαστήρια γεωργικών μηχανημάτων και μηχανολογίας, καθώς και στο βουστάσιο, στο χοιροστάσιο, στο πτηνοτροφείο και στους αγρούς της σχολής.

Τα μαθήματα που διδάσκονται στις δύο ειδικότητες είναι θεωρητικά και εργαστηριακά. Το ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών είναι εγκεκριμένο από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων. Η Σχολή εφαρμόζει ένα εξειδικευμένο πρόγραμμα άρτιας θεωρητικής και εργαστηριακής εκπαίδευσης με σύγχρονες τεχνικές και μηχανήματα. Η εκπαίδευση ολοκληρώνεται στα εργαστήρια

γεωργικών μηχανημάτων, μηχανολογίας, γεωργικής τεχνικής-αρδεύσεων, φυτικής και ζωικής παραγωγής, ηλεκτροτεχνίας καθώς και στα επιμέρους τμήματα του Αγροκτήματος της Σχολής (μεγάλη καλλιέργεια, βουστάσιο, χοιροστάσιο, πτηνοτροφείο, κ.λπ.).

Επιπλέον, οι μαθητές διδάσκονται τη χρήση Η/Υ και τους δίνεται η δυνατότητα ομαδικής παρουσίασης έργου με δαπάνη της Σχολής. Ταυτόχρονα, υπάρχει συνεργασία με το Σύνδεσμο Εισαγωγέων Γεωργοκτηνοτροφικών Μηχανημάτων και σε τακτά χρονικά διαστήματα γίνονται στους μαθητές παρουσιάσεις πάνω στις νέες τεχνολογίες. Η φοίτηση στη Σχολή είναι διετής. Όσοι μαθητές το επιθυμούν μπορούν να διαμείνουν στο Οικοτροφείο της Σχολής, το οποίο τους παρέχει δωρεάν στέγαση και σίτιση, καθώς και όλα τα μέσα για μια άνετη και υγιεινή διαβίωση. Επιπλέον, οι εγκαταστάσεις της Σχολής διαθέτουν χώρους άθλησης, αίθουσα ψυχαγωγίας και αίθουσα Η/Υ. Στους αποφοίτους μαθητές της Σχολής χορηγείται Πτυχίο (επιπέδου 3), παρέχοντας τη δυνατότητα να απασχοληθούν στον ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα σε αντίστοιχες προς την ειδικότητά τους θέσεις ή να σταδιοδρομήσουν ως ελεύθεροι επαγγελματίες.

3.2.4 ΤΑ ΚΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ⁵

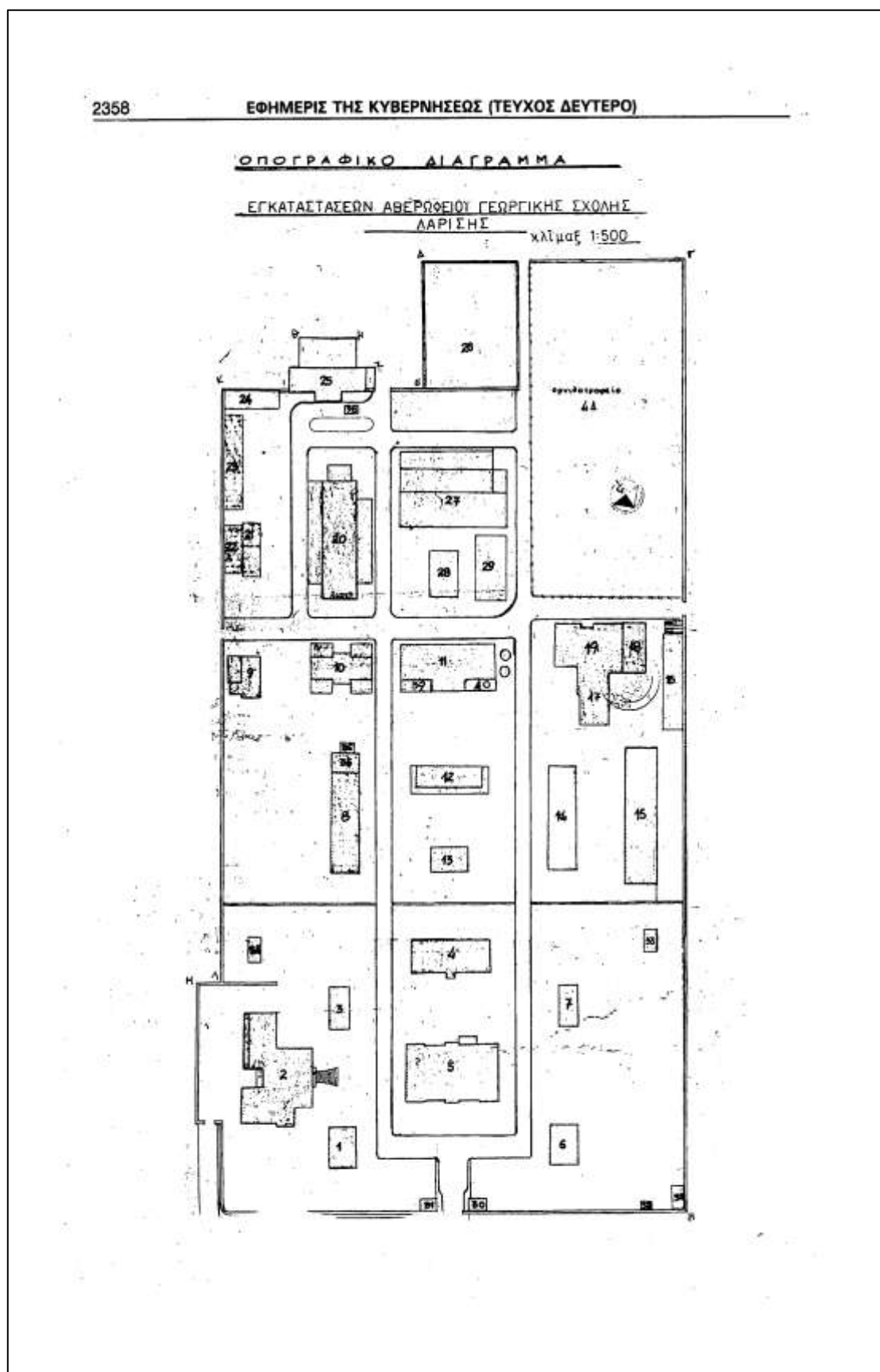
Η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή Λάρισας στεγάστηκε από την αρχή της λειτουργίας της σε ιδιόκτητα καινούργια κτήρια και να εξοπλισθεί σταδιακά με όλους τους απαραίτητους εργαστηριακούς και αποθηκευτικούς χώρους, που εξασφάλιζαν τόσο τη δυνατότητα της θεωρητικής και πρακτικής διδασκαλίας, τη διαμονή των μαθητών και του προσωπικού όσο και τη συστηματική εκμετάλλευση του κτήματος και τη λειτουργία των γεωργικών βιομηχανιών. Για την κατασκευή των κτηρίων χρησιμοποιήθηκαν τα καλύτερα υλικά, αφού το γενναίο κληροδότημα του Γ. Αβέρωφ εξασφάλισε αυτή τη δυνατότητα. Οι κτηριακές εγκαταστάσεις της Σχολής καταλαμβάνουν ένα περιφραγμένο χώρο, συνολικής έκτασης 42 περίπου στρεμμάτων. Πρόκειται για ένα ολοκληρωμένο συγκρότημα 43 κτηρίων που κατασκευάστηκαν σε διάφορες περιόδους. Από τα 43 κτίρια που διέθετε η Σχολή, τα 33 κτίστηκαν στις αρχές

⁵ Η ενότητα που ακολουθεί βασίζεται σε επιτόπια έρευνα και συγκεκριμένο αριθμό επισκέψεων στον χώρο της Σχολής. Το φωτογραφικό υλικό που παρουσιάζεται λήφθηκε κατά την διάρκεια αυτών των επισκέψεων.

του εικοστού αιώνα (1908-1914), το κτήριο της βιβλιοθήκης κτίσθηκε στη δεκαετία του 1930, ενώ τα υπόλοιπα κτίσθηκαν μετά το 1945 και μέχρι το 1968.

Το τοπογραφικό διάγραμμα της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής (βλέπε εικόνα 10) δίνει την εντύπωση στον επισκέπτη ότι τα κτίρια διαρθρώνονται σε τρία επίπεδα και με μια αίσθηση συμμετρίας⁶. Το πρώτο πράγμα που ο επισκέπτης/μελετητής αντικρίζει όταν εισέρχεται στον χώρο της Σχολής είναι το κεντρικό κτήριο με το μεγάλο ρολόι στην οροφή, το οποίο από την αρχή χρησιμοποιήθηκε ως Διδακτήριο και οικοτροφείο. Αριστερά και δεξιά του κεντρικού κτηρίου δύο κτίρια όμοια εξωτερικά και εσωτερικά, που χρησίμευαν ως γραφεία και κατοικίες των καθηγητών και ως γραφείο και κατοικία του διευθυντή, αντίστοιχα. Πίσω ακριβώς από το κεντρικό κτήριο χωροθετείται το εστιατόριο και αριστερά και δεξιά αυτού δύο πάλι όμοια οικοδομήματα που στέγαζαν το οινοποιείο και το τυροκομείο. Ανάμεσα σε αυτά και αριστερά του κεντρικού κτηρίου τοποθετείται το κτήριο της βιβλιοθήκης, το οποίο κατασκευάσθηκε το 1930-1932. Αποτελείται από υπερυψωμένο ισόγειο με πολλούς και μεγάλους χώρους και υπόγειο. Εντύπωση προκαλεί στο συγκεκριμένο κτήριο η μεγάλη διαστάσεων εξωτερική μαρμάρινη σκάλα, μνημειακού χαρακτήρα. Είναι το μοναδικό κτήριο που είναι αρκετά υπερυψωμένο. Λοιποί βοηθητικοί χώροι συμπληρώνουν το πρώτο επίπεδο. Στο δεύτερο και τρίτο επίπεδο τοποθετούνται οι λοιπές εγκαταστάσεις, όλες απαραίτητες για μια γεωργική σχολή που λειτουργούσε παράλληλα και ως προσοδοφόρο κτήμα και απασχολούσε εκτός από το διδακτικό προσωπικό και μεγάλο αριθμό επιμελητών, εργατών και υπηρετών: κατοικίες επιμελητών και εργατών, αποθήκες καρπών και καυσίμων, χοιροστάσια, βουστάσια, ιπποστάσιο, ποιμνιοστάσιο, μελισσοκομείο (δε σώζεται), οικίσκος πτηνοτροφείου (δε σώζεται επίσης), ορνιθοτροφείο, υπόστεγα γεωργικών μηχανημάτων, μηχανουργείο, ξυλουργείο, διάφορα υπόστεγα, σφυρόμυλοι άλεσης ζωοτροφών, οικίσκος διανομής ηλεκτρικού ρεύματος, οικίσκος παλαιού ηλεκτροκινητήρα ύδρευσης, υδατοδεξαμενή.

⁶ Ενδεικτικό φωτογραφικό υλικό παρουσιάζεται στο παράρτημα της διατριβής.

Εικόνα 7: Τοπογραφική απεικόνιση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής

Αποχωρώντας από τον χώρο της Σχολής, η αίσθηση που δημιουργείται στον επισκέπτη/μελετητή είναι αυτή ενός «συνόλου 43 αρχιτεκτονικών δημιουργημάτων» (αρχιτεκτονικό σύνολο⁷), λαμβάνοντας υπόψη τον όγκο των κτιρίων, τη θέση τους στο χώρο, τα ιδιαίτερα μορφολογικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά τους. Πρόκειται για ένα αεχιτεκτονικό σύνολο αντιπροσωπευτικό της εποχής του και μοναδικό στην περιοχή της Λάρισας, με την έννοια ότι προφανώς εκείνη την εποχή υπήρχαν και άλλα αντίστοιχα κτίρια αλλά με βάση το γεγονός ότι ελάχιστα από αυτά σώζονται σήμερα, η αξία της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής πιστοποιείται περαιτέρω. Συνεπώς, πρόκειται για ένα αρχιτεκτονικό σύνολο χτισμένο στις παρυφές της πόλης, σε μια πόλη η οποία εξακολουθούσε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα να είναι μια «τουρκόπολη», χωρίς καμιά ιδιαίτερη αρχιτεκτονική και με την πλειονοψηφία των σπιτιών της να είναι πλίνθινα και μικρά, ένα σύνολο διαφορετικό και τελικά εντυπωσιακό.

3.5 ΤΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

3.3.1 Η «ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ» ΩΣ «ΔΗΜΟΣΙΟ ΚΤΗΜΑ»⁸

Η «Αβερωφείος Γεωργική Σχολή» χωροθετείται σε ένα «δημόσιο κτήμα». «Κτήμα» γενικά ονομάζεται κάθε τι που μπορεί να είναι αντικείμενο ιδιοκτησίας δημόσιας ή

⁷ Οι ορισμοί των αρχιτεκτονικών συνόλων δίνονται στο πλαίσιο των ορισμών της πολιτιστικής και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς που βλέπουμε στα κείμενα της Σύμβασης του Παρισιού (1972), και της Σύμβασης της Γρανάδας (1985) αντίστοιχα. Και οι δυο συμβάσεις, μετά την κύρωσή τους από την Ελλάδα, με νόμους, έχουν ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο. Τα αρχιτεκτονικά σύνολα εμφανίζονται για πρώτη φορά, ως έννοια, στα κείμενα της Σύμβασης του Παρισιού (1972), για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, ως σύνολα οικοδομημάτων, τα οποία είναι: «ομάδες κτιρίων μεμονωμένων ή ενοτήτων (οικισμών) τα οποία, λόγω της αρχιτεκτονικής τους, της ομοιογένειάς τους ή της θέσης τους, έχουν εξαιρετική παγκόσμια αξία από την άποψη της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης». Τα χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής των κτιρίων, η ομοιογένεια και η θέση, είναι επομένως με βάση τον ορισμό τα κριτήρια με τα οποία χαρακτηρίζονται ως «σύνολα» οι ομάδες κτιρίων, ενώ η παγκόσμια αξία τους μπορεί να προέρχεται από την ιστορία, την τέχνη ή την επιστήμη. Ο ορισμός αυτός είναι εξαιρετικά ευρύς, και δίνει τη δυνατότητα να ενταχθούν στην κατηγορία των συνόλων κτίρια και οικισμοί εφόσον αιτιολογείται η παγκόσμια εξαιρετική τους σημασία. Η αρχιτεκτονική αποτελεί κριτήριο όχι για την πιστοποίηση της αξίας τους αλλά για το χαρακτηρισμό τους ως σύνολα. Το ίδιο ισχύει και για την ομοιογένεια και τη θέση οι οποίες αποτελούν ικανές αλλά όχι και αναγκαίες συνθήκες για το χαρακτηρισμό κτιρίων και οικισμών ως συνόλων.

⁸ Η συγκεκριμένη ενότητα της εργασίας έχει προκύψει μετά από την παραχώρηση συνέντευξης με στελέχη του Υπουργείου Οικονομικών αλλά και της Κτηματικής Υπηρεσίας του Δημοσίου-Περιφερειακή Διοίκηση Λάρισας,

ιδιωτικής. «Δημόσιο κτήμα» ονομάζεται κάθε κτήμα που ανήκει κατά πλήρες δικαίωμα κυριότητας στο Δημόσιο, είτε με τη μορφή της δημόσιας κτήσης είτε με τη μορφή της ιδιωτικής κτήσης. Τα «δημόσια κτήματα» περιλαμβάνουν «τα εκτός συναλλαγής δημόσια κτήματα», «τα κτήματα της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου» και τις ειδικές κατηγορίες κτημάτων.

Τα εκτός συναλλαγής δημόσια κτήματα (δημόσια κτήση) σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα (άρθρα 966, 967, 968, 970, 971) περιλαμβάνουν πρώτον “τα κοινά τοις πάσι” (θάλασσα, αέρας, νερό, κλπ.), που δεν εξουσιάζονται αλλά η πολιτεία ασκεί σε αυτά κυριαρχικά δικαιώματα; Δεύτερον, τα κοινής χρήσεως ή Κοινόχρηστα (π.χ. αιγιαλός, κοίτες αενάως ρεόντων υδάτων, όχθες πλευσίμων ποταμών, μεγάλες λίμνες και οι όχθες τους, δρόμοι-πλατείες- πεζοδρόμια, σιδηροδρομικές γραμμές, κήποι- άλση και αρχαιότητες); Τρίτον, τα προορισμένα για εξυπηρέτηση δημοσιονομικών σκοπών (π.χ. εκκλησίες, μονές, νεκροταφεία).

Τα κτήματα της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου (Ιδιωτική κτήση) περιλαμβάνουν κτήματα τα οποία περιήλθαν στο Δημόσιο κυρίως μέσω πρώτον διαδοχής του Τουρκικού Δημοσίου; αναγκαστικής απαλλοτρίωσης ή με συμβόλαιο αγοράς; τρίτον ως εγκαταλειμμένα και αδέσποτα; τέταρτον ως προερχόμενα από προσχώσεις της θάλασσας.

Οι ειδικές κατηγορίες κτημάτων περιλαμβάνουν τα ανταλλάξιμα κτήματα (δηλαδή εκείνα που εγκατέλειψαν οι Τούρκοι με την ανταλλαγή των πληθυσμών καθώς και τα βακούφια) και τα κληροδοτήματα (δηλαδή περιουσιακή ωφέλεια προς κράτος, δήμο, κοινότητα ή άλλο νομικό ή φυσικό πρόσωπο για εκπλήρωση κοινωφελούς σκοπού που παρέχεται με κληρονομιά, δωρεά κ.λπ.).

Βασική διαφορά των πρώτων δύο κατηγοριών είναι ότι τα εκτός συναλλαγής είναι αναπαλλοτρίωτα για όσο διάστημα έχουν την ιδιότητα αυτή, ενώ αυτά που ανήκουν στην ιδιωτική περιουσία του Δημοσίου υπόκεινται σε απαλλοτρίωση. Επίσης, τα κοινόχρηστα, όταν, παύουν να προορίζονται για κοινή χρήση ή για δημόσιο, δημοτικό ή θρησκευτικό σκοπό, περιέρχονται στην ιδιωτική περιουσία του Δημοσίου, οπότε μπορούν να εκποιηθούν π.χ. καταργηθείς δρόμος, αποξηρανθείσα λίμνη, παλαιός αιγιαλός (μετά από αναχάραξη).

Το Υπουργείο Οικονομικών διαχειρίζεται το τμήμα της Δημόσιας Περιουσίας, που δεν ανήκει στα λοιπά Υπουργεία και που καλύπτει μεγάλο εύρος, τόσο σε κατηγορίες κτημάτων, όσο και σε συνολική διαχειριζόμενη έκταση. Σε κεντρικό επίπεδο η διαχείριση αυτή ασκείται από τη Γενική Δ/ση Δημόσιας Περιουσίας & Εθνικών Κληροδοτημάτων του Υπουργείου και την Κεντρική Υπηρεσία της Κτηματικής Εταιρείας του Δημοσίου (ΚΕΔ), ενώ σε περιφερειακό επίπεδο από της Κτηματικές Υπηρεσίες που λειτουργούν στην έδρα κάθε νομού και τα κλιμάκια της ΚΕΔ.

Συνεπώς, με δεδομένο ότι η «Αβερωφείος Γεωργική Σχολή» χωροθετείται σε ένα «δημόσιο κτήμα», αυτό το «κτήμα» όπως και όλα τα άλλα βρίσκεται υπό την εποπτεία, έλεγχο και διατήρηση του νέου υπερ-ταμείου αποκρατικοποιήσεων, στο οποίο έχει μεταβιβαστεί το σύνολο της ακίνητης, αλλά και της ιδιωτικής περιουσίας του Δημοσίου. Πρακτικά δηλαδή η γη της «Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής» είναι εν δυνάμει προς πώληση, με όποιες συνέπειες αυτό έχει για την ίδια την σχολή, το μέλλον και τα όποια σενάρια αξιοποίησής της.

3.3.2 Η «ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ» ΩΣ «ΕΘΝΙΚΟ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ»

Οι αρμοδιότητες των Υπηρεσιών του Υπουργείου Οικονομικών επί της δημόσιας περιουσίας που σε περιφερειακό επίπεδο ασκούνται από τις κτηματικές υπηρεσίες αφορούν και στην περίπτωση των κληροδοτημάτων. Στην περίπτωση μάλιστα της «Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής» η αρμοδιότητα δεν ασκείται σε περιφερειακό επίπεδο αλλά σε κεντρικό, επειδή έχει χαρακτηριστεί ως εθνικό κληροδότημα. Υπευθυμίζεται ότι ως κληροδότημα ορίζεται η «περιουσιακή ωφέλεια προς κράτος, δήμο, κοινότητα ή άλλο νομικό ή φυσικό πρόσωπο για εκπλήρωση κοινωφελούς σκοπού που παρέχεται με κληρονομιά, δωρεά κ.λπ.»

Συνεπώς, με δεδομένο ότι η «Αβερωφείος Γεωργική Σχολή» είναι ένα εθνικό κληροδότημα υπόκειται στον έλεγχο και την διαχείριση της κτηματικής υπηρεσίας όσον αφορά στη γη όπου χωροθετείται και στον έλεγχο και την διαχείριση του Υπουργείου Οικονομικών όσον αφορά στο ίδιο το κληροδότημα (δηλαδή το αρχικό ποσό που δόθηκε για τον συγκεκριμένο σκοπό και στον σκοπό, δηλαδή την ίδρυση και λειτουργία της σχολής). Σημειώνουμε σε αυτό το σημείο ότι πρόκειται για ένα κληροδότημα το οποίο «καθορίζει» και «υπαγορεύει» μόνο την χρήση του, η οποία με

βάση τον βαθμό υλοποίησής της, έχει ολοκληρωθεί και εκπληρωθεί. Άρα από νομικής άποψης το κριτήριο της χωροθέτησης σε «δημόσιο κτήριο» υπερέχει του κριτηρίου του «κληροδοτήματος», γεγονός που σημαίνει ότι η είναι «διεκδικήσιμη» σε περίπτωση που τεθεί θέμα, αφού οι όροι της διαθήκης έχουν εκπληρωθεί και δεν αναφέρονται στη γη.

3.3.3 Η «ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ» ΩΣ «ΕΡΓΟ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟ ΜΝΗΜΕΙΟ»⁹

Το 1993, με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού (ΦΕΚ 182/Β/19-3-1993), τα κτίρια «της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής» που περιβάλλονται από το ομώνυμο δασάκι, χαρακτηρίστηκαν ύστερα από εισήγηση της Σχολής, ως «έργο τέχνης και ιστορικά διατηρητέα μνημεία», μιας και πρόκειται για ένα πολύ αξιόλογο αντιπροσωπευτικό δείγμα συγκροτήματος κτιρίων με εκπαιδευτικό χαρακτήρα και με ιδιαίτερα μορφολογικά και αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά. Αξίζει να σημειωθεί ότι πολλά από τα κτίρια της Αβερωφείου είναι «δίδυμα».

Ο χαρακτηρισμός ενός κτηρίου ως διατηρητέου συνιστά περιορισμό της ιδιοκτησίας, για τον λόγο ότι ο ιδιοκτήτης υποχρεούται να μην προβαίνει σε αυθαίρετες ενέργειες που παραλλάζουν το κτήριο ή που το διαβρώνουν, είτε ολόκληρο είτε προς τα ιδιαίτερα καλλιτεχνικά του χαρακτηριστικά ή ακόμα και προς την χρήση του. Τούτο θεωρείται θεμιτός περιορισμός της ιδιοκτησίας, εφόσον δεν εξαφανίζει ή καθιστά αδρανή την ιδιοκτησία σε σχέση με τον προορισμό της. Άλλωστε στο άρθρο 17 παρ. 1 του Συντάγματος, ενυπάρχει η γενική επιφύλαξη του «δημοσίου συμφέροντος», που δίνει το δικαίωμα στον κοινό νομοθέτη να θεσπίζει περιορισμούς της ιδιοκτησίας ως προς τον προορισμό της ή την χρήση της, υπό την προϋπόθεση ότι δεν καταργείται ο πυρήνας αυτού του δικαιώματος. Σύμφωνα δε με το ΣΤΕ αυτός ο περιορισμός πρέπει να υποτάσσεται στις αρχές της αναλογικότητας και της ισότητας και να δικαιολογείται ως προς την αναγκαιότητα επιβολής της.

Ο χαρακτηρισμός της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής ως «έργο τέχνης και ιστορικό διατηρητέο μνημείο» συνεπάγεται όφελος και κόστος, το οποίο όμως είναι κατά μεγάλο

⁹ Η συγκεκριμένη ενότητα της εργασίας έχει προκύψει μετά από την παραχώρηση συνέντευξης με στελέχη του Υπουργείου Πολιτισμού, Εφορεία Αρχαιοτήτων- Διεύθυνση Νεωτέρων Μνημείων, στην οποία «υπάγεται» το συγκεκριμένο μνημείο».

ποσοστό «σχετικό» με δεδομένη την ιδιαίτερη φύση του «ιδιοκτήτη». Η εργασία θα επικεντρωθεί στην παράθεση μόνο του κόστους, διότι το ζητούμενο είναι δυνατότητα παρέμβασης στο κτιριακό απόθεμα. Για παράδειγμα, η ιδιαίτερη φύση των κτηρίων απαιτεί την ύπαρξη εξειδικευμένης φροντίδας, η οποία κατά κανόνα είναι και ιδιαίτερα δαπανηρή. Παράλληλα οποιοδήποτε είδος εργασίας και παρέμβασης, ακόμα και η πιο ασήμαντη, προϋποθέτει την εκ των προτέρων ενημέρωση αλλά και εμπλοκή δημοσίων φορέων, οι οποίοι έχουν λόγο, δικαίωμα παρέμβασης και αναστολής των όποιων εργασιών. Τα παραπάνω καθιστούν την όλη διαδικασία ακόμα πιο πολύπλοκη με δεδομένη την εμπλοκή πολλών και διαφορετικών φορέων στην περίπτωση «της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής». Χαρακτηριστική ήταν η συζήτηση που διεξήχθη με την Διευθύντρια της Σχολής Μαρία Κλεισιάρη, η οποία αναγνώρισε την ανάγκη ελαιοχρωματισμού του κεντρικού κτηρίου πριν την έναρξη του σχολικού έτους και απευθύνθηκε στο Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, ως φορέας υπεύθυνος για την λειτουργία της σχολής. Αυτός με την σειρά του έπρεπε να πάρει την έγκριση άλλων φορέων σχετικά με την εύρεση κονδυλίων αλλά και την έγκριση των αποκεντρωμένων υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού. Τελικά, ο ελαιοχρωματισμός δεν ξεκίνησε ποτέ.

3.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή από τη δημιουργία της μέχρι τον πόλεμο δημιούργησε μια γενιά στελεχών του αγροτικού τομέα, τους λεγόμενους Μεσογεωπόνους, η οποία έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της γεωργίας. Από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά η Σχολή άρχισε να χάνει την αίγλη της. Στη διάρκεια της δεκαετίας του '60 και του '70 μία σειρά από Κέντρα Γεωργικής Εκπαίδευσης (ΚΕΓΕ) δημιουργήθηκαν σε όλη την Ελλάδα, όπου οι αγρότες συγκεντρώνονταν και έκαναν βραχυχρόνιες εκπαιδεύσεις καλύπτοντας έτσι σε μεγάλο βαθμό τις ανάγκες εκπαίδευσης και κατάρτισης τους. Στο πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκε αντίστοιχο ΚΕΓΕ και μέσα στον χώρο της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής με μεγάλο ξενοδοχειακό εξοπλισμό για την διανυκτέρευση των αγροτών και διαφόρων μηχανημάτων για την πρακτική άσκηση και κατάρτιση.

Από το 1911 μέχρι σήμερα η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή έχει υποστεί πολλές μεταβολές και έχει «πληγεί» από τα νομοθετήματα των εκάστοτε κυβερνήσεων. Είναι

ωστόσο βέβαιο ότι η σχολή δεν είναι σήμερα αυτό που ήταν στο παρελθόν για πολλούς και διάφορους λόγους, τόσο εξωγενείς όσο και ενδογενείς. Παρόλα αυτά η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή υπάρχει, με τα προβλήματά της και τις ιδιαιτερότητές της. Το τι μπορεί να κάνει κανείς με την Αβερώφειο Γεωργική Σχολή είναι δύσκολο να απαντηθεί. Είναι εύκολη η συζήτηση για το συγκεκριμένο θέμα, ακόμα πιο εύκολη η κατεύθυνση της συζήτησης προς συγκεκριμένες προτάσεις, λιγότερο ή περισσότερο εφικτές, αλλά μια βιώσιμη πρόταση για την σχολή είναι δύσκολο να δοθεί στην σημερινή εποχή της οικονομικής κρίσης και των μνημονίων. Υπάρχει η επιλογή της μη δράσης, η οποία θα οδηγούσε σε περαιτέρω απαξίωση και τελικά εγκατάλειψη.

Η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή χαρακτηρίζεται και από ορισμένους περιορισμούς, γεγονός που καθιστά την περίπτωση της πιο σύνθετη και πολύπλοκη: Αποτελεί μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς (έχει κηρυχθεί διατηρητέα), το οποίο περιλαμβάνει στοιχεία ιστορικού τοπίου αλλά και άλλα υλικά και άυλα στοιχεία. Χωροθετείται σε δημόσιο κτήμα, ενώ υπόκειται στους κανόνες και τους νόμους ενός εθνικού κληροδοτήματος, οι βασικές αρχές του οποίου υπαγορεύονται από μια διαθήκη. Η Σχολή λειτουργεί ως εκπαιδευτικός οργανισμός προσανατολισμένος στον αγροτικό τομέα, και στην διοίκηση και διαχείρισή της εμπλέκονται πέντε δημόσιοι θεσμοί. Αντίθετα, φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως ο οικείος ΟΤΑ, δεν εμπλέκονται γεγονός που σημαίνει ότι δεν έχουν και καμιά δυνατότητα παρέμβασης σε αυτό. Το κύριο πρόβλημα και θέμα με την «Αβερώφειο Αγροτική Σχολή» είναι ότι, παρόλη την σημασία του και την ιστορία του- η οποία δεν αμφισβητείται από κανέναν- ιδιαίτερα από τους κατοίκους της πόλης της Λάρισας, η περιοχή και η σχολή κινδυνεύει με απαξίωση εξαιτίας φαινομένων υποβάθμισης (κτιριακής και εκπαιδευτικής) και απομόνωσης αλλά του γεγονότος ότι πολλοί και διαφορετικοί φορείς εμπλέκονται στην διαδικασία λήψης αποφάσεων ακόμα και για το παραμικρό ζήτημα.

Σε αυτό το πλαίσιο και με δεδομένη την ιστορία της, η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή θα πρέπει να αντιμετωπιστεί κατά προτεραιότητα, ως μέρος του ευρύτερου καταρχήν περιφερειακού και τοπικού σχεδιασμού του οποίου η αξία θα «μεταφραστεί» ως δείκτης κοινωνικής ευημερίας και ανάπτυξης και θα αποτελέσει μεσοπρόθεσμα έναν οικονομικό και αναπτυξιακό πόρο. Η πρόταση που επεξεργάζεται η διατριβή και παρουσιάζεται στο κεφάλαιο που ακολουθεί «**κτίζει**» πάνω στην ιστορία της πλήρως σεβόμενη την επιθυμία του δωρητή της Γεωργίου Αβέρωφ, **λαμβάνει υπόψη** το

γεγονός ότι η Σχολή αποτελεί ένα «ζωντανό» αρχιτεκτονικό σύνολο με ανάλογη αρχιτεκτονική κληρονομιά, ορίζοντας έτσι ένα ευρύτερο πολιτιστικό περιβάλλον και **ενσωματώνει** στοιχεία αειφορίας και πιο συγκεκριμένα οικονομικής αειφορίας, δηλαδή οικονομικής βιωσιμότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΤΟΠΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ, ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΜΕ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ ΤΗΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΤΗΣ ΑΒΕΡΩΦΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ- Η ΠΡΟΤΑΣΗ

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το κεφάλαιο που ακολουθεί εστιάζει και επεξεργάζεται την πρόταση μετεξέλιξης της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής η οποία βασίζεται σε μια σύνθεση των βασικών αρχών του τοπιακού σχεδιασμού, της αναγέννησης που κατευθύνεται από στοιχεία και της αποκατάστασης του χώρου της. Συνεπώς, κεντρικό σημείο της πρότασης είναι η κληρονομιά (αύλη και υλική) η οποία και θα αξιοποιηθεί πολλαπλώς στο εγχείρημα αναγέννησης και αποκατάστασης. Η διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς βοηθά μια κοινότητα, όχι μόνο στο γεγονός ότι της προσφέρει εργαλεία προστασίας των οικονομικά σημαντικών φυσικών στοιχείων, αλλά και στο να διατηρήσει τις τοπικές πρακτικές, την ιστορία και το περιβάλλον με μια αίσθηση συνέχειας και ιδιαίτερης ταυτότητας (Geppert 2014).

Ο πολιτισμός «μετράει» και σήμερα περισσότερο από ποτέ. Έχει σημασία για τις περιοχές, οι οποίες αποτελούν είτε μεμονωμένα είτε σε σύνολα και τις κινητήριες δυνάμεις της σύγχρονης κοινωνίας. Ο πολιτισμός είναι ένας πλήρως ολοκληρωμένος οικονομικός τομέας, ο οποίος όπως κάθε άλλος τομέας παράγει αποτελέσματα- θετικά και αρνητικά- για το περιβάλλον, τα οποία περιλαμβάνουν από την άμεση και έμμεση χρηματοδότηση μέχρι την παραγωγή απασχόλησης (Tweed και Sutherland 2007). Σε αυτό το πλαίσιο, η πολιτιστική ανάπτυξη και ο σχεδιασμός αντιμετωπίζονται ως πολύτιμες στρατηγικές επιτάχυνσης των διαδικασιών αναγέννησης. Οι περιοχές επενδύουν σε πολιτιστικές υπηρεσίες, λειτουργίες και γεγονότα, όπως και στην διατήρηση και συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς με σκοπό να είναι πιο εύκολη και γρήγορη η μετάβασή τους στην λεγόμενη μετα-βιομηχανική οικονομία, η οποία σε γενικές γραμμές βασίζεται σε προηγμένες υπηρεσίες, στην μείξη βιώσιμων και λειτουργικών χρήσεων γης και στην υψηλή ποιότητα αστικού περιβάλλοντος (Kunzmann, 2004).

Στις μέρες μας, η βιβλιογραφία γύρω από την σχέση ανάμεσα στον πολιτισμό και τον τόπο σε διαφορετικά επίπεδα κλίμακας είναι εκτενής. Για παράδειγμα, εργασίες όπως

αυτές του Florida (2002) σχετικά με την «άνοδο της δημιουργικής τάξης», του Landry (2000) όσον αφορά στην «πολιτιστική οικονομία των πόλεων» και του Scott (2001), όλες εδράζουν σε μια νέα θεώρηση, η οποία υπογορεύει έναν νέο τρόπο σύλληψης της σχέσης ανάμεσα στον πολιτισμό και το μέρος ή τον χώρο. Για παράδειγμα, ο Allen J. Scott διαφοροποιείται και όταν αναφέρεται στον πολιτισμό τον ορίζει ως εξής: «ένα σύνολο οικονομικών κλάδων, οι οποίοι βρίσκουν πεδίο δράσης στις περιοχές, καταλαμβάνοντας κεντρικό ρόλο σε διαδικασίες αναγέννησης και παράγοντας αξία μέσα από την τροφοδότηση διεθνών λειτουργιών, οι οποίες βασίζονται και εξαρτώνται από την δημιουργία εικόνας και εργαλείων αποτίμησης αυτής.

Σε αυτό το πλαίσιο ο σχεδιασμός προϋποθέτει κάτι πολύ περισσότερο από μέτρα και δράσεις προστασίας έναντι της ανθρώπινης δραστηριότητας και των διαφόρων επιβαρύνσεων. Αντίθετα συνεπάγεται μέτρα και δράσεις ανάπτυξης και αξιοποίησης και συνεπώς ένταξης των πολιτιστικών αγαθών στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη μιας πόλης, μιας περιοχής, μιας χώρας (Vos & Meekes 1999). Αυτό όμως τελικά σημαίνει ότι ο σχεδιασμός μέσα από μια αέναη διαδικασία γίνεται πιο ολοκληρωμένος αλλά ταυτόχρονα και πιο πολύπλοκος.

4.2 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Συνθέτοντας τις βασικές αρχές του τοπιακού σχεδιασμού, της αναγέννησης που κατευθύνεται από στοιχεία κληρονομιάς και της αποκατάστασης του χώρου, εξάγονται ορισμένες κοινές συνισταμένες, οι οποίες φαίνεται ότι έχουν ευρύτερη εφαρμογή. Στο πλαίσιο αυτό ένα εγχείρημα αναγέννησης και αποκατάστασης του χώρου με επίκεντρο την ανάδειξη της κληρονομιάς της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής μπορεί να:

- Αποτελέσει κεντρικό συστατικό της ελκυστικότητας της περιοχής και παράγοντα αύξησης και ενίσχυσης της τοπικής και περιφερειακής ανταγωνιστικότητας.
- Προσφέρει μια μοναδική ταυτότητα, η οποία δημιουργεί αδιάσειστες αφηγήσεις, ενισχύοντας έτσι την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού και την προσέλκυση επενδύσεων.
- Δημιουργήσει θέσεις εργασίας καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών ειδών και επιπέδων ικανοτήτων και δεξιοτήτων.

- Παράξει δημιουργικότητα και καινοτομία με νέες ιδέες και λύσεις στα προβλήματα μέσω της εφαρμογής καινοτόμων υπηρεσιών.
- Εξασφαλίσει φορολογικά έσοδα για τις δημόσιες αρχές είτε άμεσα είτε έμμεσα, ως αποτέλεσμα των σχετικών οικονομικών δραστηριοτήτων.
- Ενσωματώσει λύσεις απέναντι στις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής μέσω της προστασίας των τεράστιων αποθεμάτων ενέργειας, τα οποία είναι ενσωματωμένα στο ιστορικό κτιριακό απόθεμα.
- Συμβάλλει στη ποιότητα ζωής των πολιτών, ενισχύοντας τον χαρακτήρα, την ταυτότητα και το περιβάλλον.
- Οικοδομήσει κοινωνικό κεφάλαιο, συμβάλλοντας παράλληλα στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Ωστόσο η σύνθεση και ο συγκερασμός των παραπάνω θεωρήσεων σχεδιασμού συνεπάγεται ότι κάθε τέτοιο εγχείρημα έχει να αντιμετωπίσει και ένα σύνολο από προκλήσεις, οι οποίες πρέπει να ληφθούν υπόψη ώστε να μετριαστούν οι δυσκολίες και τα εμπόδια κατά την διάρκεια υλοποίησης του εγχειρήματος:

- Η υφιστάμενη θεσμική δομή και τα διάφορα επίπεδα λήψης αποφάσεων μπορούν να διευκολύνουν ή να εμποδίσουν το εγχείρημα αναγέννησης και αποκατάστασης. Γι' αυτό απαιτείται συντονισμός μεταξύ του συνόλου των εμπλεκόμενων φορέων.
- Η σύναψη αποτελεσματικών δημόσιων-ιδιωτικών συνεργασιών αποτελεί προαπαιτούμενο και παράγοντα επιτυχίας, ειδικά σε εκείνα τα εγχειρήματα αναγέννησης τα οποία αποτιμώνται στο όριο μεταξύ οικονομικής και μη βιωσιμότητας.
- Η στρατηγική προσέγγιση προσαρμοσμένη στο τοπικό επίπεδο, το πολυ-συμμετοχικό σύστημα διακυβέρνησης¹⁰, αλλά και μια ξεκάθαρη δομή ιεραρχίας και

¹⁰ Η ανάγκη υιοθέτησης μιας πολύ-συμμετοχικής προσέγγισης σχεδιασμού αποτελεί προϋπόθεση κατά τον Οργανισμό CABERNET για τους ακόλουθους λόγους:

- Η διαδικασία της αναγέννησης περιλαμβάνει πολυάριθμους ενδιαφερόμενους στα διάφορα στάδια της διαδικασίας.
- Οι διαφορετικοί στόχοι των ενδιαφερομένων μπορούν να έχουν επιπτώσεις στη διαδικασία αναγέννησης.
- Η διαδικασία της αναγέννησης επηρεάζεται από τοπικούς, εθνικούς και ευρωπαϊκούς παράγοντες και εμπόδια.
- Η αναγέννηση μπορεί να είναι μια πιο σύνθετη διαδικασία από την ανάπτυξη γης από το μηδέν (Greenfield) ή την αστική αναγέννηση
- Η έλλειψη κοινής κατανόησης μεταξύ των ενδιαφερομένων μπορεί να έχει επιπτώσεις στη διαδικασία αναγέννησης.

ηγεσίας αποτελούν επίσης προϋποθέσεις στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση του όλου εγχειρήματος.

- Η αναζήτηση χρηματοδότησης από την ΕΕ αλλά και η εξεύρεση εθνικών πόρων είναι απαραίτητη, με την έννοια ότι κάθε εγχείρημα αναγέννησης και αποκατάστασης ξεπερνά τις οικονομικές δυνατότητες μια τοπικής και περιφερειακής αρχής.
- Η ενσωμάτωση περιβαλλοντικών συνιστωσών μπορεί να αποτελέσει καταλύτη, αυξάνοντας τα περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά οφέλη με μια ισορροπημένη και ολοκληρωμένη προσέγγιση. Μια απλοϊκή τμηματική ρυθμιστική προσέγγιση δεν ενδίκνεται σε ένα τέτοιο εγχείρημα.
- Η συμμετοχή των πολιτών και όλων των πιθανών ενδιαφερομένων σε όλη την διαδικασία από τον σχεδιασμό μέχρι την υλοποίηση του εγχειρήματος είναι κεντρικής σημασίας. Συνεπώς απαιτείται συνεχής και ευρύτερη συζήτηση και επικοινωνία με στόχο την διάδοση των αποτελεσματικών εργαλείων και των ορθών πρακτικών.
- Η αλλαγή στον τρόπο σχεδιασμού- προγραμματισμού και η απομάκρυνση από παραδοσιακές αντιλήψεις επιβάλλεται σε τέτοια εγχειρήματα. Προτείνεται σε αυτό το πλαίσιο ο σχεδιασμός- προγραμματισμός τεσσάρων διαστάσεων¹¹, δηλαδή ένταξης της δυναμικής διάστασης στο εγχείρημα αναγέννησης και αποκατάστασης του χώρου.

-
- Η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των τοπικών, εθνικών και ευρωπαϊκών στρατηγικών μπορεί να εμποδίσει τη βιώσιμη αναγέννηση
 - Η δέσμευση των ενδιαφερομένων και η συμμετοχή τους απαιτούνται σε όλες τις πτυχές της διαδικασίας αναγέννησης.

¹¹ Η σημερινή κοινή πρακτική που χρησιμοποιείται στον σχεδιασμό- προγραμματισμό των πόλεων είναι κατά ένα μεγάλο ποσοστό προσανατολισμένη στην παραγωγή χαρτών (map-orientated). Οι αρμόδιοι για το σχεδιασμό πόλεων ενδιαφέρονται κυρίως για τις δύο διαστάσεις σε οριζόντιο επίπεδο. Το θεσμικό προϊόν της διαδικασίας σχεδιασμού- προγραμματισμού είναι ένας τεχνικός και στατικός ως προς τον χρόνο χάρτης με μερικές προδιαγραφές των πιθανών χρήσεων της περιοχής. Μια τέτοια προσέγγιση δεν ταιριάζει στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση εγχειρημάτων αναγέννησης.

- Δεν υπάρχει καμία εκτίμηση των μελλοντικών εξελίξεων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε στασιμότητα ή ακόμη και στην υποβάθμιση των περιοχών αυτών. Παραδείγματος χάριν η πτώχευση μιας βιομηχανίας/ κλάδου μπορεί να οδηγήσει στην πτώση- παρακμή μιας περιοχής ενώ οι δυνατότητες αναδιαμόρφωσης και αναγέννησης σε τέτοιες περιπτώσεις παρακωλύονται από το ίδιο το θεσμικό πλαίσιο.

- Λόγω της δισδιάστατης προσέγγισης σχεδιασμού- προγραμματισμού, οι αρμόδιοι για το σχεδιασμό δεν βλέπουν τις δυνατότητες στο χρόνο και στο χώρο στο εσωτερικό των σημερινών ορίων των περιοχών. Σε έναν χάρτη όλα φαίνονται να έχουν ληφθεί υπόψη, αλλά η δυναμική στο χρόνο (δυναμική διάσταση) δεν προβάλλεται στους χάρτες και επομένως αγνοείται ή παραβλέπεται.

Σε κάθε περίπτωση η βιώσιμη αναγέννηση είναι η διαχείριση, αποκατάσταση και επιστροφή σε ευεργετική χρήση της περιοχής με έναν τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλιστεί η επίτευξη και η συνεχής ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών με περιβαλλοντικά ευαίσθητο, οικονομικά βιώσιμο, θεσμικά στιβαρό και κοινωνικά αποδεκτό τρόπο μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο. Παράλληλα η τοπική αρχή (π.χ. Δήμος) θα πρέπει να αντιμετωπίσει το εγχείρημα ως τμήμα των ευρύτερων στρατηγικών, ευθυνών και στόχων προς την επίτευξη μιας ανταγωνιστικής πόλης.

Συνεπώς, τρία είναι τα σημεία αφετηρίας της πρότασης αναγέννησης και αποκατάστασης της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής:

1. **Η στρατηγική στόχευση** (αποφυγή ανάπτυξης μονολειτουργικών δομών, υποστήριξη μεικτών επενδύσεων- χρήσεων στην περιοχή, δημιουργία ολοκληρωμένων δημόσιων υπηρεσιών και συγκοινωνιών, σύνδεση της περιοχής με μια ποικιλία διαφορετικών ιεραρχικών οικονομικών και κοινωνικών επιπέδων αγοράς σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο).
2. **Η δημιουργία μιας περισσότερο βιώσιμης τοποθεσίας** (αποφυγή λανθανουσών δυνατοτήτων- ιστορικών, κοινωνικο- πολιτιστικών, γεωγραφικών-, ανάπτυξη και δημιουργία σημαντικών συμβόλων, δημιουργία μιας νέας προοδευτικής αρχιτεκτονικής προσέγγισης στις συντηρημένες τεχνικές εργασίες ή τα φυσικά σύνολα- συγκροτήματα στην τοποθεσία, προώθηση της ανάπτυξης δημόσιων χώρων στην περιοχή και διατήρηση των στοιχείων των αξιών της υπάρχουσας πολιτισμικής κληρονομιάς).
3. **Η εξασφάλιση φυσικής προσβασιμότητας** (ένταξη της περιοχής σε ένα βιώσιμο μακρο, περιφερειακό και αστικό σχέδιο, πλήρως συνδεδεμένο με τα υφιστάμενα κοινωνικοπολιτιστικά και οικονομικά δίκτυα, παροχή επιλογών στους τρόπους ταξιδιού παρά μια λύση ενός συστήματος, απόδοση προτεραιότητας στις δημόσιες διαδρομές πεζών και ποδηλατών).

4.3 ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΜΕ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ ΤΗΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ- ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ

Σύμφωνα με τα θεσμικά κριτήρια της κατηγοριοποίησης και ταξινόμησης της πολιτιστικής κληρονομιάς η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή είναι ένα μνημείο ακίνητο, μη σημειακό (εκτατικό), της νεώτερης εποχής (δηλαδή μεταγενέστερο του 1830). Σύμφωνα όμως με τα εννιά χωρικά κριτήρια της ταξινόμησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, τα οποία στοχεύουν στην ορθολογικότερη και αποτελεσματικότερη διαχείρισή του στο πλαίσιο του σχεδιασμού, η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή χαρακτηρίζεται από τα εξής:

Πίνακας 1: Χωρικά κριτήρια ταξινόμησης της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής

	Κριτήριο	Χαρακτηρισμός
1	Χωρική μορφολογία	Εκτατικό/ Οικιστικό σύνολο (?)
2	Χωρική ένταξη	Εκτός αστικού ιστού/ στον εξωαστικό
3	Ένταξη στις ανθρωπογενείς	Ζωντανό/ κατοικούμενο (τμήμα του)
4	Λειτουργία και χρήση	Εκπαιδευτική χρήση
5	Βαθμός προστασίας	Σε καθεστώς προστασίας
6	Βαθμός αξιοποίησης	Επισκέψιμο
7	Φυσική κατάσταση	Σε κακή κατάσταση/ χρήζοντα
8	Αξία και εμβέλεια	Τοπική/εθνική
9	Ιδιοκτησιακό καθεστώς	Δημόσιο (?)

Από τα παραπάνω αξιολογείται ως θετική η ικανοποίηση των κριτηρίων 3 (μνημείο ζωντανό/ κατοικούμενο, αφού πρόκειται για μια σχολή που είναι σε λειτουργία), 5 (σε καθεστώς προστασίας, αφού είναι χαρακτηρισμένο ως έργο τέχνης και ιστορικό διατηρητέο μνημείο στο σύνολο της οριοθετημένης έκτασης) και 6 (επισκέψιμο και άρα εν δυνάμει τουριστικά αξιοποιήσιμο). Αντίθετα, αξιολογούνται ως αρνητικά τα κριτήρια 7 (μνημείο του οποίου ένα μεγάλο τμήμα βρίσκεται σε κακή κατάσταση και χρήζει αναστήλωσης) και 9 (πολύπλοκο ιδιοκτησιακό και διαχειριστικό καθεστώς). Το κριτήριο 7 συνεπάγεται ότι η αναγέννησή του προϋποθέτει εκτεταμένες παρεμβάσεις και συνεπώς μεγάλη χρηματοδότηση, η οποία σε εποχές οικονομικής κρίσης και μνημονίων είναι πολύ δύσκολο να βρεθεί. Συνεπώς η αναζήτηση ευρωπαϊκών κονδυλίων αποτελεί μονόδρομος και προαπαιτούμενο για οποιαδήποτε μετεξέλιξη του

μνημείου. Παρόλα αυτά το κριτήριο 9 μπορεί να είναι ακόμα πιο σημαντικό, μιας και αναφέρεται στο ιδιοκτησιακό καθεστώς. Η διαχειριστική κατάσταση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής είναι πολύπλοκη και πολλοί και διαφορετικοί φορείς εμπλέκονται σε αυτή. Παράλληλα δεν είναι ξεκάθαρο το ιδιοκτησιακό καθεστώς, γεγονός που δυσκολεύει την όποια μετεξέλιξη και προσπάθεια αναγέννησης. Σε προηγούμενη ενότητα περιγράφηκε η πολυπλοκότητα του ιδιοκτησιακού και διαχειριστικού καθεστώτος, ώστε να αναδειχθεί η σημασία του. Σε κάθε περίπτωση κρίνεται απαραίτητο αυτή να διευκρινιστεί και ακολούθως να ξεκινήσουν οι διαδικασίες παραχώρησης ή μεταφοράς της στον οικείο ΟΤΑ, ο οποίος έχει ήδη εκφράσει το ενδιαφέρον του για την περαιτέρω αξιοποίηση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής. Η ένταξη του συγκεκριμένου μνημείου στις αρμοδιότητες του Δήμου Λαρισαίων πιστεύεται πως είναι η καλύτερη λύση με δεδομένο το χαρακτήρα του μνημείου και την ανάγκη άμεσης παρέμβασης σε αυτό για λόγους συντήρησης αλλά όχι μόνο.

Επίσης και παράλληλα με τις όποιες διαδικασίες, υπογραμμίζεται ότι θα πρέπει η Σχολή να αλλάξει φορέα επίβλεψης και ως προς την εκπαιδευτική της λειτουργία. Υπευθυμίζεται ότι η Σχολή επιβλέπεται από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, γεγονός που θεωρείται ότι την υποβαθμίζει και την κρατά απομονωμένη από τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς φορείς που χωροθετούνται στην πόλη της Λάρισας. Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται η μεταφορά της παραπάνω αρμοδιότητας στο Υπουργείο Παιδείας, στον φορέα δηλαδή που επιβλέπει το σύνολο των σχολικών, ακαδημαϊκών και ερευνητικών ινστιτούτων της Ελλάδας. Η παραπάνω μεταφορά πιστεύεται πως έχει πολλά οφέλη με δεδομένη την ύπαρξη ανάλογων εκπαιδευτικών φορέων στην πόλη της Λάρισας και μάλιστα προς την ίδια πλευρά της πόλης. Η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή (1), το ΤΕΙ Θεσσαλίας (2), το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (3) και το ΕΘΙΑΓΕ (4) βρίσκονται στην ανατολική πλευρά της πόλης δημιουργώντας μια «νοητή» γραμμή και υπό μια έννοια μια ενιαία «εκπαιδευτική- λειτουργική» ενότητα (εικόνα 10 με κίτρινες κουκίδες τα σημεία ενδιαφέροντος 1-4 από πάνω προς τα κάτω). Η γεωγραφική γειτνίαση είναι δεδομένη και ορατή, η συμπληρωματικότητα επίσης. Πρόκειται για εκπαιδευτικούς φορείς διαφορετικών επιπέδων που μπορούν όμως να δημιουργήσουν συνέργειες και συνεργασίες (κάθετες και οριζόντιες), μιας και εμπλέκονται σε παρόμοια επιστημονικά αντικείμενα ή μπορούν εν δυνάμει να εμπλακούν (π.χ. αγροτική, βιοτεχνολογική έρευνα). Η δημιουργία ενός επικέντρου εκπαίδευσης και μεσοπρόθεσμα μιας συστάδας σχετικών επιχειρήσεων (cluster) είναι προφανώς αρκετά

φιλόδοξη, αλλά όχι αδύνατη με δεδομένο ότι υπάρχουν κάποιες προϋποθέσεις παράλληλα με το γεγονός ότι στην ίδια περιοχή υπάρχει και διαθέσιμη αγροτική γη προς καλλιέργεια και περαιτέρω αξιοποίηση.

Εικόνα 8: Λειτουργική σύνδεση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής με τις άλλες εκπαιδευτικές δομές

Τα κριτήρια 4 (εκπαιδευτική χρήση) και 8 (τοπική/εθνική) χαρακτηρίζονται ως ουδέτερα με βάση την υφιστάμενη κατάσταση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής, αλλά μπορούν να εξελιχθούν ως αρνητικά αν ληφθεί υπόψη η οικονομική και όχι μόνο βιωσιμότητά της και το «όνομα» (επωνυμία) με όρους μελλοντικής προστιθέμενης αξίας. Η «εκπαιδευτική χρήση» και η «τοπική εμβέλεια» του μνημείου δεν μπορούν από μόνες τους να εξασφαλίσουν ένα βιώσιμο μέλλον και να αποτελέσουν βασικό συστατικό της ενίσχυσης της χωρικής ταυτότητας της περιοχής⁴ και της χώρας

μακροπρόθεσμα. Το βασικό ζήτημα είναι η διατήρηση, αξιοποίηση και ανάδειξη της σχολής με έναν τέτοιο τρόπο ώστε οι επόμενες γενιές να μπορούν να το απολαύσουν και να αποκομίσουν οφέλη από αυτό. Συνεπώς, η οποία πρόταση για την μετεξέλιξη και αναγέννηση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής πρέπει να στοχεύει στο μέλλον, χτίζοντας όμως και οικοδομώντας πάνω στο παρόν, δηλαδή στην υφιστάμενη κατάσταση. Στο πλαίσιο αυτό η εργασία προτείνει την μετεξέλιξη και αναγέννηση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής ως ένα **περιαστικό αγροτικό εκπαιδευτικό πάρκο**, η δημιουργία του οποίου θα πρέπει να συνοδευτεί και από ένα σύνολο άλλων ενεργειών, προκειμένου να ενισχυθεί η βιωσιμότητά του.

Ωστόσο η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή πάρκο θα πρέπει να συνοδευτεί και από ένα σύνολο άλλων ενεργειών, προκειμένου να ενισχυθεί η βιωσιμότητά της. Οι ενέργειες αυτές σχετίζονται περισσότερο με τον ευρύτερο σχεδιασμό, πολεοδομικό, χωρικό και στρατηγικό. Προς την κατεύθυνση αυτή, η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή πρέπει να δικτυωθεί με άλλους πόλους πολιτιστικής κληρονομιάς, συνδεθεί με το γειτονικό αστικό κέντρο (πόλη της Λάρισας) αλλά όχι μόνο (λοιπές πόλεις της Θεσσαλίας, αλλά και πόλεις με αγροτική παράδοση και σχετική κληρονομιά σε όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό), να εμπλουτιστεί και να υποστηριχθεί με άλλους κατάλληλους χώρους και υποδομές (η κατασκευή μουσείου είναι εφικτή, μιας και στον χώρο εκτίθενται παλιά αγροτικά μηχανήματα) και προφανώς να εξασφαλιστεί η επαρκής προσβασιμότητα σε αυτό (η Σχολή δεν έχει κάποια ιδιαίτερη σύνδεση με την πόλη, ενώ δίκτυα ποδηλατοδρόμων και πεζοδρόμων με πρόσβαση στην σχολή δεν υφίστανται). Επίσης η Αβερωφείος Γεωργική Σχολή πρέπει να αποτελέσει μέρος μια τοπικής πολιτιστικής διαδρομής (οι διαδρομές μπορεί να είναι ομοιογενείς ή ετερογενείς), να ενταχθεί-συνδεθεί με άλλα πολιτιστικά δίκτυα και αγαθά της περιοχής (όπως τα λοιπά αξιοθέατα της πόλης) και να συμπεριλάβει και άλλες χρήσεις με συναφές και συμπληρωματικό περιεχόμενο (η δημιουργία δομών εστίασης, ιππικού ομίλου στην δασική περιοχή που αποτελεί μέρος της ευρύτερης έκτασης της Σχολής είναι ενέργειες προς την κατεύθυνση αυτή).

Τέλος, η όποια πρόταση για την Αβερωφείο Γεωργική Σχολή πρέπει να συμπεριλάβει και την τουριστική παράμετρο. Άλλωστε στην σχολή λειτουργεί ήδη ξενώνας για τους μαθητές- σπουδαστές, η οποία όμως μένει κενή κατά τους θερινούς μήνες. Ο τουρισμός που προτείνεται είναι ένα μείγμα πολιτιστικού και εκπαιδευτικού τουρισμού με

«αγροτική εξειδίκευση». Άλλωστε ο πολιτιστικός και εκπαιδευτικός τουρισμός αποτελεί μια ειδική και εναλλακτική μορφή τουρισμού, η οποία κινείται πέρα από τα στενά όρια του αστικού ιστού. Το ζητούμενο είναι η επαφή, εξοικείωση και απόκτηση γνώσεων (λιγότερο ή περισσότερο επιστημονικών) για τα παραδοσιακά προϊόντα, την κουλτούρα, τα ήθη και έθιμα κ.λ.π.. Τα βασικά πλεονεκτήματα αυτού του είδους τουρισμού είναι ότι δεν συνδέεται με μια συγκεκριμένη εποχή του χρόνου, συμβάλλει στην περαιτέρω διάχυση της τουριστικής κίνησης και προσελκύει ενδιαφερόμενους, οι οποίοι χαρακτηρίζονται από υψηλό εισοδηματικό και μορφωτικό επίπεδο.

4.4 ΤΑ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΑ ΠΑΡΚΑ: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

4.4.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΑΡΚΩΝ

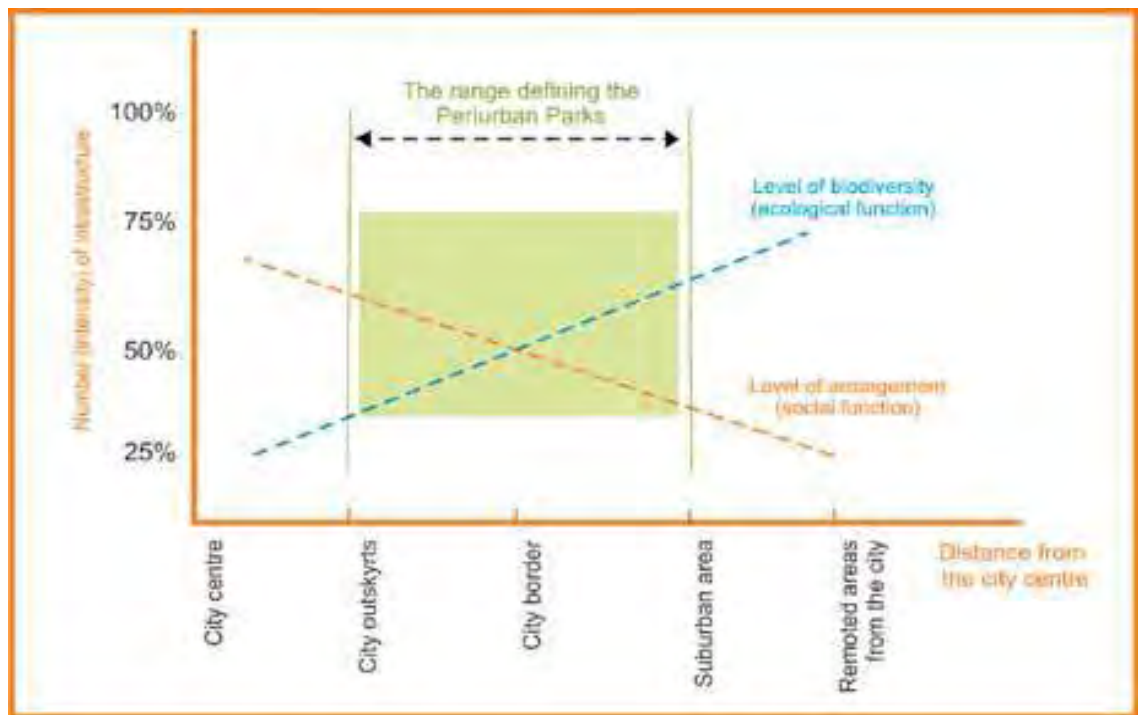
Οι περιαστικοί χώροι είναι μεταβατικοί χώροι μεταξύ της πόλης και της υπαίθρου, οι οποίοι βρίσκονται στα προάστια των αστικών περιοχών ή σε χώρους που περιβάλλονται από αστικοποιημένες περιοχές με υψηλή συγκέντρωση ανθρωπογενών δραστηριοτήτων. Τα πάρκα που δημιουργούνται σε τέτοιες περιοχές έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και ρόλους που τα διακρίνουν από άλλες πράσινες/φυσικές περιοχές. Αυτά τα γνωρίσματα περιλαμβάνουν:

- Απόσταση από την αστικοποιημένη περιοχή (σε σχέση με τον κεντρικό πυρήνα της πόλης).
- Πυκνότητα των ανοικτών πράσινων χώρων (φυσικών και ημι-φυσικών) σε αντιδιαστολή με το επίπεδο αστικής διευθέτησης και κοινωνικών λειτουργιών-υπηρεσιών (πυκνότητα οικισμού, αριθμός υποδομών, εξοπλισμός για αστικές υπηρεσίες και τις εγκαταστάσεις αναψυχής, κ.λπ.).
- Επίπεδο βιοποικιλότητας (οικολογική αξία, καθεστώς της νομικής προστασίας) FEDENATUR¹², (2004).

¹² Ο FEDENATUR είναι ο Ευρωπαϊκός Σύνδεσμος Περιαστικών Πάρκων, τα οποία βρίσκονται σε μητροπολιτικές και περιαστικές περιοχές. Με βάση τη θέση τους, αυτός ο τύπος πάρκων διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Ο οργανισμός δημιουργήθηκε το 1997 και εμπνεύστηκε από τη διάσκεψη κορυφής του Ρίο του 1992. Τότε φαινόταν απαραίτητο να δημιουργηθεί ένα δίκτυο ανταλλαγών μεταξύ διαχειριστών αυτών των πάρκων σε ευρωπαϊκή κλίμακα. Η έδρα του βρίσκεται στην καρδιά της μητροπολιτικής περιοχής της Βαρκελώνης.

Με βάση την παραπάνω τοποθέτηση, ένα περιαστικό πάρκο μπορεί να οριστεί ως ένα πάρκο στο οποίο οι περιοχές οικολογικού, τοπιακού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος βρίσκονται στα περίχωρα ή πολύ κοντά σε αστικούς οικισμούς, αλλά που αναμειγνύεται εγγενώς με το αστικό περιβάλλον και στο οποίο η περιβαλλοντική προστασία και οι ψυχαγωγικές, πολιτιστικές, εκπαιδευτικές, οικονομικές και αναπτυξιακές λειτουργίες συνυπάρχουν, με την υποστήριξη δημοσίων πολιτικών, σχεδίων και ενεργειών υπό την προϋπόθεση της πλήρους συμμετοχής των πολιτών.

Πίνακας 2: Χαρακτηριστικά των περιαστικών πάρκων¹³

Η ύπαρξη και δημιουργία ενός «πράσινου» και «μπλε» συστήματος υποδομών¹⁴ αποτελεί κεντρικό στοιχείο και διαδραματίζει βασικό ρόλο στην παροχή υπηρεσιών

¹³ Ο πίνακας είναι προϊόν αντιγραφής από το: Periurban Project.

¹⁴ Η πράσινη υποδομή ορίζεται ως το στρατηγικά σχεδιασμένο και διανεμημένο δίκτυο υψηλής ποιότητας πράσινων χώρων και άλλων περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων. Πρέπει να σχεδιαστεί και να ρυθμιστεί ως ένας πολυσύνθετος πόρος ικανός να παραδώσει ένα ευρύ φάσμα των οφελών και των υπηρεσιών. Η πράσινη υποδομή περιλαμβάνει τις φυσικές και ημι-φυσικές περιοχές, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και τα πράσινα μέρη στις αγροτικές και αστικές, επίγειες, εσωτερικών υδάτων, παράκτιες και θαλάσσιες περιοχές» Η μπλε υποδομή θα μπορούσε να θεωρηθεί ως τμήμα αυτής της δομής περιβάλλοντος λαμβάνοντας υπόψη τη συνδεσιμότητα και τον οικολογικό ρόλο που διαδραμάτισαν οι λεκάνες ποταμών, ρεμάτων και των δευτεροβάθμιων παρόχθιων ζωνών και καναλιών. Κατά μια τέτοια έννοια η έννοια η πράσινη (και μπλε) υποδομή είναι πολύ κοντά στην έννοια των οικολογικών δικτύων με πολλές χρήσεις.

σε επίπεδο οικοσυστήματος (O'Brien et al., 2017). Σε αυτό το πλαίσιο, η βιβλιογραφία αναφέρει τον προσδιορισμό 4 τυπολογιών, οι οποίες χρησιμοποιούνται και ως μεθοδολογικά εργαλεία στην μελέτη και ανάλυση των περιαστικών πάρκων (Junta de Andalucia, 2012). Αυτές οι 4 τυπολογίες αποτελούν εννοιολογικές δομές, ενώ στην πραγματικότητα συνυπάρχουν στο εσωτερικό της περιοχής του πάρκου:

Α. προστατευμένο φυσικό πάρκο¹⁵

Αυτός ο τύπος πάρκου αποτελείται από περιοχές με υψηλό επίπεδο φυσικών, βιολογικών και τοπιακών ή πολιτιστικών αξιών. Γενικά αυτά τα πάρκα χαρακτηρίζονται από ένα υψηλό επίπεδο φυτικής και ζωικής βιοποικιλότητας. Οι κανονισμοί και οι περιορισμοί για την αξιοποίηση και χρήση αυτού του τύπου εδάφους είναι θεσμοθετημένοι σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Natura 2000), σε εθνικό επίπεδο ή/και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Η νομοθεσία όσον αφορά στην φυσική προστασία συχνά αφορά άμεσους κανόνες και πλαίσια δραστηριοτήτων. Η απαγόρευση ορισμένων χρήσεων μπορεί να έχει σημαντικό αντίκτυπο στη συνολική αναπτυξιακή διαδικασία.

Β. ημιφυσικό αγρο-οικολογικό πάρκο¹⁶

Αυτός ο τύπος πάρκου αποτελείται από ένα μίγμα φυσικών και τεχνητών εδαφών, τα οποία μπορούν να περιλαμβάνουν οικολογικές περιοχές, όπως πράσινους διαδρόμους, αγροτική γη, όπως εκτάσεις με διάφορες καλλιέργειες, προϊόντα ξυλείας και υγρότοπους. Δεν υπόκειται σε κάποιον ευρωπαϊκό κανονισμό αλλά σε μια σειρά νομοθετημάτων και πολιτικών σε εθνικό και τοπικό επίπεδο.

Γ. Πράσινο πάρκο πόλης¹⁷

Αυτός ο τύπος πάρκου αντιπροσωπεύει μια πράσινη περιοχή η οποία βρίσκεται πολύ κοντά ή μέσα στη αστική περιοχή, με μια σειρά λειτουργιών σχετικών με τοπικές χρήσεις, οι οποίες απευθύνονται στους κατοίκους της περιοχής. Δεδομένου ότι μπορεί να αφορά διάφορες μορφές περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων και

¹⁵ Παραδείγματα τέτοιων πάρκων είναι τα εξής: Πάρκο Ανδαλουσίας, Εθνικό πάρκο Danube-Ipoly στην Ουγγαρία, Δασικό πάρκο στο Košice στην Σλοβακία, Πάρκο στη Βίτοσα στην Βουλγαρία (Πηγή: <http://www.periurbanparks.eu>).

¹⁶ Παραδείγματα τέτοιων πάρκων είναι τα εξής: Πάρκο «Parco Sud» στο Μιλάνο στην Ιταλία, Πάρκο «della Piana» στην Τοσκάνη της Ιταλίας και το Πάρκο «Metropole Parco» στην Λίλ στη Γαλλία (Πηγή: <http://www.periurbanparks.eu>).

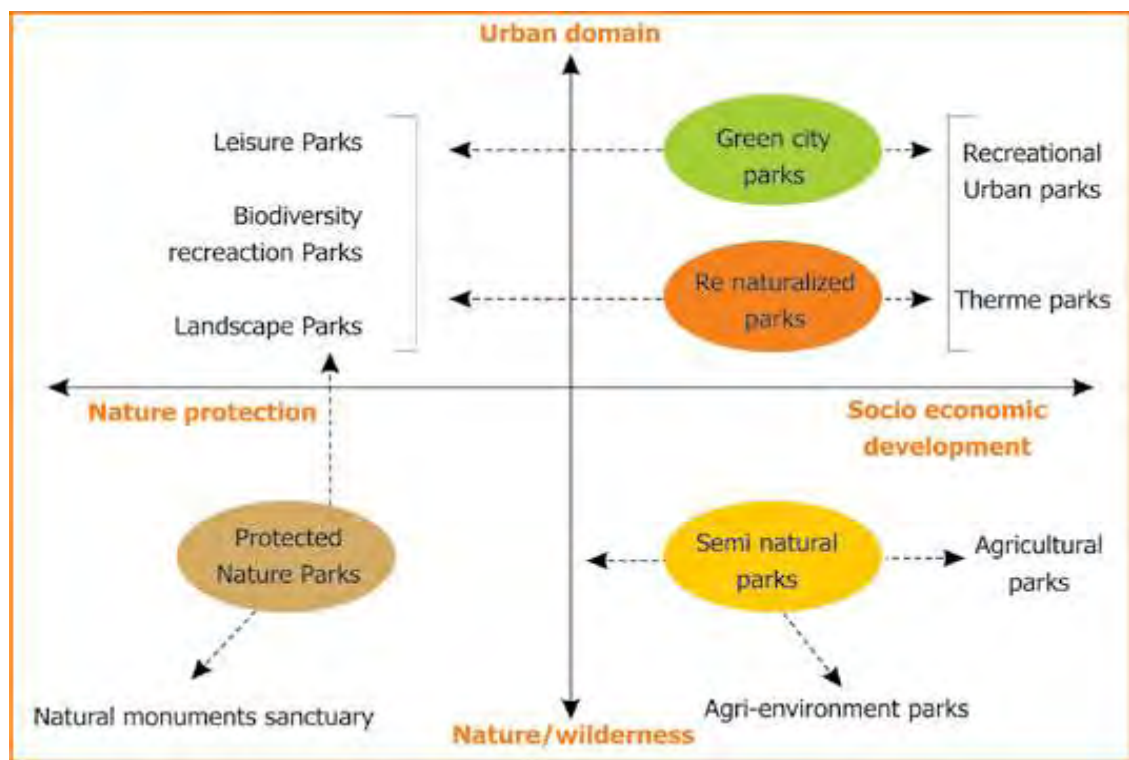
¹⁷ Παραδείγματα τέτοιων πάρκων είναι τα εξής: Το «Parque Florestal de Monsanto» στην Λισσαβώνα στην Πορτογαλία, Δασικό πάρκο στο Košice στην Σλοβακία, το «Draháň- Troja» στην Πράγα στην Τσεχία, το «Silesia Metropolis» στο Κατόβιτσε στην Πολωνία, το «Hazlehead Park» στο Αμπερντίν στην Σκωτία (Πηγή: <http://www.periurbanparks.eu>).

αξιών, υπόκειται σε μια σειρά νομοθετημάτων και πολιτικών σε εθνικό και τοπικό επίπεδο (π.χ. δασικά σχέδια διαχείρισης, τοπικά σχέδια δημιουργίας πράσινων χώρων, αστικά αναπτυξιακά σχέδια).

Δ. Επανα-εγκληματισμένο πάρκο (Re-naturalised Park)¹⁸

Αυτός ο τύπος πάρκου αντιπροσωπεύει ένα τοπίο, που προηγουμένως ήταν τεχνητά μετουσιωμένο ή σε κάποιο βαθμό επιδεινωμένο, συμπεριλαμβανομένων των πρώην-βιομηχανικών περιοχών, ή των χωματερών, αλλά τώρα έχει εν μέρει ή πλήρως ανακτηθεί. Η ακριβής φύση της αποκατάστασης ποικίλλει, αλλά σχετίζεται με νέα κατασκευασμένα τοπικά και αρχαιολογικά στοιχεία με βάση τις φυσικές ιδιότητες της περιοχής. Οι πολιτικές σε τοπικό επίπεδο μπορούν να παρέχουν συγκεκριμένες συστάσεις και κανονισμούς σχετικά με το περιβάλλον σε αυτόν τον τύπο του πάρκου, όπως τοπικές πολιτικές ή προγράμματα για την αποκατάσταση της κατεστραμμένης ή εκφυλισμένης γης.

Πίνακας 3: Χαρτογράφηση των περιαιστικών πάρκων σύμφωνα με τις 4 τυπολογίες¹⁹

¹⁸ Παραδείγματα τέτοιων πάρκων είναι τα εξής: το «Seine- Saint- Denis» στο Παρίσι στην Γαλλία, το Πάρκο «Metropole Parco» στην Λίλ στη Γαλλία, το «Silesia Metropolis» στο Κατόβιτσε στην Πολωνία, το Πάρκο «Parco Sud» στο Μιλάνο στην Ιταλία, το «Coastal Park» στο Άμπερντην στην Σκωτία (Πηγή: <http://www.periurbanparks.eu>).

¹⁹ Ο πίνακας είναι προϊόν αντιγραφής από το: Periurban Project.

4.4.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΑΡΚΩΝ

Ο ρόλος των περιαστικών πάρκων είναι πολυσύνθετος, ενώ η προστιθέμενη αξία τους εξαρτάται από το αν υπάρχει η δυνατότητα να προστατεύσουν το περιβάλλον στο οποίο εντάσσονται και να προσφέρουν υπηρεσίες οικοσυστήματος²⁰, να δημιουργήσουν περιβαλλοντική πράσινη υποδομή, να συνεισφέρουν στην τοπική οικονομική ανάπτυξη και να βελτιώνουν την ποιότητα ζωής και την κοινωνική ενσωμάτωση.

Στενά συνδεδεμένη με την λειτουργία της παροχής υπηρεσιών οικοσυστήματος, το πάρκο μπορεί να θεωρηθεί ως μια ζωτικής σημασίας τοποθεσία μιας πολύ μεγαλύτερης εδαφικής περιοχής για την οποία δημιουργείται και αναπαράγεται περιβαλλοντική σταθερότητα και βιωσιμότητα για την ανθρώπινη εποίκηση. Αυτό υπερβαίνει την ιδέα ενός πάρκου ως όαση συντήρησης της φύσης αποσυνδεδεμένης από το υπόλοιπο του εδάφους, και κατ' επέκταση αυτό που προτείνεται είναι το πάρκο να αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης μητροπολιτικής ή τοπικής πράσινης υποδομής. Σε αυτό το πλαίσιο η πράσινη υποδομή μπορεί να οριστεί ως: *«ένα στρατηγικά σχεδιασμένο και παραδομένο δίκτυο υψηλής ποιότητας πράσινων χώρων και άλλων περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων. Πρέπει να σχεδιαστεί και να ρυθμιστεί ως ένας πολυσύνθετος πόρος ικανός για την παροχή ενός ευρέως φάσματος ωφελειών και υπηρεσιών. Η πράσινη υποδομή περιλαμβάνει φυσικές και ημι-φυσικές περιοχές, χαρακτηριστικά γνωρίσματα και πράσινους χώρους σε αγροτικές και αστικές, επίγειες, εσωτερικές υδάτινες, παράκτιες και θαλάσσιες περιοχές»* (Tojo, 2010· Fritz, 2010).

²⁰ Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη (U.N., 2005) οι υπηρεσίες οικοσυστήματος ορίζονται ως «... η ροή των υλικών, της ενέργειας και των πληροφοριών από τα φυσικά αποθέματα κεφαλαίου που συνδυαστικά με τις κατασκευασμένες και ανθρώπινες υπηρεσίες κεφαλαίου παράγουν ανθρώπινη ευημερία». Σε αυτό το πλαίσιο οι υπηρεσίες οικοσυστήματος ταξινομούνται ως εξής:

- Παροχή υπηρεσιών (π.χ. νερό, τρόφιμα, ενεργειακός εφοδιασμός)
- Ρυθμιστικές υπηρεσίες (π.χ. έλεγχος κλίματος, , διαδικασίες φιλτραρίσματος και αποσύνθεσης)
- Υποστηρικτικές υπηρεσίες (π.χ. παραγωγή βιομάζας, παραγωγή φυτοχώματος)
- Πολιτιστικές υπηρεσίες (π.χ. επιστημονικές υπηρεσίες, εκπαιδευτικές δραστηριότητες, ψυχαγωγικοί χώροι).

Τα περιαστικά πάρκα μπορούν να παρέχουν τέτοιες υπηρεσίες, και όταν δημιουργείται το πάρκο με στόχο να προστατεύσει μια σημαντική περιβαλλοντική ή μια φυσική περιοχή και τους πόρους της και όταν το πάρκο είναι το αποτέλεσμα της αποκατάστασης περιοχών οι οποίες αφορούσαν προηγουμένως διαφορετικές λειτουργίες.

Η δυνατότητα της τοπικής οικονομικής ανάπτυξης προφανώς εστιάζει στην οικονομική βιωσιμότητα των πάρκων και στην παραγωγή εισοδήματος. Συνεπώς οι δυνατότητες περιλαμβάνουν:

- Πρώτον την δημιουργία νέων τουριστικών και ψυχαγωγικών δικτύων, τα οποία γενικά αφορούν τις φυσικές και πολιτιστικές αξίες που υπάρχουν στο πάρκο. Ο τουρισμός που προτείνεται είναι τουρισμός ποιότητας και βιωσιμότητας, και βασίζεται στα προτερήματα και την κληρονομιά της περιοχής (περιβάλλον, πολιτισμός, αρχιτεκτονική, παραδόσεις, ιστορία, κ.λπ.) (Erpich, 2014).
- Δεύτερον, την ενασχόληση με δραστηριότητες περιβαλλοντικής και αγροτικής ανάπτυξης, όπως η παραγωγή βιομάζας, η πώληση ξυλείας, τα τοπικά αγροτικά συστήματα, βασισμένα σε οργανική παραγωγή προϊόντων και στις μικρές (μικρής διάρκειας) αλυσίδες ανεφοδιασμού και διανομής, οι οποίες όχι μόνο παρέχουν εισόδημα στους εργαζομένους, αλλά και ωφελούν την ευρύτερη κοινότητα μέσω της προώθησης υγιών τοπικών προϊόντων (Serra et. al., 2017).

4.4.3 Η ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΑΡΚΩΝ

Ως ένα εγχείρημα πολυσύνθετο και πολύπλευρο, τα περιαστικά πάρκα προϋποθέτουν σωστή και αποτελεσματική διαχείριση. Από την δημιουργία, την λειτουργία και την επιβίωσή τους μακροπρόθεσμα το ζήτημα της διαχείρισης είναι κεντρικό. Η διεθνής βιβλιογραφία ορίζει επτά θεματικές πτυχές οι οποίες θεωρούνται και οι σημαντικότερες σε αυτό το ζήτημα:

Καθεστώς ρύθμισης και σχεδιασμός, δηλαδή θεσμική αναγνώριση των περιαστικών πάρκων, ενσωμάτωση αυτών στον υφιστάμενο σχεδιασμό- προγραμματισμό καθώς και στις πολιτικές τοπικής ανάπτυξης και αποτελεσματική διά-οργανική και δια-θεσμική διακυβέρνηση. Ειδικά ο προγραμματισμός χρήσεων γης αποτελεί βασικό εργαλείο της δημιουργίας ή προστασίας περιαστικών πάρκων.

Διαχείριση, δηλαδή ανεξάρτητη διοικητική δομή και μακροπρόθεσμη, από κοινού συμφωνηθείσα διοικητική στρατηγική.

Περιβαλλοντική ενσωμάτωση, δηλαδή ανάκτηση και διατήρηση των περιβαλλοντικών αγαθών (π.χ. νερό, αέρας, έδαφος), των οικολογικών δικτύων και των πόρων που σχετίζονται με αυτά (π.χ. βιότοποι, περιοχές φυσικού ενδιαφέροντος). Το πάρκο πρέπει να είναι μέρος ενός ευρύτερου οικολογικού δικτύου (Forman και Godron, 1986· Mc Harg, 1989).

Κοινωνική συμμετοχή, δηλαδή συμμετοχή των ενδιαφερομένων μέσω συμβουλευτικών συμβουλίων, επιτροπών χρηστών ή παρόμοιων δομών, υψηλό επίπεδο συνειδητοποίησης και εμπλοκής των τοπικών «παικτών» και των κατοίκων.

Αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, δηλαδή η δημιουργία πάρκων σε θέσεις που περιέχουν πολιτιστικά και ιστορικά σημαντικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα εγγυάται τη συντήρηση και προστασία τους και παρέχει ευκαιρίες εμπλοκής και αποδοχής αυτής της κληρονομιάς.

Χρηματοδότηση και οικονομική βιωσιμότητα, δηλαδή ποικιλία και καθετοποίηση δραστηριοτήτων, ώστε να αντιμετωπιστεί η έλλειψη οικονομικών πόρων και παραγωγή εισοδήματος μέσω ποικίλων δημόσιων και ιδιωτικών πηγών, όπως δραστηριότητες αγροτικού τομέα, αναψυχής, αθλητισμού. Ωστόσο, οι όποιες οικονομικές δραστηριότητες δεν πρέπει να «υποβαθμίζουν» τον ουσιαστικό ρόλο του πάρκου, ιδιαίτερα από την άποψη της προστασίας του περιβάλλοντος. Τα περιαστικά πάρκα δεν πρέπει να μετατραπούν σε οικονομικές επιχειρήσεις αλλά να παραμένουν κοινωνικά και περιβαλλοντικά προσανατολισμένα.

Υποδομή και πρόσβαση, δηλαδή πρέπει να αποτελούν μέρος ενός ολοκληρωμένου δικτύου υποδομής, μέσα και γύρω από την περιοχή του πάρκου (καθολική δυνατότητα πρόσβασης, συνοχή και συνέχεια, ιδιαίτερα από την άποψη των διαδρομών για ποδηλάτες και πεζούς, μεταξύ των αστικών και αγροτικών περιοχών που περιβάλλουν το πάρκο). Στο πλαίσιο αυτό απαιτείται μια πολυδιάστατη προσέγγιση στο σχέδιο του εσωτερικού δικτύου κινητικότητας ώστε να ικανοποιεί τις ανάγκες όλων των χρηστών (Cazalis, 2010· Nogueira, 2010).

Συνεπώς, τα περιαστικά πάρκα αποτελούν ένα καινοτόμο και στρατηγικό εργαλείο και μια ολοκληρωμένη λύση όσον αφορά στους τρεις κύριους στόχους της δημόσιας διαχείρισης στα περίχωρα των αστικών περιοχών, δηλαδή της προστασίας των περιβαλλοντικών αξιών και της βιοποικιλότητας, της διατήρησης ενός υγιούς περιβάλλοντος για τους πολίτες, από την άποψη της ευημερίας και της αποτροπής των περιβαλλοντικών κινδύνων και της προώθησης μορφών κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, οι οποίες συνδέονται με το αστικό περιβάλλον και με τα μοναδικά χαρακτηριστικά του εδάφους. Ωστόσο, η δημιουργία και διαχείρισή τους προϋποθέτει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, που δεν αποκλείει κανέναν από κοινωνικής άποψης, πολυτομεακή και βασισμένη στη θεσμική συνεργασία η οποία μπορεί να περιλάβει όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης. Γι' αυτόν το λόγο τα περιαστικά πάρκα **απαιτούν** την

ισχυρή κοινωνική νομιμοποίηση αλλά και ενεργοποίηση των συνεργατικών θεσμικών μηχανισμών, **προϋποθέτουν** την δημιουργία μιας ανεξάρτητης διοικητικής δομής χωρίς «βαριά» πολιτικά και γραφειοκρατικά βάρη, **υπαγορεύουν** την ανάγκη κατανόησης των φυσικών και περιβαλλοντικών περιοχών με διαφορετικό και ολιστικό τρόπο, **οικοδομούν** μια νέα σχέση ανάμεσα στον πολίτη, τον πολιτισμό και το περιβάλλον- μια αναβαθμισμένη αίσθηση πολιτικής/αστικής ευθύνης, **και όλα αυτά μέσα από μια προσπάθεια διαχειριστικής αυτάρκειας και οικονομικής ανεξαρτησίας.**

ΤΕΛΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το ευρωπαϊκό και ελληνικό τοπίο έχουν αλλάξει σημαντικά κατά τη διάρκεια του προηγούμενου κυρίως αιώνα. Από την μια πλευρά η αναδιάρθρωση των εθνικών οικονομιών και από την άλλη η αυξάνουσα κυριαρχία και επιρροή της παγκοσμιοποίησης έχουν οδηγήσει σε ιδιαίτερες αλλαγές τις χώρες, τις περιοχές, τις πόλεις και εν γένει τους τόπους. Τα αποτελέσματα των παραπάνω διαφαίνονται μέσα από φαινόμενα συρρίκνωσης, πτώσης- παρακμής και εγκατάλειψης και σε κάθε περίπτωση σημαντικών αλλαγών στις χρήσεις γης. Ωστόσο οι αλλαγές αυτές σε πολλές περιπτώσεις έχουν αφήσει μια σημαντική κληρονομιά, μια πολιτιστική κληρονομιά....

Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί και η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή με την οποία ασχολείται η διατριβή και με βασικό στόχο την ανάπτυξη και επεξεργασία μιας πρότασης αναγέννησης και αποκατάστασης του χώρου της. Η «Αβερώφειος Γεωργική Σχολή» χωροθετείται στα όρια της πόλης της Λάρισας και λειτουργεί ως εκπαιδευτικός οργανισμός προσανατολισμένος στον αγροτικό τομέα. Αποτελεί καταρχήν μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς. Πρόκειται για ένα νεοκλασικό συγκρότημα κτηρίων, το οποίο μαζί με τον περιβάλλοντα χώρο του χαρακτηρίστηκε ως έργο τέχνης και ιστορικό διατηρητέο μνημείο διότι πρόκειται για ένα πολύ αξιόλογο και αντιπροσωπευτικό δείγμα συγκροτήματος κτηρίων με εκπαιδευτικό χαρακτήρα, με ιδιαίτερα μορφολογικά, αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά και εκλεκτικιστικά στοιχεία που εκφράζουν την αρχιτεκτονική της εποχής του. Το συγκρότημα περιβάλλεται από πευκόφυτο άλσος αλλά και καλλιεργήσιμη γη. Η ανέγερση των κτηριακών εγκαταστάσεων της Σχολής έγινε με δαπάνη του κληροδοτήματος του δωρητή Γεωργίου Αβέρωφ στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και λειτούργησε ως Μέση Γεωπονική Σχολή μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Η Αβερώφειος Γεωργική Σχολή θεωρείται μοναδική για την περιοχή αλλά και την χώρα και αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τις μνήμες των κατοίκων της. Ωστόσο, παρόλη την σημασία του μνημείου για την πόλη της Λάρισας και την ευρύτερη περιοχή η σημερινή εικόνα της «Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής» είναι κακή και αυτή η κακή εικόνα συνδέεται καταρχήν με την κατάσταση στην οποία βρίσκονται τα κτίρια της. Η εικόνα που παρουσιάζει η Σχολή είναι καταθλιπτική και η κατάρρευση των κτιρίων είναι θέμα χρόνου.

Η αναγέννηση και αποκατάσταση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής αποτελεί ένα σύνθετο και πολύπλοκο πρόβλημα: Από την μια πλευρά οι «περιορισμοί» της (π.χ. κήρυξη διατηρητέα, χωροθέτηση σε δημόσιο κτήμα, ύπαρξη διαθήκης και συμβούλιο κληροδοτήματος, διοικητική και διαχειριστική υπαγωγή στο Υπουργείο Οικονομικών αλλά εκπαιδευτική υπαγωγή στο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων) και από την άλλη η επίτευξη στόχων βιωσιμότητας που πρέπει να συνοδεύουν την πρόταση αναγέννησης και αποκατάστασης του χώρου της, βιωσιμότητας από άποψη οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική. Η οικονομική βιωσιμότητα προϋποθέτει και συνδέεται με την κινητοποίηση των ανθρώπινων πόρων, την χρησιμοποίηση των υφιστάμενων χώρων και της υποδομής με στόχο τον εκσυγχρονισμό και την βελτίωση της περιοχής, την παραγωγή οικονομικής ανάπτυξης και την αύξηση του δημόσιου και ιδιωτικού εισοδήματος. Η περιβαλλοντική βιωσιμότητα προϋποθέτει και συνδέεται με τον καθαρισμό της προβληματικής γης και την μείωση της «κατανάλωσης» εδάφους. Η κοινωνική βιωσιμότητα προϋποθέτει και συνδέεται με την εξασφάλιση μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας μέσα από την ενσωμάτωση κοινωνικο-πολιτιστικών διαστάσεων, την κινητοποίηση των κοινοτήτων και την παροχή δραστηριοτήτων αναψυχής, οι οποίες βελτιώνουν την ποιότητα ζωής.

Η πρόταση που επεξεργάζεται η διατριβή θεωρεί ότι η αναγέννηση και αποκατάσταση του χώρου της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής πρέπει να κατευθύνονται από την κληρονομιά που φέρει η Σχολή και την ανάδειξη των ιδιαίτερων στοιχείων που συνδέονται με αυτή. Στο πλαίσιο αυτό η μετεξέλιξη και αναγέννηση της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής σε ένα **περιαστικό εκπαιδευτικό και αγροτικό πάρκο** μέρος ενός ευρύτερου πόλου- επικέντρου, ο οποίος θα περιλαμβάνει φορείς, όπως το ΤΕΙ Θεσσαλίας, το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και το ΕΘΙΑΓΕ θεωρείται πως κινείται προς αυτή την κατεύθυνση. Η πρόταση σέβεται την ιστορία της Σχολής και την ιδιότητά της ως αγαθό και μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς, «χτίζει» πάνω σε αυτό που αντιπροσωπεύει η πόλη της Λάρισας, δηλαδή την αντίληψη του κόσμου ότι πρόκειται για μια πόλη δυναμική και αγροτική στο κέντρο της Ελλάδας και δημιουργεί τα θεμέλια για ένα βιώσιμο μέλλον. Αυτονόητη είναι προφανώς η ανάγκη ένταξης του παραπάνω «σχεδίου» για την Σχολή στον ευρύτερο σχεδιασμό καταρχήν της πόλης, της περιφέρειας ώστε να υπάρξουν τα απαραίτητα παράπλευρα αποτελέσματα και η διάχυση αυτών, αλλά και της χώρας, μιας και η Ελλάδα είναι μια μικρή χώρα και

οποιαδήποτε προσπάθεια πρέπει να έχει και εθνική εμβέλεια, δηλαδή να πλαισιωθεί από ανάλογες πολιτικές υποστήριξης και χρηματοδότησης.

Ολοκληρώνοντας, οι τόποι μέσω κατάλληλων διαδικασιών σχεδιασμού και προγραμματισμού και υλοποίησης παρεμβάσεων αναγέννησης και αποκατάστασης μπορούν να συμβάλλουν στην διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στην πραγματικότητα μάλιστα, η διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνεται ή θα έπρεπε να περιλαμβάνεται σε αυτή, καθώς η πολιτιστική ανάπτυξη και η ενσωμάτωσή της στους τόπους αντιμετωπίζεται και θεωρείται ή θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται και να θεωρείται ως πολύτιμη στρατηγική με στόχο την επιτάχυνση των διαδικασιών τοπικής ανάπτυξης ή αναγέννησης. Οι τόποι επενδύουν σε παρεμβάσεις που κατευθύνονται από στοιχεία κληρονομιάς, μέσω της δημιουργίας πολιτιστικών και άλλων εγκαταστάσεων, λειτουργιών και εκδηλώσεων, όπως και στην διατήρηση της ιστορικής κληρονομιάς τους. Ωστόσο, σε ποιο βαθμό αποτελούν για παράδειγμα τα ιστορικά μνημεία και οι τόποι οργανικό μέρος της ευρύτερης περιοχής στην οποία εντάσσονται, δηλαδή πλήρως ενσωματωμένα, στην καθημερινή αστική ζωή; Η πρόταση μετεξέλιξης και αναγέννησης της Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής σε ένα περιαστικό εκπαιδευτικό και αγροτικό πάρκο κινείται προς αυτή την κατεύθυνση: ενσωματώνεται και εντάσσεται στις υφιστάμενες (καθημερινές) λειτουργίες της κοινότητας στην οποία κατευθύνεται και με αυτόν τον τρόπο υλοποιείται με επιτυχία η μετάβαση της περιοχής από μια αγροτική-βιομηχανική οικονομία σε μια μετα-βιομηχανική, μια οικονομία και μια κοινωνία δηλαδή που βασίζεται σε προηγμένες υπηρεσίες, την μείξη λειτουργιών, υπηρεσιών και χρήσεων με βιώσιμο τρόπο, καθώς και την υψηλή ποιότητα περιβάλλοντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΕλληνικές βιβλιογραφικές αναφορές

Κανδήλα, Ι. (2001) *Η Αβερώφειος γεωργική σχολή Λάρισας. Συμβολή στην ιστορία της γεωργικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα*, Διδακτορική Διατριβή, Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Κυπριανός, Π. και Χουμεριανός, Μ. (2003), 'Γεωργική εκπαίδευση και εκσυγχρονισμός του αγροτικού χώρου στην Ελλάδα, 1895-1914', *Ιστορ*, 13(52-53) 49-76.

Μουζέλης, Ν. (1980) 'Οικονομία και κράτος στην εποχή του Βενιζέλου', Στο: Βερέμης, Θ. και Δημητρακόπουλος, Ο. (επ.). *Μελετήματα Γύρω από το Βενιζέλο και την Εποχή του*, Αθήνα: Φιλιππότης.

Ραφαηλίδης, Β. (1993) *Ιστορία του Νεοελληνικού Κράτους (1830 - 1974)*, Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.

Αλλοδαπές βιβλιογραφικές αναφορές

Adams, D. και De Sousa, C. (2010) 'Brownfield development: a comparison of North American and British approaches', *Urban Studies*, **47**(1) 75-104.

Alberti, F.G. και Giusti, J.D. (2012) 'Cultural heritage, tourism and regional competitiveness: the Motor Valley cluster', *City, Culture and Society*, **3**(4), 261-273.

Alker, S., Victoria, J., Peter, R. και Nathan, S. (2000) 'The Definition of Brownfield', *Journal of Environmental Planning and Management*, **43**(1), 49-69.

Andres, L. και Chapain, C. (2013) 'The integration of cultural and creative industries into local and regional development strategies in Birmingham and Marseille: towards an inclusive and collaborative governance?', *Regional Studies*, **47**(1) 161-182.

Antrop, M. (2004) 'Landscape change and the urbanization process in Europe', *Landscape and Urban Planning*, **67**(1) 9-26.

Antrop, M. (2006) 'From holistic landscape synthesis to transdisciplinary landscape management', Στο: Tress, B., Tress, G., Fry, G. και Opdam, P. (επ.), *From landscape research to landscape planning: Aspects of integration, education and application*, Wageningen UR Frontis Series, Springer.

Appleton, J. (1996) *The Experience of Landscape*, Chisester: John Wiley.

- Artmann, M., Bastian, O. and Grunewald, K. (2017) 'Using the concepts of green infrastructure and ecosystem services to specify leitbilder for compact and green cities—the example of the landscape plan of Dresden (Germany)', *Sustainability*, **9**(2) 2-26.
- Birmingham, P. (2001) 'Reviewing the literature', Στο: Wilkinson, D. (επ.), *The researcher's toolkit*, London: Taylor & Francis.
- CABERNET, (2006) *Sustainable Brownfield Regeneration: CABERNET Network Report*, Nottingham: Land and Quality Management Group (LQMG).
- Carvalho, M., Fernández, S., Pujia, L., Rocha, C., Rodríguez, C. και Zelli, F. (2013) 'Architecture, archaeology and landscape, An interdisciplinary educational dperience in archaeological sites', *Procedia Chemistry*, **8** 292–301.
- Cazalis, O.D.O. (2010) 'Territorial planning and metropolitan public spaces in Andalucia', Στο: *The role of natural periurban areas in urban and territorial management models*, Proceedings of the technical meeting held in Seville (Spain).
- CHCfE Consortium, (2015) *Cultural Heritage Counts for Europe*, Krakow: CHCfE Consortium.
- Costanza, R. και Daly, H.E. (1992) 'Natural capital and sustainable development', *Conservation Biology*, **6**(1) 37-46.
- Davison, G. και Legacy, C. (2014), 'Positive planning and sustainable brownfield regeneration: The role and potential of government land development agencies', *International Planning Studies*, **19** 154 – 172.
- Deffontaines, J.P., Thenail, C. και Baudry, J. (1995) 'Agricultural systems and landscape patterns: how can we build a relationship?', *Landscape Urban Planning*, **31**, 3–10.
- Dinardi, C. (2015) 'Unsettling the role of culture as panacea: The politics of culture-led urban regeneration in Buenos Aires', *City, Culture and Society*, **6**(2) 9-18.
- EAHTR, (2007) *Investing in Heritage- A Guide to Successful Urban Regeneration*, Norwich: European Association of Historic Towns and Regions.
- English Heritage, (2008) *Conservation Principles, Policies and Guidance*, London: English Heritage.
- Eppich, R. (2014) *Cultural Heritage, Landscape & Rural Development*, Brussels: European Commision.
- Estrada-Carmona, N., Hartc, A.K., DeClercke, F.A.J., Harvey, C.A. και Milderc, J.C. (2014) 'Integrated landscape management for agriculture, rural livelihoods, and

ecosystem conservation: An assessment of experience from Latin America and the Caribbean', *Landscape and Urban Planning*, **129** 1–11.

European Commission, (2010) *Periurban parks- Improving Environmental Conditions in Suburban Areas*, Brussels: European Commission

European Environment Agency, (2016) *Rivers and lakes in European cities- Past and future challenges*, EEA Report no. 26, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

FEDENATUR, (2004) *The Place of Periurban Natural Spaces for a Sustainable City*, Barcelona: FEDENATUR.

Florida, R.L. (2002), *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*, New York: Basic Books.

Forman, R.T. και Gordon, M. (1986) *Landscape Ecology*, New York: Wiley.

Fritz, M. (2010) 'The role of natural periurban areas in urban and territorial management models', Στο: Proceedings of the technical meeting held in Seville (Spain).

Geppert, N.A. (2014) 'Planning systems facing heritage issues in Europe: from protection to management, in the plural interpretations of the values of the past', *European Spatial Research and Policy*, 21(2) 9–12.

Grefe, X. (2004) 'Is heritage an asset or a liability?', *Journal of Cultural Heritage*, **5**(3) 301–309.

Hassler, U. (2009) 'Long-term building stock survival and intergenerational management: the role of institutional regimes', *Building Research & Information*, **37**(5-6), 552-568.

Jamecny, L. και Husar, M. (2016) 'From planning to smart management of historic industrial brownfield regeneration', *Procedia Engineering*, **161** 2282-2289.

Janiszewska, K. & Insch, A. (2012) 'The strategic importance of brand positioning in the place brand concept: elements, structure and application capabilities', *Journal of International Studies*, **5**(1) 9-19.

Jonker, J. και Pennink, B. (2003) *The Essence of Research Methodology*, Heidelberg: Springer.

Junta de Andalucia, (2012) *Nature and Countryside within the Urban Fringe. European Periurbanareas: Characterization and a Management Recommendations*, Seville: Consejería de Agricultura, Pesca y Medio Ambiente.

- Kizos, T. και Koulouri, M. (2005) 'Economy, demographic changes and morphological transformation of the agri-cultural landscape of Lesbos, Greece', *Human Ecology*, **12** 183–192.
- Kučinskienė, J. (2012) 'Entertainment landscape planning', *Environmental Research, Engineering and Management*, **59**(1) 73-79.
- Kunzmann, K.R. (2004) 'Culture, creativity and spatial planning', *Town Planning Review*, **75**(4) 383–404.
- Kurtović, S., Siljković, B. και Pavlović, N. (2014) 'Methods of identification and evaluation of brownfield sites', *International Journal of Research in Business and Social Science*, **3**(2) 2147-4478.
- Kurz, P., Ruland, G. και Zech, S. (2014) 'Towards governance for the management of cultural landscapes', *European Spatial Research and Policy*, **21**(2) 67–82.
- Labadi, S. (2011) *Evaluating the Socio-economic Impacts of Selected Regenerated Heritage Sites in Europe*, Amsterdam: European Cultural Foundation.
- Landry, C. (2000) *The creative city: A toolkit for urban innovators*, London: Comedia Earthscan.
- Lapstun, S. (επ.) (2015) *Forest and Landscape Restoration*, Paris: United Nations Organization.
- Lauren, A. και Chapain, C. (2013) 'The Integration of Cultural and Creative Industries into Local and Regional Development Strategies in Birmingham and Marseille: Towards an Inclusive and Collaborative Governance?', *Regional Studies*, **47**(2) 161-182.
- Lazzeretti, L. (2012) 'The resurgence of the "societal function of cultural heritage. An introduction', *City, Culture and Society*, **3**(4), 229-233.
- Lazzeretti, L. (2003) 'City of art as a high culture local system and cultural districtualisation processes: the cluster of art-restoration in Florence', *International Journal of Urban and Regional Research*, **27**(3), 635-648.
- Lazzeretti, L. Capone, F. και Cinti, T. (2010) 'Technological innovation in creative clusters. The case of laser in conservation of artworks in Florence', IERBM Working Paper in Economics, 1002, 3-30.
- Lee, J.A., Chon, J. και Ahn, C. (2014) 'Planning landscape corridors in ecological infrastructure: Using least-cost path methods based on the value of ecosystem services', *Sustainability*, **6**(11) 7564-7585.

- Licciardi, G. και Amirtahmasebi, R., (επ.) (2012) *The Economics of Uniqueness: Investing in Historic City Cores and Cultural Heritage- Assets for Sustainable Development*, Washington: World Bank.
- Maliene, V., Wignall, L. και Malys, N. (2012) 'Brownfield regeneration: waterfront site developments in Liverpool and Cologne', *Journal of Environmental Engineering and Landscape Management*, **20**(1) 5–16.
- Marcucci, D.J. (2000) 'Landscape history as a planning tool', *Landscape Urban Planning*, 49(1/2), 67–81.
- Mc Harg, I. (1989) *Design with Nature*, New York: Wiley.
- McKinsey & Company. (2001) *Assessing the Economic Impact of Tate Modern*, London: McKinsey & Company.
- McManus, C. και Carruthers, C. (2014) 'Cultural quarters and urban regeneration– the case of Cathedral Quarter Belfast', *International Journal of Cultural Policy*, **20**(1), 78-98.
- Meyer, P.B. και Lyons. T.S. (2000) 'Lessons from private sector brownfield redevelopers: planning public support for urban regeneration', *Journal of the American Planning Association*, **66** (1) 46–57.
- Muir, R. (2003) 'On change in the landscape', *Landscape Research*, **28** 383–404.
- Murzyn- Kupisz, M. και Działek, J. (2013) 'Cultural heritage in building and enhancing social capital', *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, **3**(1) 35-54.
- Naveh, Z. και Lieberman, A. (1984) *Landscape Ecology: Theory and Application*, New York: Springer-Verlag.
- Nijkamp, P. (2012) 'Economic value of cultural heritage', Στο: Licciardi, G. και Amirtahmasebi, R. (επ.), *The economics of Uniqueness. Investing in Historic City Cores and Cultural Heritage Assets for Sustainable Development*, Washington: World Bank Publications
- Nogueira, H.C. (2010) 'Management of natural spaces challenge in the XXI Century', Στο: *The role of natural periurban areas in urban and territorial management models*, Proceedings of the technical meeting held in Seville (Spain).
- O'Brien, J. (2012) 'Livable historic city cores and enabling environment: a successful recipe to attract investments to cities', Στο: Licciardi, G. και Amirtahmasebi, (επ.) *The Economics of Uniqueness: Investing in Historic City Cores and Cultural Heritage- Assets for Sustainable Development*, Washington: World Bank.

- O'Brien, L., De Vreese, R., Kern, M., Sievänen, T., Stojanova, B. και Atmiş, E. (2017), 'Cultural ecosystem benefits of urban and peri-urban green infrastructure across different European countries', *Urban Forestry & Urban Greening*, **24** 236-248.
- Olwig, K.R. (1996) 'Recovering the substantive nature of landscape', *Annals of the Association of American Geographers*, **86**(4) 630-653.
- Palang, H., Antrop, M. και Alumae, H. (επ.) (2005) 'Rural landscapes: past processes and future strategies', *Landscape Urban Planning*, 70(1/2) 1–191.
- Pedersen, A. (2002) *Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers*, Paris: UNESCO World Heritage Centre.
- Pendlebury, J και Porfyriou, H. (2017) 'Heritage, urban regeneration and place-making, Journal of Urban Design', **22**(4) 429-432,
- Phillips, R. και Stein, J. (2016) 'Heritage and community regeneration in Northern Ireland: finding points of coalescence in the development planning process', *Journal of Community Practice*, **24**(1) 4-17.
- Porter, M.E. (1998) *Competitive Advantage of Nations*, Harvard University Business School, Boston: Free Press.
- Pratt, A.C. (2004) 'The cultural economy: a call for spatialized 'production of culture' perspectives', *International Journal of Cultural Studies*, 7(1) 117-28.
- Prott, L.V. και O'Keefe, P.J., (1988) *Handbook of National Regulations Concerning the Export of Cultural Property*, Paris: UNESCO.
- Ravetz, J., Fertner, C. και Nielsen, T.S. (2013) The Dynamics of Peri-Urbanization, Στο: Nilsson, K. et al. (επ.) *Peri-urban futures: Scenarios and models for land use change in Europe*, Berlin: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Robinette, G.O. και McClennon, C. (1983) *Landscape Planning for Energy Conservation*, New York: Van Nostrand Reinhold Publications.
- Said, S.Y. (2012) *Base line methods of assessment for heritage-led regeneration: Melaka and George Town*, PhD research, Oxford: Oxford Brookes University.
- Scanlon, M. (2001) 'Issues in research', Στο: Wilkinson, D. (επ.) *The Researcher's Toolkit*, London: Taylor & Francis.
- Scott, A.J. (2001) 'Capitalism, cities and the production of symbolic forms', *Transactions of the Institute of British Geographers*, 26(1) 11-23.
- Serra, P., Saurí, D. και Salvati, L. (2017) 'Peri-urban agriculture in Barcelona: outlining landscape dynamics vis à vis socio-environmental functions', *Landscape Research*, DOI: 10.1080/01426397.2017.1336758.

- Stählin, F. (2008) *Η Αρχαία Θεσσαλία*, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- Steiner, F.R. (2008), *The Living Landscape: An Ecological Approach to Landscape*, New York: Island Press.
- Stobbelaar, D.J. και Van Mansvelt, J.D. (2000) 'The process of landscape evaluation', *Agriculture, Ecosystem, Environment*, **77**(1/2) 1-15.
- Swensen, G. (2012) 'Integration of historic fabric in new urban development- A Norwegian case-study', *Landscape and Urban Planning*, **107**(4) 380-388.
- Thomsen, A. και van der Flier, K. (2009) 'Replacement or renovation of dwellings: the relevance of a more sustainable approach', *Building Research & Information*, **37**(5-6), 649-659.
- Tojo, J.F. (2012) 'Urban green spaces, facilities or infrastructure?', Στο: *Green Infrastructure in the City: The role of urban and periurban natural spaces*, Proceedings of the technical meeting held in Vitoria-Gasteiz (Spain).
- Tölle, A. (2009) Report about Concepts and Tools for Brownfield Redevelopment Activities, Output No. 3.1.1 of the COBRAMAN project, Bydgoszcz: University of Economy.
- Tu, G., Abildtrup, J. και Garcia, S. (2016) 'Preferences for urban green spaces and peri-urban forests: An analysis of stated residential choices', *Landscape and Urban Planning*, **148** 120-131.
- Tweed, C. και Sutherland, M. (2007) 'Built cultural heritage and sustainable development', *Landscape and Urban Planning*, **83**(1), 62-69.
- U.N. (2005) *Millennium Ecosystem Assessment (MEA), Ecosystem and Human Well Being: Synthesis*, Washington: Island Press.
- UNESCO, (2013) *World Heritage: World Heritage Agricultural Landscapes*, n° 69, Paris: UNESCO Publications.
- Vecco, M. (2010) 'A definition of cultural heritage: from the tangible to the intangible', *Journal of Cultural Heritage*, **11**(3), 321-324.
- Vos, W. και Meekes, H. (1999), 'Trends in European cultural landscape development perspectives for a sustainable future', *Landscape and Urban Planning*, **46**(1-3), 3-14.
- Wang, Y., Dawson, R., Han, D., Peng, J., Liu, Z. και Ding, Y. (2001) 'Landscape ecological planning and design of degraded mining land', *Land Degradation*, **12**(5) 449-459.

- Wheeler, R. (2014) *Experiences of Place and Change in Rural Landscapes: Three English Case Studies*, PhD Thesis, Plymouth: School of Geography, Earth and Environmental Sciences.
- Wong, C. και Bailing, A. (2010) *Brownfield Residential Redevelopment in England: What Happens to the Most Deprived Neighborhoods?*, York: The Joseph Rowntree Foundation.
- Wood, R. και Handley, R. (2001) 'Landscape dynamics and the management of change', *Landscape Research*, **26**(1) 45–54.
- World Bank, (2001) *Cultural heritage and development. A framework for action in the Middle East and North Africa*, Washington: World Bank.
- World Bank, (2013) *Culture Counts*, Washington: World Bank.
- Yiling, C. και Ying, J. (2015) 'Difference between the urban road landscape design and the highway landscape design', *International Journal of Engineering Research and Applications*, **5**(7) 111-114.
- Yu-Ting, T. και Paul, N.C. (2012) 'Sticks and stones: the impact of the definitions of brownfield in policies on socio-economic sustainability', *Sustainability*, **4**(5) 840-862.